

Forside

Eksamensinformation

HDAK04361E - Speciale - Kontrakt:147074 (Malou Hammar Dreyman, Nadia Mary Lund Kristensen)

Besvarelsen afleveres af

Nadia Mary Lund Kristensen
mfj735@alumni.ku.dk

Malou Hammar Dreyman
mxj358@alumni.ku.dk

Eksamensadministratorer

NorS Studieadministration
nors-studieadm@hum.ku.dk

Bedømmere

Anders Juhl Rasmussen
Eksaminator
ajr@hum.ku.dk
☎ +4535335416

Ole Thaisen
Censor
noroth@cc.au.dk

Besvarelsesinformationer

Titel: Litterære sygdomsfortællinger som vej til empati: En kombineret kvalitativ og kvantitativ udforskning af litteraturens potentiale
Et receptionsstudie af narrative strategiers indflydelse på læseoplevelser med fokus på følelsesmæssig involvering og refleksion hos den ikke-akademiske læser

Titel, engelsk: Literary Illness Narratives as a Path to Empathy: A Combined Qualitative and Quantitative Exploration of the Potential of Literature A Reception Study of Narrative Strategies' Influence on Reading Experiences with a Focus on Emotional Involvement and Reflection in the Non-Academic Reader

Antal tegn: 214769

Antal normalsider: 89,5

Tro og love-erklæring: Ja

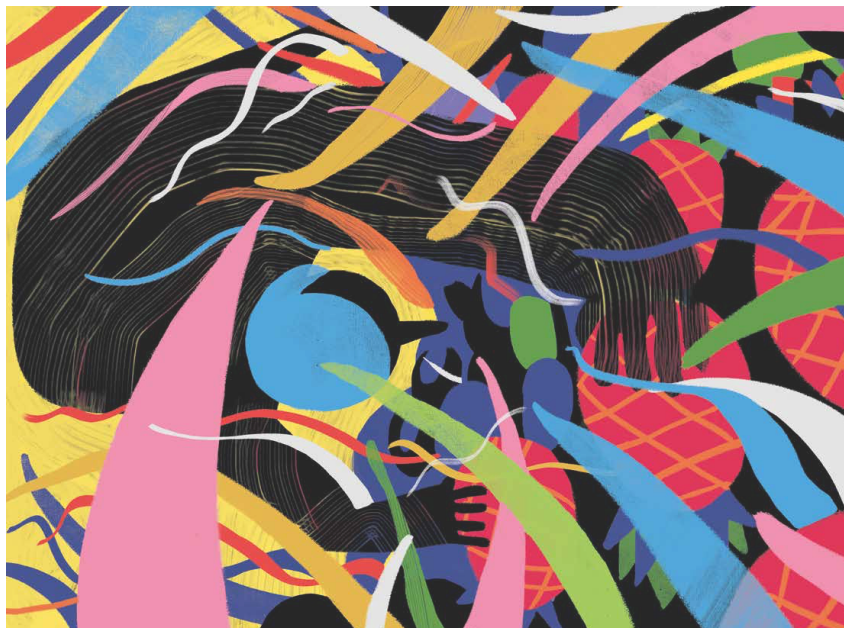
Indeholder besvarelsen fortroligt materiale: Ja

Må besvarelsen gøres til genstand for udlån: Nej

Litterære sygdomsfortællinger som vej til empati: En kombineret kvalitativ og kvantitativ udforskning af litteraturens potentiale

Et receptionsstudie af narrative strategiers indflydelse på læseoplevelser med fokus på følelsesmæssig involvering og refleksion hos den ikke-akademiske læser

Skrevet af:

Malou Hammar Dreyman (mxj358)

Nadia Mary Lund Kristensen (mfj735)

Antal anslag og normalsider: 214.769 (89,5 ns)

Vejleder: Anders Juhl Rasmussen

Afleveret den: 20.12.2024

Abstract

This thesis explores the transformative potential of illness narratives to foster empathy and challenge the stigma surrounding mental health. Through a literary analysis of Anna Juul's *Superskurk* (2023) and Fine Gråbøl's *Ungeenheden* (2021), combined with insights from eight lay readers, the study examines how literature influences understanding and perception of mental illness. By situating these works in the broader framework of narrative medicine and reception theory, this research highlights literature's role as both a mirror of societal attitudes and a tool for social reflection.

Grounded in Rita Felski's theories of identification and recognition and Philip Davis' concept of transformative reading, the research employs a dynamic mixed-methods approach. Qualitative methods such as reading diaries and semi-structured interviews capture readers' spontaneous reflections and post-reading interpretations, while quantitative data from the Interpersonal Reactivity Index (IRI) measure shifts in empathic dimensions. The findings reveal significant increases in Perspective Taking and Empathic Concern among participants, particularly those engaging with narrative styles that blend emotional resonance with reflective distance.

The analysis demonstrates that *Superskurk*'s fragmented, ironic style fosters emotional identification while prompting critical introspection about mental illness. In contrast, *Ungeenheden*'s clinical tone creates emotional distance, encouraging readers to adopt a reflective stance that highlights systemic failures and personal vulnerability. These differences illustrate how narrative structures and literary form influence both identification and the processing of complex subject matter.

Additionally, the study underscores how individual reading habits, prior experiences, and narrative preferences shape reader engagement, revealing literature's ability to evoke both deeply personal and socially reflective responses. Ultimately, this thesis argues that illness narratives provide a unique platform to bridge emotional and intellectual engagement, offering readers the opportunity to confront societal stigma, reflect on shared humanity, and foster a deeper understanding of mental health's complexities.

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDNING	4
2. TEORI	8
2.1 FELSKE OM IDENTIFIKATION OG GENKENDELSE	8
2.2 PHILIP DAVIS OG LITTERATURENS TRANSFORMATIVE INDLEVELSE	13
3. METODE	16
3.1 METODISKE OVERVEJELSER	16
3.2 LITTERÆR DYBDELÆSNING SOM RAMMESÆTNING	17
3.3 LÆSEDAGBOGEN	17
3.4 UDVÆLGELSE AF VÆRKER	18
3.5 SAMPLING AF INFORMANTER	19
3.7 ETISKE OVERVEJELSER OG INFORMANTTILLADELSER	20
3.8 SEMISTRUKTURERET INTERVIEW	20
3.9 TRANSSKRIBERING	21
3.10 KODNING	21
3.11 DATABEHANDLING AF IRI	22
3.11.1 Skala og scoring	22
3.11.2 Dataanalyse	22
4. ANALYSE DEL 1	23
4.1 PRÆSENTATION AF VÆRK	23
4.1.1 Superskurk	23
4.1.2 Ungeenheden	24
4.2 STRUKTUR OG IDENTITET	24
4.2.1 Narrativ struktur og identitetsøgen	24
4.2.2 Ironisk identifikation og klinisk distance	29
4.3 SELVDESTRUKTION OG SYGDOMSFORSTÅELSE	34
4.3.1 Selvdestruktiv adfærd	34
4.3.2 Selvopfattelse og sygdomsforståelse	37
4.4 EMPATI OG SYSTEMET	40
4.1.1 Empati og affektiv genkendelse	40
4.1.2 Social kritik og psykisk sygdom	42
5. ANALYSE DEL 2	44
5.1 PÅ SPORET AF DEN FORDYBEDE LÆSNING	44

5.1.1 Rammer for opmærksomhed og fordybelse	44
5.1.2 Formens betydning for engagement	46
5.2 VARIABLER I EMPATIFORSTÅElsen	47
5.3 FØLELSERMÆSSIG INVOLVERING OG DISTANCE I LÆSNINGEN AF SYGDOMSFORTÆLLINGER.....	48
5.3.1 Distance og nøgternhed i Ungeenheden	48
5.3.2 Kontrol, kaos og ironi i Superskurk.....	51
5.3.3 Mellem genkendelse og afstand i Superskurk	54
5.3.4 Når litteratur vækker minder og muligheder.....	56
5.4 LITTERATURENS TRANSFORMATIVE POTENTIALER	62
5.4.1 Systemisk svigt.....	62
5.4.2 Selvstigmatisering og samfundets skabeloner	64
5.4.3 Sygdomsfortællingens kompleksitet.....	66
5.4.4 Litteratur som indsigtsfuldt værktøj.....	70
6. DISKUSSION	73
6.1 UNDERSØGELSENS DESIGN	73
6.2 EMPATISKABENDE POTENTIALER I <i>UNGEENHEDEN</i> OG <i>SUPERSKURK</i>	75
6.3 LITTERATURENS FORM OG FUNKTION	78
6.4 IKKE-AKADEMISKE LÆSERE: MØDET MELLEM TEORI OG PRAKSIS	80
6.5 EMPATIENS KOMPLEKSITET.....	81
7. KONKLUSION.....	82
LITTERATURLISTE.....	88

1. Indledning

Det, vi i psykiatrien ved om dem, vi skal hjælpe, er helt overvejende noget, vi får at vide af det menneske, der sidder over for os, vi kan jo ikke se ind i sindets krinkelkroge. Men det kan litteraturen. Ved hjælp af den tænker man: Okay, det er sådan, det opleves, og sådan, det føles. Det har været meget vigtigt for mig [...] (Pedersen, 2019)

Som Anne Lindhardt fremhæver, besidder litteraturen en unik evne til at trænge ind i sindets krinkelkroge og skildre oplevelsen af psykisk sygdom på måder, der ligger uden for det kliniske blik. Hvor diagnoser og behandlingssystemer kan reducere mennesket til en række symptomer, kan litteraturen synliggøre de komplekse sociale og følelsesmæssige dimensioner af psykisk sygdom. Den giver stemme til oplevelser, der ellers forblev tavse, og tilbyder et mulighedsrum for at bryde med tabuer og udfordre stigmatiserende forestillinger. Denne unikke egenskab gør litteraturen til en vigtig aktør i kampen mod stigma og i arbejdet med at fremme forståelse og empati for mennesker med psykiske lidelser.

Psykisk sygdom er en af de største sundhedsmæssige udfordringer i vores tid. Ifølge WHO levede én ud af otte mennesker globalt i 2019 med en psykisk lidelse og antallet forsætter med at stige (WHO, 2022). I Danmark er denne udvikling også markant: i 2022 modtog godt 113.000 patienter behandling i voksenpsykiatrien, mens over 40.000 blev behandlet i børne- og ungdomspsykiatrien (Olsen et al., 2023). Denne stigning afspejler både et større behov for psykiatrisk hjælp og en øget åbenhed omkring mentale udfordringer. Samtidig stod sundhedssektoren fornyeligt over for et paradigmeskift i diagnostik med overgangen til ICD-11, som bevæger sig væk fra strengt diagnostiske kriterier mod en mere dynamisk forståelse af sygdom og herunder psykisk sygdom (Darko, 2021). Hertil åbner litteraturen for nye perspektiver, der ikke kun handler om symptomer, men også om livserfaringer og individuelle narrativer.

Litterære sygdomsfortællinger spiller en central rolle i denne sammenhæng. De tilbyder en særlig mulighed, for at fremme empati og forståelse ved at overskride sociale og kulturelle grænser, og skildre universelle menneskelige erfaringer (Nussbaum, 2016, s. 33). Dette gør litteraturen særligt relevant i mødet med psykisk sygdom, hvor fordomme og stigma fortsat skaber betydelige barrierer for dialog og accept. Psykisk sygdom bør ikke alene betragtes som en individuel kamp,

men også en social udfordring præget af både eksterne og interne stigma (Rasmussen et al., 2021, s. 42). Litteraturen kan tilbyde noget, som det kliniske blik ofte overser: den personlige og følelsesmæssige dimension af sygdom. Ifølge narrativ medicin er sygdomserfaringer tæt forbundet med den enkeltes livshistorie, og litteraturens styrke ligger i dens evne til at give stemme til disse komplekse fortællinger. Læseren engageres i karakterernes skæbner gennem de narrative strukturer og sproglige nuancer, der giver plads til både genkendelse, refleksion og indlevelse. På denne måde kan litteraturen skabe en dybere forståelse af de sociale og psykologiske udfordringer, som psykisk sygdom indebærer, og samtidig styrke læserens empati for andres erfaringer.

Narrativ medicin giver en ramme for at forstå litteraturens potentiale i denne sammenhæng. Rita Charon beskriver narrativ kompetence, evnen til at absorbere, fortolke og respondere på fortællinger, som afgørende for både sundhedsprofessionelle og patienter (Charon, 2001, s. 1897). Gennem litteraturseminarer og fælleslæsning i medicinske miljøer styrkes denne kompetence ved at skabe rum for refleksion og empati. Samtidig giver disse aktiviteter mulighed for, at patienter og læger sammen kan finde mening i de ofte komplekse og smertefulde sygdomserfaringer (ibid., s. 1898). Litteraturen er således ikke blot en kunstform, men også en praktisk ressource til at forstå menneskers kamp med lidelse. Ifølge Martha Nussbaum (2016, s.31) er den narrative forestillingsevne afgørende for moralsk samhandling, da litteraturen ikke blot lærer os at forstå andres behov og skæbner, men også at respektere deres indre liv som noget fundamentalt for deres menneskelighed. Dette er centralt i sygdomsnarrativer, der udfordrer læseren til at se lidelse og sårbarhed, som en fællesmenneskelig erfaring frem for noget fremmed og stigmatiserende. Litteraturen bliver dermed ikke blot en kunstform, men også en praktisk og social ressource, der kan udfordre normer, skabe dialog og bidrage til en mere nuanceret forståelse af psykisk sygdom.

I Danmark har litteratur, historisk set, spillet en central rolle i at spejle og udfordre samfundets syn på psykiske lidelser. Fra Amalie Skrams realistiske skildringer til nutidens sygdomsfortællinger har litteraturen skabt rum for refleksion, over både de personlige og institutionelle dimensioner af psykisk sygdom. Som Philip Davis påpeger, er litteraturens sprog og struktur med til at skærpe vores opmærksomhed og fremhæve sprogets evne til at forme vores opfattelse af verden (Davis, 2020, s.18). Litteraturen kan således ses som et redskab til skabe forståelse for komplekse menneskelige erfaringer.

Derfor vil vi i dette speciale undersøge, hvordan skønlitterære sygdomsfortællinger kan fremme empati, gennem en analyse af Anna Juuls *Superskurk* (2023) og Fine Gråbøls *Ungeenheden* (2021), samt otte ikke-akademiske læseseres oplevelser af værkerne. Gennem en kombination af akademisk nærlæsning og empiriske data fra læsedagbøger, interviews og spørgeskemaer belyser specialet, hvordan litteraturen skaber både følelsesmæssig forbindelse og kritisk refleksion. Analysen tager udgangspunkt i Rita Felskis begreber om *identification* og *recognition* samt Philip Davis' idé om læsningens livfuldhed for at undersøge, hvordan værkerne engagerer læserne og skaber resonans. Specialet situerer sig i en større tendens, hvor litteraturen anerkendes som en ressource til mental sundhed og social forståelse. Det sigter mod at undersøge, hvordan litteraturen kan bidrage til en mere inkluderende dialog om psykisk sygdom ved at engagere læseren i komplekse fortællinger, der bryder stigma og fremmer empati. På denne baggrund lyder vores problemformulering:

Hvordan kan litterære sygdomsfortællinger være med til at påvirke empati-dannelsen hos ikke-akademiske læsere?

Problemformuleringen undersøges gennem en kombination af kvalitative og kvantitative metoder, hvor den ikke-akademiske læser spiller en central rolle. Deres autentiske oplevelser viser, hvordan litteratur fungerer i praksis uden teoretisk forhåndsviden. Disse perspektiver bygger bro mellem akademisk analyse og hverdagsliv, og giver indsigt i litteraturens potentiale til at skabe social dialog og ultimativt fremme empati.

De kvantitative data fra IRI-spørgeskemaer giver et overblik over tendenser i læsernes empati, mens interviews og læsedagbøger tilbyder dybdegående indsigt i de subjektive læseoplevelser. Denne metodiske kombination identificerer både overordnede mønstre og specifikke detaljer, der påvirker læserens refleksion, identifikation og genkendelse. Specialet bygger på Felskis begreb om *the lay reader* og kombinerer dette med Davis' fokus på reelle læseoplevelser. Ved at koble teori og praksis undersøges, hvordan specifikke tekstlige elementer påvirker læserens engagement og refleksion, og hertil skildre litteraturens transformative potentiale.

Analysen består af to komponenter. Først udføres en akademisk nærlæsning af Anna Juuls *Superskurk* og Fine Gråbøls *Ungeenheden*. Her undersøges værkernes narrative opbygning og tekstlige elementer i forhold til, hvordan de skaber modstand, distance, identifikation, anerkendelse og genkendelse hos læseren. Dernæst suppleres denne analyse med empirisk materiale fra otte ikke-akademiske læsere, opdelt i to grupper: fire læsere af *Superskurk* og fire læsere af *Ungeenheden*.

Det empiriske materiale er struktureret i tre faser: før, under og efter læsningen. Før læsningen udfyldte læserne et spørgeskema for at kortlægge deres empatiske udgangspunkt. Under læsningen dokumenterede de deres umiddelbare tanker og reaktioner i læsedagbøger, og efter læsningen besvarede de igen det samme empati-spørgeskema som fra start, for at identificere eventuelle ændringer i deres empati. Som sidste led gennemførte vi kvalitative interviews med dem, med henblik på uddybelse af læseoplevelsen. Anden del af analysen vil hertil belyse forskellige aspekter af læseoplevelsen og litteraturens betydning i relation til de litterære sygdomsfortællinger: *Superskurk* og *Ungeenheden*. Hertil søger de to analyser at svare på følgende underspørgsmål:

- 1. Hvordan kan narrative strategier i *Superskurk* og *Ungeenheden* påvirke ikke-akademiske læsers mulighed for identifikation, genkendelse og anerkendelse, og hvordan kan den akademiske nærlæsning bidrage til at afdække disse strategier?**
- 2. Hvordan oplever ikke-akademiske læsere de narrative strategiers virkning på deres forståelse af psykisk sygdom, og hvordan kommer dette til udtryk gennem engagement og distance?**

Med fokus på, hvordan skønlitterære sygdomsfortællinger kan skabe forbindelse mellem litteraturen, læseren og større samfundsmæssige fortællinger, undersøger specialet, hvordan læseoplevelser kan fremme empati og belyse nye sider af psykisk sygdom. Analysen søger at afdække, hvad der forstærkes, og hvad der måske går tabt i mødet mellem læseren og litteraturen, og hvordan disse møder kan bidrage til både personlig og samfundsmæssig forståelse for folk med psykiske lidelser.

2. Teori

Sygdom, især når den er stigmatiseret, kan skabe afstand mellem syge og raske, og for dem uden direkte erfaring med psykiske lidelser kan forståelsen være udfordrende. Her fungerer litteraturen som et middel, der forbinder verdener ved at lade læseren genkende karakterers komplekse følelser og livserfaringer. Projektet kombinerer affektive og kognitive perspektiver på læseoplevelser og undersøger, hvordan læsning både aktiverer følelser og skaber refleksion over universelle menneskelige spørgsmål. Teoriafsnittet trækker på Rita Felski og Philip Davis for at forstå disse oplevelser. Felski fokuserer på, hvordan *the lay readers* engageres gennem *identification* og *recognition*, hvilket hjælper læseren med at spejle sig i karakterer og genkende universelle aspekter af menneskelivet. Davis supplerer med en praksisorienteret tilgang, der viser, hvordan læseoplevelser kan føre til dybere erkendelse og empati. Kombinationen af Felskis og Davis' teorier skaber en ramme for at analysere både tekstlige strukturer og deres effekt på læseren. Dette giver mulighed for at forstå, hvordan sygdomsnarrativer kan fremme empati.

2.1 Felski om identifikation og genkendelse

Felski fokuserer på, hvad der sker under læsningen, og hvordan litteraturens narrative struktur og følelsesmæssige engagement gør den velegnet, til at formidle komplekse emner såsom sygdomserfaringer. I *Hooked* (2020) udfordrer hun idéen om, at identifikation er en naiv praksis forbeholdt uerfarne læsere (Felski, 2020, s. 79). Hvor akademisk læsning ofte er analytisk, reagerer ikke-akademiske læsere spontant med identifikation, genkendelse og anerkendelse. Disse processer er afgørende for at forstå litteraturens effekt i hverdagen, fordi de viser, hvordan læsere udfordrer og beriger deres selvforståelse gennem tekster (ibid., s. 83-85). Specialets empiri består af interviews og læsedagbøger fra læsere af *Superskurk* og *Ungeenheden*, giver en unik mulighed for at nuancere Felskis teori med konkrete læseoplevelser.

Felski påpeger, at identifikation ikke er et valg, men en uundgåelig del af læseoplevelsen: "Identifying is a default rather than an option" (ibid., s. 79). Identifikation kan ske bevidst og ubevidst, og spænder fra empati og samhørighed, til mere ambivalente forbindelser. Felski påpeger at identifikation ikke altid er lig med empati, og viser, hvordan læsere knytter etiske, følelsesmæssige eller intellektuelle bånd til karakterer, der kan udfordre eller bekræfte deres selvforståelse.

Ifølge Felski reduceres identifikation ofte til en overpolitiseret eller overpsykologiseret idé, der overser dens kompleksitet (ibid., s. 81). I stedet foreslår hun, med støtte fra Murray Smith og Carl

Plantinga, at tænke i engagement, et bredere spektrum af reaktioner, der kan spænde fra fascination til afsky. Man kan identificere sig med en karakter uden nødvendigvis at kunne lide dem (ibid.). Netop her opstår en vigtig nuance: At lide en karakter er ikke det samme som at holde af dem. Identifikation kan ske som en genkendelse af noget kendt eller en midlertidig indlevelse i en fiktiv skikkelse. Som Berys Gaut påpeger, er identifikation aspektuel, da man kan spejle sig i en karakters følelser eller motiver uden at favne hele figuren (ibid., s. 82). Dette viser, at identifikation ikke opløser selvet, men snarere udvider eller ændrer læserens selvforståelse. Som Felski beskriver, kan læseren opleve et “shock of recognition”, et øjeblik, hvor de genkender aspekter af sig selv i en karakter og pludselig ser deres identitet i et nyt lys (ibid., s. 83). Identifikation giver plads til både dyb personlig genkendelse og kritisk refleksion. Det ene udelukker ikke det andet; at identificere sig med en karakter kan faktisk få læseren til at gentænke sine holdninger og perspektiver. Man kan drages mod en karakter, selv når man ser deres fremmedartede eller usympatiske sider. Identifikation er derfor en kompleks og mangfoldig proces, hvor følelsesmæssige og intellektuelle bånd flettes sammen, og udfordrer læserens selvforståelse på måder, der rækker ud over simpel empati.

Felski fremhæver, hvordan fiktive karakterer påvirker os på overraskende måder: De vækker sympati, irritation og kan inspirere efterligning (Felski, 2020, s. 85). Selvom de ikke er virkelige mennesker, har de en særlig indflydelse på vores tanker og følelser (ibid., s. 87). Fascinerende nok kan vi drages mod fiktive figurer, vi ville undgå i virkeligheden. Fiktionens særlige evne til at lade os trænge ind i sindet på fremmede, og opleve deres tanker og følelser gør, at fiktive karakterer kan fremstå mere levende og nærværende end mange af de mennesker, vi møder i vores hverdag (ibid., s.86). Felski påpeger, at fiktive karakterer bliver virkelige for os gennem deres særlige kvaliteter. Selvom de er fiktive, har de en fast plads i vores bevidsthed. De er ikke passive skikkelser i bøgerne, men dukker uventet op i vores tanker og dagligdag som objekter for hengivenhed eller modvilje (ibid., s. 88). De bliver således en del af vores *umwelt*, den dynamiske relation mellem os og vores omgivelser, hvorigennem vi skaber forbindelser til karaktererne og former deres betydning. Fiktive karakterer er derfor ikke blot i vores hoveder, de besidder en form for soliditet og tilstedeværelse, der kan mærkes uden for fiktionens grænser (ibid.). Selvom karakterer er skabt af ord og billeder, kræver de vores opmærksomhed ligesom historiske personer. De er komplekse *portmanteau*-væsener, sammensat af fragmenter fra både fiktion og virkelighed (ibid., s. 89). De er sjældent bundet til én tekst, men fungerer som knudepunkter i et netværk af fortællinger, hvor de låner elementer fra forskellige kontekster (ibid., s. 91).

Felski introducerer ironisk identifikation som en respons baseret på fremmedgørelse frem for samhørighed. Her opstår forbindelsen mellem læser og karakter gennem en fælles følelse af ikke at høre til i det sociale liv (Felski, 2020, s. 111-112). Denne oplevelse af at stå uden for det etablerede samfund skaber en form for alliance, hvor både fiktive og virkelige personer finder fælles grund i deres dissociation (ibid., s. 112). Traditionelt ses identifikation og ironi som modsætninger, men Felski viser, at ironi kan være en måde at identificere sig med karakterer på. Denne delvise identifikation skaber en forbindelse, hvor læseren knytter sig til visse aspekter af en karakter, men bevarer kritisk distance til andre: "It was comforting to consider the ways the two of us were alike, more comforting to consider all the ways we were different" (ibid., s. 113). Den ironiske distance er en aktiv, kritisk position, hvor læseren afslører sprækker i dominerende opfattelser af sund fornuft (ibid., s. 114). Paradoksalt nok bliver denne dekonstruerende evne et bindeled, der forbinder kritikeren med ligesindede og kunstværker, der deler en skepsis over for det konventionelle. Ironisk identifikation udfordrer traditionelle forventninger om samhørighed og nærvær, men skaber netop i denne udfordring nye forbindelser mellem læser og tekst (ibid.). Det er ikke empati, der driver denne identifikation, men en intellektuel genkendelse af fælles fremmedgørelse (ibid., s. 115). Felski understreger, at empati og ironisk distance ikke udelukker hinanden, men repræsenterer forskellige måder at engagere sig i en tekst på (ibid., s. 116). Identifikation kan spænde fra dyb empati til kritisk distance og opstår ofte på uventede måder (ibid., s. 119).

Felski bygger på Smiths fire aspekter af identifikation: *alignment*, *allegiance*, *recognition* og *empathy*, for at nuancere, hvordan læsere engagerer sig i fiktive karakterer (ibid., s. 94). Disse aspekter viser, at identifikation ikke kun handler om følelsesmæssig samhørighed, men også om strukturelle og etiske relationer til karaktererne. *Alignment*, som her oversættes til samklang, dækker over de narrative teknikker, der former læserens adgang til karaktererne. Beskrivelser, synsvinkler og plot afgør, hvilke karakterer vi får tæt adgang til, og hvem vi forbliver distanceret fra. Dette påvirker, hvordan vi oplever karaktererne, og hvilke følelser de vækker i os. Læserens reaktion er derfor ikke kun et resultat af karakterernes handlinger, men også af, hvordan teksten vælger at fremstille dem. Derudover beskriver *allegiance*, her oversat til tilknytning, hvordan vores etiske og politiske vurderinger skaber en forbindelse til karaktererne (ibid., s. 96). Vi sympatiserer med nogle karakterer og tager afstand fra andre baseret på vores egne værdier og overbevisninger. Denne tilknytning kan være midlertidig og begrænset til læsningen, eller den kan få en længerevarende indflydelse på, hvordan vi ser verden uden for fiktionen (ibid., s. 97). Identifikation

er derfor en kompleks proces, hvor følelser, struktur og etik flettes sammen og udfordrer vores selvforståelse. *Empathy* fremhæves ofte som en af litteraturens største kvaliteter, en evne til at udvide vores forståelse af andre og skabe solidaritet på tværs af forskelle. Men Felski advarer mod en forsimplet opfattelse af empati som den primære drivkraft i æstetisk engagement. Empati er ikke altid det, der styrer vores reaktioner på litteratur, og dens langsigtede effekt på læserens adfærd er usikker (ibid., s. 106). Ifølge Felski er det snarere kombinationen af *allegiance*, *alignment* og *recognition*, der skaber de mest dybtgående forbindelser mellem læser og tekst. *Recognition* handler om at identificere figurer som sammenhængende individer i fiktionen. For Felski rummer begrebet mere end blot at genkende menneskelige former, det er en proces, hvor vi opnår dybere selvforståelse gennem karaktererne. I dette speciale skelnes der mellem genkendelse og anerkendelse. Genkendelse skaber forbindelser til karakterer eller temaer og giver øjeblikke af selvindsigt. Anerkendelse har en social eller politisk dimension, hvor litteraturen belyser og værdsætter forskelligheder og mangfoldighed.

I *Uses of Literature* (2008) udfolder Felski dette begreb yderligere og beskriver, hvordan litterære tekster kan skabe øjeblikke af genkendelse og anerkendelse. Læseren identificerer sig ikke blot med karaktererne, men opnår også en dybere selvforståelse. Det handler ikke kun om at spejle tidligere erfaringer, men om at opdage nye sider af sig selv: "Recognition is not repetition; it denotes not just the previously known, but the becoming known" (Felski, 2008, s. 26). Romanen, der ofte skildrer karakterers indre søgen, inviterer læseren til lignende introspektion og refleksion over spændingen mellem selvbestemmelse og social påvirkning (ibid.). På denne måde bliver litteraturen en arena for at udforske, hvad det vil sige at være menneske i en moderne verden, hvor frihed kan føles som en byrde, der kræver, at vi konstant orkestrerer vores egen tilværelse (ibid.). Felski fremhæver, at genkendelse ofte opstår uventet og skaber en intens forbindelse mellem tekst og læser. Litteraturen kan både bekræfte læserens erfaringer og udfordre selvforståelsen ved at give nye indsigter: "Something that may have been sensed in a vague, diffuse, or semi-conscious way now takes on a distinct shape" (ibid.). Genkendelse bringer det ubevidste frem i lyset og giver det ny form og klarhed. Dette øjeblik kan være både betryggende og foruroligende, et paradoks, hvor læseren finder tryghed i det genkendelige, men samtidig oplever usikkerhed, når nye erkendelser udfordrer tidligere antagelser (ibid., s. 30). Litteraturen spejler derfor ikke kun læserens overbevisninger, men åbner også mulighedsrum for nye forståelseshorisonter.

Felski skelner mellem to former for *recognition*: den personlige og den politiske. Den personlige genkendelse knytter sig til læseoplevelsen og handler om kognitiv indsigt og selvforståelse. Her

oplever læseren en dybere forståelse af sig selv, hvilket kan udløse både glæde og ubehag (ibid., s. 29). Den politiske anerkendelse foregår derimod i en social kontekst og handler om accept, værdighed og inklusion (ibid.). Denne form er etisk snarere end kognitiv og fokuserer på retfærdighed frem for sandhed.

Felski trækker på Nancy Fraser og Axel Honneth for at vise genkendelsens betydning i en bredere politisk og social kontekst. Fraser ser genkendelse som en central del af en kulturel politik om forskelle som køn, race og seksualitet, mens Honneth betragter det som en grundlæggende del af det at blive et afrundet menneske (ibid., s. 30). For Honneth er anerkendelse og genkendelse nøgler til at forstå social ulighed og selvrealisering. Felski påpeger her, at identiteter formes gennem relationer og kulturelle ressourcer: "Recognition is about knowing, but also about the limits of knowing and knowability" (ibid., s. 33). Selvom selvforståelsen er socialt konstrueret, er den stadig betydningsfuld. Genkendelse og anerkendelse forudsætter således forskellighed frem for at udviske den (ibid., s. 31). Identitet agerer her dialogisk, og litteraturen tilbyder en reflektiv proces, hvor læseren forstår sig selv gennem andres erfaringer og perspektiver.

Selvom genkendelse ofte fører til øget selvforståelse, påpeger Felski, at denne proces er begrænset og skrøbelig (ibid., s. 34). Læsningen giver ikke fuldstændig indsigt, men et glimt, der balancerer mellem det kendte og ukendte. Litteraturen udfolder genkendelsens mange lag gennem identifikation med karakterer og ved at vise menneskets ustabile natur. Genkendelse er en åben og reflektiv proces, hvor forståelsen er i bevægelse. Identifikation kan opstå gennem narrative teknikker som fokalisering eller følelsesmæssig tilknytning, men forbindelsen mellem tekst og læser er uforudsigelig. Ikke alle vil sympatisere med karakterer eller stole på fortælleren, hvilket gør genkendelse til en kompleks og dynamisk oplevelse, der ikke kan reduceres til en simpel ideologisk overtagelse (ibid.).

Felskis forståelse af genkendelse og anerkendelse rummer en dobbelthed: den skaber både personlig indsigt og social erkendelse. Det æstetiske møde mellem læser og tekst handler ikke kun om individuel refleksion, men også om at se egne erfaringer som spejlinger af større sociale mønstre og strukturer (Felski, 2008, s. 35-36). Når vi genkender os selv i litteraturen, bliver denne genkendelse en form for social diagnose, der belyser både vores position i verden og de kulturelle kræfter, der former os (ibid.). Med udgangspunkt i Sara Ahmed påpeger Felski, at fremmedhed ikke er noget neutralt eller helt nyt. Oplevelsen af noget fremmed i litteraturen sker altid inden for rammer, præget af vores sociale og kulturelle baggrund. Fremmedheden er allerede genkendt som fremmed og er en del af en eksisterende social og politisk historie (ibid., s. 38).

Felski introducerer begrebet negativ genkendelse og anerkendelse, hvor litterære tekster afslører personers og karakterers uigennemskuelighed. Dette fører ikke altid til klarhed, men udvider vores bevidsthed om både selvets og andres kompleksitet (ibid., s. 46). Litteraturen udfordrer dermed idéen om anerkendelse og genkendelse som en entydig proces. Hertil beskriver hun selvintensivering, øjeblikke hvor vi genkender dagligdagens detaljer, lyde eller lugte, der skaber nærhed og tilknytning (ibid., s. 39). Her forbinder vi vores egne erfaringer med et større kulturelt fællesskab. Men dette er ikke altid bekræftende; litteraturen kan også konfrontere os med vores egne mangler og blinde vinkler (ibid., s. 48). Anerkendelse og genkendelse handler derfor ikke kun om at vide, men også om at forstå grænserne for vores viden.

Rita Felskis begreber om identifikation, genkendelse og anerkendelse belyser, hvordan læsere engagerer sig med litteratur. Identifikation skaber en forbindelse, hvor læseren genkender aspekter af sig selv i den fiktive verden, mens genkendelse går videre og udfordrer selvforståelsen ved at afsløre det ukendte. Anerkendelse skaber refleksion og nye indsigter, der udvider læserens indre verden. I denne opgave bruges Felskis begreber til at undersøge, hvordan læsere opnår en forståelse af psykisk sygdom gennem identifikation med karakterer og de erkendelser, som genkendelsesprocessen giver, hvilket kan fremme empati og udfolde en mere kompleks forståelse af sygdomsfortællinger.

2.2 Philip Davis og litteraturens transformative indlevelse

For at skabe en helhedsforståelse af litteraturens indvirkning på læseren kombinerer dette teori-afsnit Philip Davis' praksisorienterede tilgang med Rita Felskis teoretiske ramme. Davis integrerer akademisk værklæsning med analyser af reallæseres oplevelser, hvilket er den samme tilgang vi benytter i dette projekt. Denne kombination viser ikke blot, hvordan litteraturen påvirker læseren, men også hvorfor og hvordan denne effekt opstår. Davis' metode forbinder litteraturens struktur og virkemidler med konkrete læseoplevelser. Den akademiske læsning afdækker litteraturens dybere funktioner, mens reallæsernes perspektiver viser, hvordan disse påvirker deres liv og selvforståelse. Davis ser litterær læsning som mere end en kognitiv proces, den aktiverer både mentale og følelsesmæssige lag, og åbner for selvrefleksion og personlig udvikling. Denne dobbelte tilgang gør det muligt at undersøge litteraturens indvirkning både strukturelt og oplevelsesmæssigt, og viser, hvordan litteraturen fremmer refleksion og følelsesmæssig bearbejdning på både et teoretisk og praktisk plan.

I *Reading for Life* (2020) undersøger Davis, hvordan læsning kan påvirke og revitalisere læserens liv. Han argumenterer for, at litterær læsning ikke blot er en kognitiv proces, men en praksis, der styrker menneskets livfuldhed, noget, der rækker ud over moderne hurtiglæsning (Davis, 2020, s. 15). Litteraturen bliver et redskab til at genfinde og føre bogens liv tilbage til læserens egen tilværelse (ibid., s. 16). Davis ser læseren som en aktiv deltager i en fælles læsehandling, hvor mening opstår gennem læserens indsats for at forstå og føle med teksten. Dette skaber en dybere forståelse, hvor læseren engagerer sig i forfatterens sprog og stil og forsøger at blive den læser, som forfatteren havde i tankerne (ibid.). Denne form for læsning har to primære betydninger hos Davis. Den første handler om den umiddelbare livskraft, som læsning tilfører, en dyb livfuldhed, der går ud over overfladisk informationsafkodning (Davis, 2020, s. 15). Den anden handler om litteraturens evne til at frigøre liv, der ellers ville forblive glemt, og bringe det tilbage i bevidstheden (ibid., s. 16). Davis beskriver læsning som en proces præget af små, uventede litterære øjeblikke, hvor læseren pludselig føler en dyb forbindelse til teksten (ibid.). Denne uforudsigelighed giver litteraturen sin styrke; læseren opdager noget nyt om sig selv og teksten, hvilket fører til refleksion over, hvorfor netop denne ramte så dybt (ibid.). Ved at bevæge sig fra følelsesmæssig respons til dybere intellektuel forståelse, uden at miste følelsens kraft, styrkes læserens mentale liv (ibid., s. 18). Disse små indsigter kan have betydningsfulde virkninger ved at vække refleksion over eksistentielle spørgsmål og personlige erfaringer (ibid.).

I *Reading for Life* handler læsning ikke kun om underholdning eller viden, men om at opdage nye måder at forstå sig selv og verden på. Læseoplevelsen bliver et spejl for læserens eksistens, hvor tekstens øjeblikke flettes sammen med personlige erfaringer i en form for resonans (Davis, 2020, s. 19). Læsning bliver således en dialog mellem teksten og læserens liv, hvor litteraturen integreres som en levende del af bevidstheden. Davis ser læsning som mere end en intellektuel aktivitet, det er en praksis, der åbner et refleksivt rum til at bearbejde oplevelser og følelser (ibid., s. 28). Litteraturen skaber en livfuldhed hos læseren, hvor energien fra engagementet med teksten frigøres, uanset om emnet er glædeligt eller sorgfuldt (ibid., s. 25). Denne livfuldhed understreger, hvorfor litteraturen betyder noget, især i en tid domineret af kommercielle bøger og hurtig information (ibid., s. 26). Her giver læsning mulighed for at reflektere over livets kompleksitet, og udvikle sproget og tanken i takt med læseoplevelsen.

Davis argumenterer for, at læsning kan give en form for anden chance. Litteraturen bliver et sted, hvor læsere kan genoverveje deres erfaringer og bearbejde fejlslagne forsøg på at leve gennem refleksion (Davis, 2020, s. 28). Læsning er derfor ikke en flugt, men en måde at vende tilbage til

virkeligheden med ny styrke og indsigt. For Davis er litteraturen en dynamisk proces, hvor sproget transcenderer sin bogstavelige betydning og åbner en tredje dimension af mening. Denne dybere mening opstår, når ordene arbejder sammen i sætninger og skaber en harmonisk bevægelse, der inviterer læseren ind i et refleksivt rum (ibid., s. 51). Læseoplevelsen bliver en måde at opdage sig selv på. Det er ikke læserens tanker om sig selv, der er mest pålidelige, men de spontane følelser og reaktioner, der opstår under læsningen (ibid., s. 57).

Davis trækker på psykoanalytikerens Christopher Bollas' begreb om *idiom* for at beskrive, hvordan litteraturen kan hjælpe læseren med at finde sit eget udtryk og en dybere selvforståelse. Ifølge Bollas er *idiomet* en indre kerne, der søger realisering som et fuldbyrdet jeg. Når læseren finder genklang i tekster, der matcher deres implicite identitet, bliver litteraturen et middel til personlig udvikling og dannelse (Davis, 2020, s. 104). Denne dialog mellem læserens bevidste og ubevidste sind udvikler en ny mental kapacitet. Litteraturen styrker ikke kun intellektet, men skaber også en implicit forståelse, der giver læseren større karakter, vedholdenhed og formål. Læsning kan konsolidere ubevidste tanker og fungere, som et redskab til refleksion og personlig vækst (ibid., s. 105).

Davis fremhæver den dybe emotionelle reaktion, der kan opstå under læsning, en følelse, der bryder igennem "against all odds" og konfronterer læseren med egne følelser på en ellers skjult måde (Davis, 2020, s. 110). Denne bevægelse mellem følelse og tanke gør litteraturen til en bro mellem det ubevidste og bevidste og skaber en refleksiv proces, der styrker selvforståelsen. Davis trækker på Bollas' teori om, hvordan tanker kan føles fremmede for selvet og skabe indre splittelse. Litteraturen kan hjælpe med at bringe disse undertrykte tanker frem i lyset (ibid., s. 127). Læsningen bevæger læseren fra en passiv modtagerposition til en aktiv deltager, der fortolker både teksten og egne følelser (ibid., s. 310). Ifølge Davis er denne overgang til bevidst refleksion en af litteraturens vigtigste funktioner, her bliver læseren bevidst om sine indtryk og begynder at reflektere over dem, hvilket giver litteraturen sin styrke (ibid.). Ifølge Davis ligger litteraturens kraft i dens særlige brug af sprog. Det handler ikke kun om stil, men om at litteraturen aktiverer en dybere mental proces, der skaber nye måder at tænke og føle på. Når læseren påvirkes af en tekst, sker der en forskydning, hvor sproget bevæger sig fra at beskrive virkeligheden, til at skabe en ny forståelse af den (Davis, 2020, s. 209). Det litterære sprog går ud over det bogstavelige ved ikke blot at beskrive, men også invitere læseren til personlig refleksion (ibid., s. 212). Denne proces gør skjulte tanker og følelser synlige og tilgængelige for bevidstheden. Læsning kan dermed frigøre dybere refleksioner, der ellers ville være begravet under hverdagens overflade (ibid., s. 310).

Således eksisterer litteraturen i et mellemrum mellem kunst og liv, den bruger kunst til at udløse refleksion, men søger samtidig at bringe denne refleksion ind i læserens eget liv (ibid.). Dette litteratursyn vil agere som udgangspunkt for vores analyse af værkerne og læseoplevelserne.

3. Metode

De følgende afsnit præsenterer undersøgelsens metodevalg, dataindsamling og analysestruktur med fokus på, hvordan læseoplevelser påvirker empati og forståelsen af psykisk sygdom. Undersøgelsen kombinerer kvalitative og kvantitative metoder som læsedagbøger, interviews og spørgeskemaer. Den teoretiske ramme bygger på Rita Felskis begreber om identifikation, genkendelse og anerkendelse samt Philip Davis' praksisorienterede tilgang, der sammen belyser litteraturens evne til at skabe følelsesmæssig resonans og erkendelse. Kristiane Hauers begreb om litterær dybdelæsning bruges supplerende for at undersøge fordybelse og koncentrationens betydning for læseoplevelsen. Derudover beskrives datahåndteringen, herunder transskribering, kodning og statistisk analyse af spørgeskemaer, samt overvejelser om validitet, reliabilitet og etiske hensyn. Metoden er tæt knyttet til teorierne og skaber en ramme for vores akademiske læsning, samt analysen af hvordan læseoplevelser kan fremme empati og ændre forståelsen af psykisk sygdom.

3.1 Metodiske overvejelser

Undersøgelsens design fokuserer på at afdække, hvordan læseoplevelser påvirker empati og opfattelsen af psykisk sygdom. For at belyse samspillet mellem tekst og læser kombineres kvalitative metoder med spørgeskemaer, der kvantificerer ændringer i empatiske reaktioner. De udformede læsedagbøger indsamlede refleksioner tæt på læseoplevelsen og gav informanterne mulighed for at dokumentere tanker og følelser før, under og efter læsningen. Som Balling og Grøn (2012) fremhæver, kan dagbøger fange oplevelser, der ellers kan gå tabt. De efterfølgende interviews har uddybet og nuanceret disse refleksioner, hvilket har skabt en dialogisk forståelse af værkernes tematikker (Kvale & Brinkmann, 2015). Kombinationen af dagbøger og interviews har givet indsigt i både spontane reaktioner og eftertænksomme refleksioner, hvilket har sikret en mere nuanceret forståelse af informanternes læseoplevelser.

For at kvantificere ændringer i informanternes empatiske reaktioner blev der anvendt *Interpersonal Reactivity Index* (IRI) før og efter læsningen. IRI måler flere dimensioner af empati og giver indsigt

i, hvordan litterære oplevelser påvirker læsernes perspektiv (Davis, 1983). Ved at kombinere kvalitative og kvantitative metoder skabes en dybdegående forståelse af læseoplevelsernes effekt på empati-dannelsen. Dagbøgenes umiddelbare refleksioner suppleres af interviewenes mere eftertænksomme uddybelser, mens IRI bidrager med konkrete, kvantitative målinger. Denne tilgang fanger både de tidlige og emotionelle dimensioner af læseoplevelsen, og sikrer en helhedsorienteret analyse af litteraturens transformative potentiale.

3.2 Litterær dybdelæsning som rammesætning

Kristiane Hauers begreb om litterær dybdelæsning danner rammerne for at forstå læsernes engagement, følelsesmæssige involvering og refleksion. Hauer opdeler dybdelæsning i tre aspekter: opmærksom læsning, indlevet læsning og refleksiv læsning. I denne undersøgelse bruges modellen til at analysere, hvordan læserne fordyber sig i og engagerer sig med teksternes tematikker. Dette supplerer Felskis begreber om identifikation, genkendelse og anerkendelse samt Davis' idé om litteraturens livfuldhed. Opmærksom læsning handler om læserens fokus og fordybelses flow. Her analyseres, hvordan tekstens kompleksitet og læsemiljø påvirker koncentrationen. Indlevet læsning refererer til den absorberende tilstand, hvor læseren transporteres ind i fortællingen. Dette undersøges gennem Kuijpers' koncept om *story world absorption* og belyser, hvordan narrative elementer skaber emotionel genklang. Refleksiv læsning dækker læserens kritiske fortolkning, hvor Felskis genkendelse anvendes til at undersøge, hvordan læserne opnår nye indsigter i både teksten og deres egen selvforståelse. (Hauer, 2020)

Hertil udvider Philip Davis' perspektiv på litteraturens livfuldhed forståelsen af, hvordan læseoplevelser kan overskride læseøjeblikket og påvirke læserens syn på verden. Hans fokus på den emotionelle forbindelse mellem tekst og læser understøtter analysen af, hvordan litteratur kan fremme empati og erkendelse. Sammen med Felskis begreber danner dette en ramme for at udforske litteraturens transformative potentiale. Kombinationen af Hauers model, Felskis begreber og Davis' idé om livfuldhed giver en helhedsorienteret forståelse af, hvordan læseoplevelser kan fremme empati og skabe refleksioner, der rækker ud over selve læsningen.

3.3 Læsedagbogen

Læsedagbogen blev udformet som et redskab til at dokumentere informanternes umiddelbare oplevelser og reaktioner under læsningen. Formålet var at få et tæt og subjektivt indblik i læseoplevelsen, ved at indfange både spontane tanker og reflekterede overvejelser. Tilgangen er

inspireret af receptionsæstetikens fokus på relationen mellem tekst og læser i en fortolkningssituation (Steffensen, 2008). Informanterne blev opfordret til løbende at notere følelser, tanker og refleksioner om karakterer, handling og indhold. Dette gjorde det muligt at følge deres engagement i realtid. Læsedagbogen registrerede også praktiske detaljer som tid, sted og læsesituation, hvilket gav et bredere billede af konteksten for læseoplevelsen (Balling & Grøn, 2012, s.9).

For at undersøge læseoplevelsens tidslige aspekt blev læsedagbogen opdelt i sektioner for forskellige faser af læsningen. Inspireret af Kuzmicovas (2016) teori om rammesætning blev informanterne bedt om at nedskrive deres forventninger før læsningen, tanker undervejs og refleksioner efter endt læsning. Denne opdeling gjorde det muligt at analysere engagementet i de forskellige faser. Læsedagbogen blev udformet i et brugervenligt format, hvor informanterne frit kunne vælge mellem en digital eller fysisk dagbog. Vejledende spørgsmål hjalp dem med at fokusere på forventninger, motivation og følelser. Denne struktur sikrede, at både umiddelbare og refleksive tanker blev fanget og gjorde det lettere at vurdere koncentrationen under læsningen. Som Steffensen (2008) påpeger, hjælper en sådan tilgang informanterne med at reflektere dybere over deres oplevelse og engagement. En koncentrationsskala fra 1-5 blev anvendt til at hjælpe informanterne med at vurdere deres koncentration under læsningen. Skalaen gjorde det nemmere at dokumentere koncentrationsevne, som ellers kan være svært at vurdere subjektivt. Hvilket gav et mere nuanceret billede af, hvordan koncentration påvirkede læseoplevelsen og engagementet i teksten. Læsedagbogen var således et vigtigt redskab til at fange den subjektive læseoplevelse i realtid. Formatet gav værdifulde indsigter i, hvordan læsning af værker om psykisk sygdom kan fremkalde empati og refleksion, og hvordan koncentration og opmærksomhed påvirker læserens engagement.

3.4 Udvalgelse af værker

De værker, der har dannet grundlag for læsningen, er nøje valgt ud fra deres tematiske fokus på psykisk sygdom. Værkerne præsenterer forskellige perspektiver på emnet og giver dermed mulighed for at undersøge, hvordan forskellige typer af sygdomsnarrativer påvirker læserens forståelse og empati. Valget af værker er også sket med det formål at tilbyde en variation i narrative stilarter, så det er muligt at analysere, hvordan tekstuelle forskelle kan påvirke læseoplevelsen. De udvalgte værker, *Superskurk* af Anna Juul og *Ungeenheden* af Fine Gråbøl, repræsenterer forskellige litterære kategorier og genrer, der kan have betydning for læserens engagement. *Ungeenheden* og *Superskurk* trækker begge på narrative greb, der placerer dem i et spændingsfelt

mellem det personlige og det fiktive. På et retorisk niveau fremstår de selvbiografiske og autofiktive, idet de aktiverer læserens opmærksomhed på forbindelser mellem forfatterens liv og fortællingens univers. Denne dobbelthed har en særlig evne til at invitere til identifikation, anerkendelse og genkendelse, da den skaber en resonans mellem tekstens intimitet og læserens egen erfaring. De kan dermed fungere som empatiskabende værker, ved at give læseren en mulighed, for at spejle sig i karakterernes oplevelser og følelser. Derudover er værkerne korte, med en længde på omkring 130-170 sider, hvilket gør dem overskuelige for læserne. Denne korthed er særlig vigtig i en undersøgelse med informanter, da det øger sandsynligheden for, at de kan engagere sig fuldt ud i teksterne inden for en begrænset tidsramme.

3.5 Sampling af informanter

Denne undersøgelse inkluderer otte informanter, der blev udvalgt med en kombination af convenience sampling og strategisk sampling (Bryman, 2016). Informanterne blev rekrutteret via en åben formular distribueret på sociale medier og netværk, hvor hovedparten blev fundet gennem vores personlige netværk. Disse bekendtskaber var dog primært ikke nære relationer. Valget af denne tilgang sikrede både praktisk tilgængelighed og en divers sammensætning af deltagere. Informantgruppen repræsenterer en aldersspredning fra 22 til 69 år, og inkluderer både mænd og kvinder med forskellig uddannelsesmæssig baggrund og erhvervs erfaring, herunder studerende, faglærte, akademikere og pensionister. Deltagerne blev inddelt i to grupper, hvor den ene gruppe læste *Superskurk* og den anden læste *Ungeenheden*. Variation i alder, køn, uddannelse og jobfunktion blev vægtet, for at skabe nuancerede perspektiver i undersøgelsen og belyse, hvordan læseoplevelser kan påvirke forståelsen af psykisk sygdom og empati.

Ungeenheden			Superskurk		
Navn	Køn	Alder	Navn	Køn	Alder
Cecilie	Kvinde	22 år	Maja	Kvinde	25 år
Kenneth	Mand	35 år	Torben	Mand	50 år
Sara	Kvinde	43 år	Marie	Kvinde	28 år
Line	Kvinde	58 år	Lotte	Kvinde	69 år

*For uddybet tabel, se Bilag 1

Alle informanter modtog en fysisk udgave af det værk, de skulle læse, sammen med læsedagbogsguiden og læsedagbogsdesignet, som blev sendt på mail. Informanterne var ikke bekendt med, hvad de andre deltagere læste, hvilket reducerede risikoen for, at deres egne refleksioner blev påvirket af de øvrige deltageres oplevelser. For at minimere yderligere påvirkning af deres refleksioner blev informanterne heller ikke gjort bekendt med undersøgelsens egentlige formål, som blev præsenteret som en undersøgelse af læsevaner og fordybelse.

Samlet set sikrede denne samplingsstrategi en alsidig og tilgængelig gruppe, der bidrog med værdifulde indsigter i læseoplevelsernes effekt på empati og forståelsen af psykisk sygdom.

3.6 Teoretisk ramme: The lay reader

Vi tager udgangspunkt i Felskis tilgang til ikke-akademiske læsere, og således værdsætter vi de umiddelbare og følelsesmæssige måder, hvorpå vores informanter engagerer sig med litteraturen. Vi ser deres læseoplevelser som både autentiske og værdifulde, idet de netop eksemplificerer, hvordan litteratur kan skabe meningsfuld forbindelse og berøring, uden en akademisk eller teoretisk tilgang. I tråd med Felskis perspektiv udforsker vi, hvordan informanterne intuitivt involverer sig i karakterernes indre liv og temaerne i *Superskurk* og *Ungeenheden*. Ved at inddrage informanternes forskellige baggrunde og erfaringer ønsker vi at forstå og analysere, de mange former for følelsesmæssig identifikation og refleksion, som opstår gennem deres læsning, og derved understrege værdien af læseoplevelser, der baserer sig på personlig resonans og følelsesmæssigt engagement. Denne tilgang gør det muligt at belyse, hvordan forskellige læsere kan opleve sygdomsnarrativer på måder, der skaber empati og refleksion.

3.7 Ethiske overvejelser og informanttilladelser

Undersøgelsen har fulgt de gældende regler for persondatabeskyttelse. Alle informanter har underskrevet en tilladelse, hvor det fremgik, at data anonymiseres og behandles fortroligt, samt at de til enhver tid kunne trække sig fra projektet. Desuden har der været fokus på åben kommunikation og tryghed gennem hele processen.

3.8 Semistruktureret interview

Projektet anvender semistrukturerede interviews til at undersøge, hvordan litteratur kan øge empati over for mennesker med stigmatiserede sygdomme. Metoden kombinerer struktur og fleksibilitet (Kvale & Brinkmann, 2015) og inkluderer faste temaer, samt åbne spørgsmål, der giver plads til

spontane indsigter og komplekse refleksioner. Denne tilgang muliggør en dybdegående udforskning af informanternes oplevelser, særligt når de reflekterer over deres læsedagbøger og emotionelle reaktioner. Med en kvalitativ tilgang bygger projektet på Davis' *Reading for Life*, som forbinder litterære erfaringer med refleksion. Davis' perspektiv hjælper med at analysere, hvordan læseoplevelser kan frigøre dybe følelser og tanker. Formålet med interviewene var at undersøge, hvordan informanterne reflekterede over deres læseoplevelser og sygdomsnarrativerne, samt hvordan dette påvirkede deres empati og opfattelse af psykisk sygdom. Interviewene fandt sted 20 dage til 2 måneder efter læsningen, hvilket både kan have medført glemsel af detaljer og skabt mulighed for efterrationalisering. De semistrukturerede interviews gav plads til spontane indsigter, og en dybere forståelse af følelsesmæssige reaktioner og identifikation med karaktererne. Hvor åbne og opfølgende spørgsmål, ofte baseret på læsedagbøgerne, fik mulighed for at blive uddybet. Hertil har det været væsentligt at inkorporere pauser mellem spørgsmål og svar, som Kvale og Brinkmann (2015) påpeger, kan opfølgning og tavshed fremme reflekterende svar. Interviewene blev optaget og transskriberet, for at sikre en præcis analyse af informanternes oplevelser, af værkernes fremstilling af psykisk sygdom.

3.9 Transskribering

Transskriberingen fokuserede på meningsorienterede aspekter og blev udført med hjælp af AI-værktøjet Good Tape, som producerede et udkast, der efterfølgende blev manuelt gennemgået og redigeret for at sikre nøjagtighed og konsistens (Kvale & Brinkman, 2015). Denne tilgang gjorde det muligt at prioritere de væsentligste refleksioner i informanternes udsagn, samtidig med at det effektiviserede arbejdet.

3.10 Kodning

Læsedagbøgerne og interviews blev kodet separat for at fremhæve både spontane og reflekterede aspekter af læseoplevelsen. Kodningsprocessen fulgte en iterativ tilgang, hvor in vivo-koder blev anvendt for at bevare informanternes egne formuleringer, og disse blev organiseret i bredere temaer gennem aksial kodning (Schreier, 2014; Drisko et al., 2015). Kodningen havde et tematisk fokus på områder som forventninger, koncentration, emotionelle reaktioner, identifikation, stigmatisering og empati (Kvale & Brinkmann, 2015; bilag 7). Gentagne gennemgange af materialet gav mulighed for en dybere forståelse og sikrede, at fremtrædende temaer blev identificeret. Denne proces afdækkede mønstre i læsernes engagement og følelsesmæssige respons, som er centrale for undersøgelsens fokus på empatidannelse. Fundene blev yderligere relateret til bredere spørgsmål om psykisk

sygdom og litteraturens potentiale til at fremme empati og reflektivt engagement.

3.11 Databehandling af IRI

Før og efter læsningen har informanterne udfyldt spørgeskemaet baseret på *Interpersonal Reactivity Index* (IRI), som blev anvendt til at måle deres selvrapporterede empati på fire forskellige skalaer: *Fantasy Scale*, *Perspective Taking*, *Empathic Concern* og *Personal Distress*. Det er vigtigt at bemærke, at disse skalaer var ukendte for informanterne, hvilket betyder, at de ikke havde forudgående viden om, hvordan deres svar skulle relateres til de enkelte skalaer (bilag 8). En vigtig faktor at tage i betragtning er, at informanternes IRI-score er baseret på deres egne vurderinger af deres evner og følelser både før og efter læsningen. Spørgeskemaerne omhandler ikke værkerne direkte, men måler generelle træk som fantasi, empati og perspektivtagning.

3.11.1 Skala og scoring

IRI benytter en 5-punkts Likert-skala, hvor A betyder "beskriver mig meget dårligt", og E betyder "beskriver mig meget godt" (bilag 8). Enkelte spørgsmål i spørgeskemaet er designet til at blive omvendt scoret, hvilket betyder, at de oprindelige score bliver ændret, så en høj score svarer til en lavere værdi, og vice versa (Davis, 1996). For at sikre konsistens blev alle data omkodet fra en skala fra A-E til en skala fra 1-5 før analysen blev påbegyndt (Davis, 1980). Informanterne blev bedt om at besvare IRI-spørgeskemaet før og efter læsningen af det pågældende litterære værk. Ved hjælp af besvarelsenerne kunne vi indsamle data om deltagernes empati-niveauer på tværs af de fire skalaer. Disse data blev organiseret og analyseret, for at undersøge mulige forskelle i deltagernes empati-niveau før og efter læsningen.

3.11.2 Dataanalyse

For at opnå en pålidelig og nuanceret analyse af data blev der anvendt flere statistiske metoder. Først blev der beregnet deskriptiv statistik i form af gennemsnit (*mean*) og standardafvigelse (SD) for hver af de fire empati-skalaer (*Fantasy Scale*, *Perspective Taking*, *Empathic Concern*, *Personal Distress*), fordelt på de to bøger *Ungeenheden* og *Superskurk*. Disse værdier blev beregnet på gruppeniveau før og efter læsningen for at kortlægge centrale tendenser og spredningen i deltagernes scorer (Field, 2018; bilag 9.1).

For at vurdere variabiliteten i deltagernes svar relativt til deres gennemsnit blev der udregnet relativ standardafvigelse (RSD) for hver empati-skala i begge grupper. RSD giver et standardiseret mål for variationen og gør det muligt at sammenligne graden af spredning på tværs af skalaerne og de to læsegrupper (bilag 9.5).

For at undersøge, om læsningen havde en statistisk signifikant effekt på deltagernes scorer, blev der udført *paired t-tests*, for hver af de fire skalaer i begge grupper. T-testen blev anvendt til at sammenligne gruppens gennemsnitlige scorer før og efter læsningen, og dermed identificere eventuelle signifikante ændringer i empati-relaterede dimensioner, som følge af læseinterventionen (Davis, 1983; bilag 9.6).

Den anvendte *mixed-methods* tilgang kombinerer deskriptiv statistik, variabilitetsmålinger og inferentiell testning. Dette muliggør en mere nuanceret forståelse af, hvordan læsningen påvirker deltagernes emotionelle og kognitive engagement med teksterne. Ved at kombinere disse statistiske fund med kvalitative data, kan undersøgelsen give et bredere billede af litteraturens potentiale, til at fremme empatiske reaktioner og refleksion (Davis, 1983).

4. Analyse del 1

Analysen er struktureret i to dele, hvoraf den første del er en litterær analyse af *Superskurk* (2023) af Anna Juul og *Ungeenheden* (2021) af Fine Gråbøl. Formålet er at undersøge, hvordan de narrative teknikker, herunder fortællertypens skabelse af intimitet eller distance, og sprogets nuancerende effekt påvirker læseoplevelsen. Gennem nærlæsning afdækkes subtile tekstlige elementer, der former læserens forståelse af værkerne. I fraværet af omfattende sekundærlitteratur tilbyder analysen en nyfortolkning af værkernes fremstilling af psykisk sygdom.

4.1 Præsentation af værk

4.1.1 *Superskurk*

Anna Juuls *Superskurk*, er en roman, der skildrer hovedpersonen Annas liv med psykisk sygdom, i et forsøg på at navigere en 30-årskrise. Anna, der selv har haft et utal af diagnoser, reflekterer over sin ungdom og livets forventninger om succes, karriere og familieliv. Romanen er stærkt biografisk og rummer, en fortæller, der deler navn med forfatteren. Den er fortalt i et dagbogslignende dagligsprog og kendetegnes ved sin blanding af ironi og humor. Juul udforsker en dobbelthet i

Annas liv, hvor ulykkeligheden konstant ledsages af skarp, sort humor. Romanen er sat i 3 dele, der hver især former sig om Annas identitet og følelse af selv. Fortællingens fremdrift bliver på en måde styret af Annas udvikling og holdning til hendes psyke.

4.1.2 Ungeenheden

I *Ungeenheden* af Fine Gråbøl møder vi en navnløs fortæller, der skildrer livet for seks unge på et psykiatrisk bosted. Romanen er bygget op som en række fragmentariske fortællinger, hvor vi følger karaktererne i deres forsøg på at skabe en normal hverdag i en virkelighed, der ligger ude for det normative. Bostedet er et nedlagt plejehjem, hvor de unge går rundt og øver sig på at komme tilbage til livet. Romanens navnløse fortæller bruger det kliniske sprog, som de er blevet påført af psykiatrien, til at italesætte diagnoser og behandling. Gennem hele romanen er psykiatriens forsøg på at normalisere og tilvænne patienterne til en almindelig hverdag et centralt tema, men det bliver klart, at dette er en umulig opgave. I stedet tegner Gråbøl et portræt af en virkelighed, hvor diagnoser og medicinering er dagligdagens faste komponenter, og hvor håbet om reel bedring forbliver svævende.

4.2 Struktur og identitet

4.2.1 Narrativ struktur og identitetssøgen

De to værker spejler hovedpersonernes kamp med identitet og psykisk sygdom gennem deres narrative struktur. *Superskurk* bruger humor og ironi, mens *Ungeenheden* anvender en fragmenteret form, der afspejler institutionens kontrol. *Superskurk* er struktureret i korte episoder, der minder om dagbogsnotater, der tilsammen danner et omskifteligt narrativ. Gennem denne struktur skaber Anna som fortæller en ironisk distance til sine oplevelser:

Jeg har haft fuld plade i psykiatrien, jeg har været deprimeret, angst, autist, borderline, bipolar, skizofren, skizoaffektiv, og så har jeg også haft den efterhånden obligatoriske ADHD (Juul, 2023, s. 27).

Hendes uformelle og næsten apatiske sprogbrug fremstiller alvorlige diagnoser med hverdagslig ligegyldighed, hvilket forstærker fortællingens absurde tone, og afspejler Annas forsøg på at skabe kontrol gennem humor og distance.

Værket er opdelt i tre dele: “the origin story” “superskurk” og “antihelt”. Opdelingen viser Annas udvikling fra superskurk til antihelt og hendes rejse gennem forskellige faser af

selvforståelse. Fragmenterede episoder og skift i temaer skaber et kaotisk narrativ, der spejler hendes mentale tilstand og oplevelse af en ustabil virkelighed. Som Anna beskriver: “For alt i denne bog er skrevet i ikke-normaltilstand, i en form for enten depression, mani eller psykose [...] man må selv gætte, hvad der er hvad” (Juul, 2023, s. 80). Denne uforudsigelighed gør det svært for læseren at finde en lineær sammenhæng. Annas rejse mod en helheds forståelse af sin identitet begynder med refleksioner tilbage fra fødslen: “Jeg skriger først af kolik, så af feberkramper, til sidst bare af den rendyrkede, iboende ondskab, jeg blev tildelt ved fødslen” (ibid., s. 9). Tredelingen understøtter Annas forsøg på at skabe en narrativ ramme om sin psykiske tilstand. Herigennem udvikler hun sig fra at føle sig fanget i en ondskab til at tage kontrol gennem sin superskurk-persona:

Det smerter mig, at jeg stadig ikke har en identitet, for der står ikke noget om at være skizoaffektiv på internettet, men så lige bagefter går det op for mig, at jeg jo bare kan lave min egen, så jeg vil fra nu af gerne påtage mig rollen som superskurk. (ibid., s. 15).

Annas valg af superskurk-personaen er et forsøg på at skabe orden i en kaotisk tilværelse. Men fortællingen viser, at denne identitet ikke løser hendes indre uro; den bliver i stedet endnu et aspekt af hendes fragmenterede kamp for selvforståelse:

[...] men superskurken, der har en god og valid pointe i, at whatever doesn't kill you, simply makes you stranger, og måske føler du, ligesom mig, at begge udsagn er passende (Juul, 2023, s. 45).

Hendes forsøg på at genvinde kontrol resulterer ikke kun i styrke, men også i en følelse af fremmedgørelse og fragmentering. Den overordnede struktur brydes af hurtige skiftende episoder, hvor hun springer hvileløst mellem emner og følelser, hvilket spejler Annas indre kaos og hendes vanskeligheder med at definere sig selv: “Jeg skal ikke kunne sige, hvilken tilstand jeg er i nu [...] Nu ved jeg ikke, hvad jeg er” (Juul, 2023, s. 77).

Ligesom Anna søger efter mening, engageres læseren i en intuitiv og fragmenteret søgen efter sammenhæng. Som Davis påpeger, indebærer læsningen en “quest for meaning” (Davis, 2020, s. 93), hvor meningen findes i selve søgeprocessen snarere end i en lineær progression. Denne proces aktiverer læserens tænkning og emotionelle engagement, og gør søgningen til en vigtig del

af forståelsen. Fortællingen bliver dermed en spejling af en eksistentiel erfaring, hvor hverken Anna eller læseren kan opnå fuldstændig forståelse. I stedet skaber selve søgeprocessen refleksion og erkendelse. Ifølge Davis handler læsning ikke om at skabe en afsluttet helhed, men om den indsigt, der opstår undervejs (Davis, 2020, s. 221). Det komplekse narrativ i *Superskurk* vækker refleksion over, hvordan identitet og normalitet formes mellem kaos og kontrol. Værdien ligger ikke i en glidende udvikling, men i de følelser og tanker, fortællingen fremkalder hos læseren (ibid.). Annas modstand mod samfundets normer og hendes søgen efter mening giver indsigt i, ikke blot hendes identitet, men også de strukturer, der former vores liv. Dynamikken mellem quest og kaos afspejler hendes indre kamp og narrativets fremdrift. Ved at påtage sig superskurk figuren, forsøger Anna at opnå kontrol midt i kaos, men denne persona bliver også en destruktiv kraft, der fastholder hende i lidelse. Læseren trækkes ind i denne dobbelte dynamik mellem frigørelse og begrænsning, hvilket skaber en refleksiv dialog om identitet og kontrol.

Mens identitetssøgen i *Superskurk* udspiller sig som en individuel kamp mod kaos, fremhæver *Ungeenheden* institutionens rolle som en ekstern magt, der former og begrænser de unges identitet. Fortælleren føler sig fanget af institutionens gentagne behandlingscykluser og medicinske justeringer, der frarøver hende kontrollen over krop og psyke: "Vi trapper op i medicin og ned i medicin og ud af medicin og gør det hele forfra" (Gråbøl, 2021, s. 127). Denne kvælende cyklus er central i begge værker, men karaktererne håndterer den forskelligt. I *Superskurk* forsøger Anna at genvinde kontrollen gennem sin superskurk-identit, mens fortælleren i *Ungeenheden* søger fællesskab og solidaritet, som modvægt til institutionens kontrol. Beboernes hverdag er præget af en forstyrret fornemmelse af tid, hvor dag og nat flyder sammen: "Og fordi jeg aldrig sover om natten og heller aldrig sover om dagen, kommer jeg ofte hos nattevagterne i stueetagen. Her kan man få en kop te eller ryge en cigaret med de andre søvnløse beboere fra alle husets etager" (Gråbøl, 2023, s. 15). Fragmenteringen i værket er central både som et tematisk og formmæssigt greb. De korte, usammenhængende episoder og opremsningerne af gentagende handlinger, spejler beboernes desorientering og fragmenterede oplevelse af tid, der opdeles i medicindoser, terapitimer og rutiner. Denne form for fragmentering understøttes også af romanens overordnede opbygning, der er inddelt i tre hoveddele: "Gangens søde lov", "Inddæmningen", og "Hemmeligheder". Disse dele repræsenterer forskellige stadier af fortællerens oplevelse i institutionen og afspejler, i højere grad end i *Superskurk*, en gradvis forvandling fra passiv accept af institutionens kontrol, til aktiv modstand mod det dehumaniserende system. Romanen indledes med en fase, hvor fortælleren

indordner sig de institutionelle regler og rutiner, hvilket er med til at skabe en følelse af fremmedgørelse:

Alt skal dokumenteres, sådan er det, siger han [...] Desværre. [...] Vi skal til at begynde på din handleplan. Skrive nogle ting ned der kunne gøre din hverdag lettere. (Gråbøl, 2021, s.20).

Den institutionaliserede ramme begrænser karakterernes mulighed for at agere frit og blive opfattet som komplekse personer. Fragmenteringen af tid og oplevelse fremhæver, hvordan institutionens strukturer dekonstruerer individernes liv til isolerede, kontrollerede momenter, hvilket samtidig påvirker læserens mulighed, for at opnå en dybere samklang med dem (Felski, 2020, s. 94). Denne påvirkning forstærkes yderligere af institutionens dominerende position og den distance, som diagnoser og magtforhold skaber.

Som i *Superskurk* er der en følelse af identitetsopløsning, men i *Ungeenheden* skyldes den primært institutionens stramme struktur og standardisering af individerne. Denne fragmentering fungerer samtidig som en kritik af institutionens cykliske struktur, der fratager individet kontinuitet og stabilitet i oplevelsen af sig selv og sine livsvilkår:

Vi laver budgetter og river dem i stykker af bar skræk når jobcenteret ringer, vi er sygemeldte og uarbejdsdygtige, vi bytter tøj og låner sko af hinanden, vi planlægger sommerferieture med bostedets campingvogn men kommer aldrig afsted. (Gråbøl, 2021, s. 127-128).

Sproget og strukturen understøtter følelsen af opløsning og desorientering. De korte sætninger og opremsningerne af gentagende handlinger spejler, hvordan karaktererne bliver til fragmenterede versioner af sig selv. Denne, både formmæssige og tematiske, fragmentering, fremhæver, hvordan de institutionelle kontrolmekanismer og rutiner kan reducere individets liv til en uendelig gentagelse af små, uafsluttede øjeblikke. En tilstand, der efterlader karaktererne med en følelse af magtesløshed og en opløst identitet.

Midt i institutionens kvælende kontrol opstår dog små øjeblikke af fællesskab, hvor beboerne genvinder en følelse af samhørighed og medmenneskelighed, selv i de mest restriktive rammer:

Vi går ind og ud af hinandens værelser på skift, åbner dørene og lægger os i en sovesofa, ser tv eller lægger puslespil, vi vander planter og bager boller, vi læner os op ad væggene som for at synliggøre en berøring. (Gråbøl, 2021, s.127).

Denne opblomstring af fællesskab repræsenterer en stiltiende modstand mod institutionens fragmenterede kontrol. Det kollektive "vi" fremhæver, hvordan institutionens indflydelse både former deres identitet og deres fælles oplevelse af sygdom. De syge unge bliver til én organisme, der inddømmes af de strukturerede rammer, der både synes at beskytte og begrænse dem. Institutionen fungerer som en magtstruktur, der fragmenterer deres følelse af selvstændighed, men som samtidig muliggør øjeblikke af fælles modstand og forbindelse.

Denne kollektive erfaring står i kontrast til fortælleren, Anna i *Superskurk*, som mod slutningen bevæger sig væk fra rollen som superskurk og over mod antihelten. Hvor det kollektive repræsenterer fællesskab og delte narrativer om lidelse, er antihelten præget af ambivalens og individuel modstand. Anna accepterer her sine fejl og sin sårbarhed, og helingen bliver en individuel proces, hvor mening skabes gennem selvindsigt og narrativ kontrol, uden nødvendigvis at opnå helbredelse:

Jeg har af samme årsag flirtet lidt med offerrollen, men jeg er nu, efter cirka to måneders refleksion, nået frem til, at jeg nok snarere er en helt. Eller, måske faktisk en antihelt... (Juil, 2023, s. 119).

Denne erkendelse markerer et opgør med hendes tidligere selvopfattelse, og åbner i stedet op for en balance med sygdommen, hvor hun finder en form for forsoning i en sårbar, men stærk identitet. I kontrast hertil oplever fortælleren i *Ungeenheden* en langt mere restriktiv tilgang til sin sygdom, hvor systemet og behandlingen lægger låg på følelserne:

Jeg prøvede at mærke efter de følgende uger, virkningen af behandlingen i humøret, i kroppen, men jeg mærkede ingenting, altså intet, jeg mærkede følelsesløsheden [...] (Gråbøl, 2021, s. 117)

Mens Anna i *Superskurk* finder balancen mellem sårbarhed og styrke, skaber systemets krav i *Ungeenheden* en eksistentiel afkobling, der hindrer samme selverkendelse. Systemet betinger en undertrykkelse af følelser, frem for en aktiv bearbejdning, hvilket hindrer individerne på bostedet i at gennemgå en tilsvarende udviklingsproces som Anna. Dette understreger kontrasten mellem et narrativ, der orienterer sig mod personlig forsoning og identitetsforankring, og et, der illustrerer, hvordan institutionelle rammer fragmenterer individet, og begrænser dets mulighed for selverkendelse og autonom udvikling.

Begge værker omhandler søgen efter identitet i skyggen af psykisk sygdom, men behandler identitetskabelsen forskelligt. I det følgende afsnit vil vi fokusere på de sproglige og stilistiske greb og hvordan disse påvirker læserens oplevelse af værkernes tematikker.

4.2.2 Ironisk identifikation og klinisk distance

I både *Superskurk* og *Ungeenheden* skildres hovedpersonernes kamp med psykiske udfordringer, men de to karakterer reagerer vidt forskelligt på deres situationer. I *Superskurk* tvinges Anna til at udvikle strategier, for at håndtere sine ekstreme mentale udfordringer, da hun ikke modtager tilstrækkelig støtte fra systemet. Humor og ironi bliver centrale værktøjer, der skaber en distance til hendes oplevelser, og samtidigt tillader hende at opbygge en beskyttende struktur omkring sin identitet. I kontrast fremstår fortælleren i *Ungeenheden* som følelsesmæssigt afstumpet, præget af institutionens rammer og den medicinerende, der dulmer jegets følelsesliv. Romanens nøgterne og poetiske sprog, gennemsyret af klinisk terminologi, reducerer karaktererne til diagnoser og paragraffer, og understreger således institutionens kontrol. Mens Anna aktivt skaber sin identitet, formes fortælleren i *Ungeenheden* passivt af de strukturer, der omgiver jeget. Juul bruger en indre fokaliseret homodiegetisk fortæller, der skaber nærhed til Annas oplevelser, men også en distance, især gennem den humor og ironi, der benyttes som overlevelsestrategi: “Jeg bruger det dér humor i mine ting, lidt som var det oregano i en bolognese... nok for at overleve” (Juul, 2023, s. 43). Humoren fungerer både som et skjold, der beskytter hendes sårbarhed, og som en maske, der skjuler hendes indre kampe. Denne konstante ironi hindrer identifikation og skaber en barriere mellem hende og hendes oplevelser af psykisk sygdom. Moderne ironiske sprogformer kan distancere os fra dybere følelser (Davis, 2020, s. 188), hvilket tydeligt ses i Annas måde at håndtere sin sårbarhed på.

I *Superskurk* er der en tydelig distance mellem det fortællende og det oplevende jeg. Anna ser tilbage på sine oplevelser med ironisk distance, hvilket skaber en selvfortælling, hvor hun

både søger kontrol over og distancerer sig fra sin sygdom: “Jeg vil være superskurk, ikke offeret, og vigtigst af alt: Jeg vil ikke være menneskelig” (Juul, 2023, s. 15). Anna bruger sin superskurk-identitet til at afværge samfundets domme, og udfordrer traditionelle forventninger til psykisk syge. Juul inviterer læseren til at anerkende Annas kompleksitet, og stille spørgsmål til de sociale mekanismer, der marginaliserer hende. Således kan læserens alliance formes gennem etiske og politiske vurderinger (Felski, 2020, s. 95). Ifølge Felski er identifikation ikke altid synonymt med empati, da læsere kan knytte sig til karakterer på forskellige måder (ibid., s. 80). I Annas tilfælde opstår en ironisk identifikation, hvor læseren genkender hendes forsøg på at distancere sig fra sin sårbarhed, mens de fornemmer smerten bag facaden. Denne form for identifikation bygger mere på intellektuel forståelse end følelser, da ironi skaber en delvis frem for total identifikation (ibid., s. 113). Gennem den ironiske distance bevidnes det, hvordan Anna holder både hendes diagnose og andre på afstand, og denne fremmedgørelse kan yderligere spejles i læserens oplevelse af hende. Rollen som antihelt bliver et forsøg på at opnå en narrativ afslutning og blive en hel person. Annas søgen efter kontrol gennem superskurk-identiteten er midlertidig og utilstrækkelig, da hendes psykiske sygdom konstant underminerer det billede af styrke, hun forsøger at opretholde. Hendes *stream of consciousness*-stil spejler hendes kaotiske indre liv, og giver læseren adgang til hendes usammenhængende tankestrømme, der afspejler hendes mentale tilstand:

Jeg kan se på forrige kapitel, at jeg har været manisk. Ikke sådan full blown psycho-manisk, det blev jeg først en anden dag, hvilket jeg kan se på min konto og på nogle meget kryptiske sms'er, som jeg har sendt til mine venner. Jeg var i forrige kapitel nok den slags manisk, hvor man bare går i knaldhøjt tempo ned ad gaden, mens man lytter til Tiësto og føler sig euforisk for første gang længe. (Juul, 2023, s. 76).

Annas tankestrømme er præget af splittede refleksioner, hurtige skift i følelsesmæssige tilstande og en konstant ambivalens. Hendes tanker bevæger sig frit fra vrede til sårbarhed og tilbage igen, hvilket gør, at læseren kan opleve forvirring og frustration, præcis som Anna selv. Denne distance skærpes gennem Annas hånende sprogbrug, som fremgår af hendes afvisning af sin diagnose, mens hun selv anerkender, hvor væsentlig sprogbrugen om psykiske diagnoser er:

“skizoaffektiv” lyder ikke som en rigtig diagnose, det lyder mere som noget, man giver til én, der i forvejen er en skraldespand, hvorfor man fint bare kan samle alle

mulige random ting og kalde det et eller andet random, som om ord ikke betyder noget (Juul, 2023, s. 14).

Annas afvisende holdning afslører både en usikkerhed og en manglende forståelse af sin egen tilstand, samtidig med at den fungerer som en beskyttelsesmekanisme. Hendes brug af humor og ironi opretholder en afstand til den smertefulde virkelighed, hvilket skaber en barriere for læseren. Læseren får glimt af hendes smerte, men den overordnede fortællestil fastholder en distance, der understreger kompleksiteten i hendes kamp og forsøget på at kontrollere sit eget narrativ.

Fortælleren i *Ungeenheden* er ligeledes en indre fokaliseret homodiegetisk fortæller: “Burde jeg ikke kunne kende forskel på symptomer og bivirkninger, på konsekvenserne af årelang medicinsk behandling, min krop i evig transformation?” (Gråbøl, 2021, s. 54)

Den indre fokalisering giver læseren indsigt i en verden, hvor grænsen mellem det indre og det ydre er flydende og konstant til forhandling. Gråbøl kombinerer klinisk nøgternhed med poetisk melankoli i sin skildring af livet på bostedet. Denne stilistiske balance giver en dybere forståelse af karakterernes indre liv og påvirker læserens identifikation med fortælleren. Den poetiske tone træder især frem i beskrivelser af omgivelserne, hvor naturen og institutionens fysiske rammer får et drømmeagtigt præg:

Skyerne vidner om en ny tid, jeg kan se det på dem, de skinner olmt hvidt ved siden af himlens næsten unaturlige blå. Der er kommet nyt liv i §108 efter sensommeren for alvor trådte i kraft. (ibid., s. 151).

Den ydre verden bliver et spejl af fortællerens og medbeboernes indre følelsetilstande. Sanselige beskrivelser, indre fokalisering, metaforer og symboler hjælper læseren med at danne mentale billeder. Denne melankolske tone understreger både længslen efter frihed og den eksistentielle afmagt. Fortællerens opmærksomhed på lyde og stilhed skaber en klaustrofobisk atmosfære, der indkapsler institutionens indvirkning. De dæmpede lyde og stilheden forstærker følelsen af isolation og undertrykt intensitet: “Vi taler ikke mere, vi nynner heller ikke, kun denne dumpe lyd af vores bærende fødder [...] skydedøren lukker sig lige så diskret som når den åbner sig, næsten lydløst” (ibid., s. 169). Fraværet af stærke lyde, spejler den kontrollerede og bedøvede tilstand, som institutionen påfører beboerne, og skaber en sansemæssig monotoni, der påvirker både fortælleren og læseren. Dette poetiske sprog gør os bevidste om, hvordan vores opfattelse af verden formes af

sproget, og hvordan vi bruger det til at beskrive virkeligheden. Når poesi fungerer bedst, kan den med få ord eller en enkelt metafor indfange følelser eller verdenssyn, der ellers ville blive forenklet i hverdagsprosa. Det poetiske sprog bryder med vores automatiserede brug af ord, og tvinger os til at stoppe op og reflektere over rytme, klang og symbolik (Davis, 2013, s. 84-85). Gennem sproglige udtryk, der adskiller sig fra daglig tale, åbner poesien op for nye perspektiver, og vækker en dybere sproglig opmærksomhed hos læseren.

Den kliniske terminologi er en anden vigtig del af tonen i *Ungeenheden*. Gråbøl bruger medikamentnavne, diagnoser og psykiatriske termer som en måde at fremmedgøre karaktererne fra deres egne oplevelser og følelser:

Vi kan godt gennemskue hvilke diagnoser folk har før de har sagt det: Alle drengene har skizotypi eller er skizofrene, alle pigerne er borderline eller tvangsprægede. Spiseforstyrrelserne er man aldrig i tvivl om. Den syges grammatik er kønnet men også et spørgsmål om økonomi; om det helbredelige og det kroniske, om satser og tillægsydelser, diagnoser og fradrag. (Gråbøl, 2021, s. 50).

De unge reduceres til patienter, der skal behandles og overvåges, hvor deres diagnoser afgør adgangen til ydelser og støtte. Diagnoserne fungerer som værktøjer til ressourcefordeling og virker både begrænsende og adgangsgivende, men mest af alt deterministiske. Muligheder for udvikling ses kun inden for de rammer, diagnoserne sætter. Den kliniske fremstilling skaber distance til deres følelsesliv og gør både fortælleren og beboerne til fragmenterede subjekter, fastholdt i systemets rutiner og krav. Deres tilknytning til stedet bliver reduceret til en juridisk paragraf og en midlertidig tilværelse:

[...] Vi er tildelt ophold efter §107, et midlertidigt botilbud for unge voksne i alderen atten til tredive år. De resterende etager fra første til fjerde er under §108, permanente boliger. Jeg har ingen planter, af princip ejer jeg ikke ting der kan risikere at dø, det er besværligt, hvad lever evigt, jeg ved det ikke. (ibid., s.13).

Beboerne fremstår som data i et system frem for mennesker med unikke indre liv. Sproget bliver derfor ikke blot en beskrivelse af deres situation, men en refleksion af den følelsesmæssige distance

og usikkerhed, der præger deres liv. Hvilket afspejler sig i, at vi ikke får fuld adgang til karakterernes indre liv. Her skaber Gråbøl huller i fortællingen, som læseren selv må udfylde. Når vi ikke får præsenteret hele deres historie eller følelser, er vi nødt til at trække på vores eget bagkatalog, af erfaringer og opfattelser af psykisk sygdom og institutionalisering, for at forstå og tillægge karaktererne mere kompleksitet end det, der umiddelbart gives. Dette aspekt trækker på Wolfgang Isters (1978, s. 110-112) teori om den implicite læser, hvor en fortælling aktivt engagerer læseren ved at præsentere tomme pladser, som kræver læserens egen deltagelse for at skabe sammenhæng. Fortælleren reducerer kroppen til en samling af kliniske procedurer og funktioner. Jeget formidler objektive, tekniske detaljer om behandling og kropslige processer uden at adressere de følelser, der kan være knyttet til dem:

og jeg forstod at min krop blev støttet i og hjulpet til at trække vejret: at lungerne var for svage. Det var også først her jeg bemærkede metalbækkenet under mig der måtte opsamle min sorte afføring, og urinkateteret hvori min blære blev tømt, og jeg forstod at det var aktivt kul der var blevet tilføjet mit system, alle slanger var forbundet til mig. (..) Jeg forstod ikke min krop da jeg vågnede fra kunstigt induceret koma på grund af en alvorlig betændelse i venstre lunge som følge af opkast efter endnu et fejlslagent forsøg på at indtage for at blive væk. Iltmaskinen ved siden af mig var på hjul som en rullekuffert. Jeg var svag og flydende som en dej, urinen løb ud af mig uden kontrol. (Gråbøl, 2021, s. 54).

Når fortælleren anvender dette kliniske sprog til at beskrive sin egen tilstand, fratages kroppen og dens oplevelser, de personlige og følelsesmæssige dimensioner. Urinkateteret og iltmaskinen præsenteres ikke som elementer, der vækker skam, smerte eller frygt; de fremstår derimod som neutrale komponenter i en behandlingsproces. På samme måde bliver kunstigt induceret koma og alvorlig betændelse beskrevet som medicinske fakta uden refleksion over, hvad disse ting betyder for fortællerens oplevelse af sårbarhed, kontroltab eller eksistentiel angst. Denne nøgterne beskrivelse bidrager til en følelse af fremmedgørelse, hvor jeget nærmest bliver en passiv observatør af sin egen krop og tilstand. Brugen af klinisk sprog skaber en barriere mellem læseren og fortællerens følelsesliv. I stedet betragtes disse følelser som noget sekundært eller som resultater af en medicinsk proces, der er ude for kontrollens rækkevidde.

Følelser bliver til noget, der skal kontrolleres fremfor forstås og udtrykkes: “Man kalder inddæmningen af følelsesregisteret for behandling.” (ibid., s. 86). Denne følelsesmæssige afkobling afspejles i tekstens form, hvor smerte skjules bag objektive og kliniske beskrivelser. Dette skaber en udfordring for læseren, da nøgterne beskrivelser gør det vanskeligt at få adgang til fortællerens indre liv. Følelser fremstår som noget fremmed og sekundært, der skal tæmmes gennem medicin og terapi. Jeg problematiserer således psykiatriens fokus på at dæmpe følelsesmæssige udtryk:

Et livslangt forbrug af høje doser psykofarmaka [...] Grundpræmissen i psykiatrien er en indadvendt behandlingsform. Kunne vi i stedet forestille os en udadvendt behandling, hvor omgivelserne rustede sig til et bredere følelsesspektrum? (ibid., s. 118).

Denne kontrol skaber en fremmedgørelse fra selvet, hvor følelser bliver til en administreret kategori fremfor en personlig erfaring. Afstanden fratager fortællingen sin følelsesmæssige resonans, og begrænser derved læserens mulighed for at engagere sig empatisk i fortællerens kamp.

4.3 Selvdestruktion og sygdomsforståelse

4.3.1 Selvdestruktiv adfærd

Gennem selvdestruktive handlinger udtrykker fortællerne, i *Superskurk* og *Ungeenheden*, deres frustration og forsøger samtidig at genvinde en følelse af kontrol over deres egen tilværelse. Deres selvdestruktive adfærd synliggør deres individuelle forsøg på at håndtere psykisk smerte. Annas selvdestruktivitet er gennemgribende i hendes forhold til omverdenen, og viser sig som et behov for at vende sin indre smerte udad. Dette konfronteres læseren med allerede tidligt i romanen:

Jeg tog hjem for at lade mig pleje, vel vidende at de andre ville blive bekymrede og ulykkelige. Jeg har aldrig gidet gemme mig, for jeg knuser folks hjerter med vilje bare for at se dem lide, som jeg lider. De ved ikke, hvad jeg er i stand til, de kender ikke mine kræfter, der er mørke, fordi jeg ved min fødsel indgik en pagt med satan. (Juil, 2023, s. 10-11).

Dette kan opleves som en provokation for læseren, som her møder en karakter, der næsten uhæmmet og hensynsløst sætter sig selv i centrum som både den, der lider, og den, der bevidst får andre til at lide. Denne udtryksmåde skaber distance, da Annas villighed til at såre andre kan virke fremmedgørende. Som en karakter, der manipulerer for at undgå nærhed, bliver hendes selvdestruktivitet både en indre og ydre kamp, hvor hun aktivt skaber afstand til omverdenen. Denne dynamik forstærkes af hendes overdrivelse om en pagt med Satan, en modstandsfigur og personifikationen af ondskab (Den danske ordbog, n.d.). Anna bliver ikke blot en modstander af andre, men også af sig selv, hvilket gør sygdommen til en konstant kamp, både internt og eksternt. Referencen til Satan kan virke karikeret og teatralisk, idet den fremhæver Annas oplevelse af sig selv som ond eller uforenelig med samfundets normer. Men overdrivelsen rummer også en ironisk distance til sin egen tilstand, som kan tolkes som en form for selvforsvar.

Hovedpersonen, Anna, fremstår som en kompleks karakter, der balancerer mellem at være selvcentreret, manipulerende og egoistisk, men samtidig selvbevidst og hudløst ærlig. Hun viser en skarp bevidsthed om sit eget selviske jeg, som i reaktionen på sin mors kræftsygdom: "Jeg kan dog alligevel ikke lade være med at tænke 'why me'. Det tænker jeg, før jeg tænker 'why her', for alting drejer sig om mig, jeg er centrum i mit eget univers." (Juil, 2023, s. 24). Annas reaktion på sin mors kræftdiagnose bryder med forventningerne om empati og kan virke frastødende. Hendes selvcentrerede adfærd kan dog forstås, som en konsekvens af hendes mangeårige kamp med psykisk sygdom, der har forstærket følelsen af at være i centrum: "Det bliver man af at have været så syg i så mange år, når så mange mennesker i så lang tid har gjort én bjørnetjenester ved konstant at spørge, hvordan man har det" (ibid., s. 24-25). Det konstante fokus på sit eget velbefindende har gjort Anna indadskuende og fremmedgjort fra andre. Hendes selviskhed er ikke blot et karaktertræk, men en konsekvens af sygdommens isolerende natur. Samtidig er hun selvbevidst og erkender denne selviskhed, hvilket giver læseren mulighed for at aktivere "en anden tanke" og revurdere den umiddelbare dom over hende (Davis, 2020, s. 29). Litteraturen inviterer dermed til en dybere refleksion, der går ud over en overfladisk vurdering af handlingernes konsekvenser.

Annas kamp for at balancere sårbarhed og kontrol afspejles i hendes vrede mod sine medmennesker: "Jeg oplever samtidig en enorm vrede på hele min omgangskreds, for hvad fanden bilder de sig egentlig ind, hva?" (Juil, 2023, s. 50) Frustrationen udspringer af isolation og misforståelse, da de nærmeste ikke håndterer hendes depression, som hun har behov for. Hendes manipulerende adfærd kan tolkes, som et forsøg på at kontrollere sine omgivelser, for at sikre støtte

på egne præmisser, hvilket samtidig skaber distance. Denne dynamik mellem vrede og sårbarhed gør det vanskeligt for omgivelserne at relatere til hende og fremhæver, hvordan psykisk sygdom kan medføre følelsesmæssig isolation (Rasmussen et al., 2023, s. 42). Annas historie symboliserer de barrierer, der opstår mellem psykisk sygdom og omverdenens manglende forståelse. Hendes vrede og sarkasme kan ses som en kamp for kontrol og en modreaktion på sygdommens indflydelse, hvilket inviterer læseren til en ironisk identifikation (Felski, 2020, s. 111). Ifølge Davis skaber denne følelsesmæssige respons en indgang til dybere intellektuel forståelse, hvor læseren reflekterer over empatien for mennesker i krise, hvis følelser udfordrer gængse opfattelser af sårbarhed (Davis, 2020, s. 105).

I *Ungeenheden* er fortællerens selvdestruktivitet et gennemgående træk, som ikke kun manifesterer sig i hendes handlinger, men også i jegets totale overgivelse til sygdommens greb og afkoblingen fra omverdenen:

Jeg har besluttet mig for ikke at tale mere; hvad skal jeg med den, stemmen,
bomuldsblusens hårde stof farves rødt af det tykke, klumpede blod, der forsinket
flyder ud af min arm efter jeg har lavet et hurtigt, men dybt, snit
(Gråbøl, 2021, s. 58-59).

I denne beskrivelse smelter den fysiske og psykiske selvdestruktivitet sammen; handlingen fremstår ikke kun som en fysisk konsekvens, men også som et symbol på en dybere indre smerte, der trænger ud fra sindet og ind i det fysiske. De sanselige detaljer, der balancerer mellem det poetiske og brutale, kan fremkalde en intens og ubehagelig reaktion hos læseren. Når blodet strømmer forsinket ud, symboliserer det ikke blot fortællerens fysiske sår, men også en langsom følelsesmæssig bearbejdning og opgivelse. Denne sanselig intensitet konfronterer læseren med den rå virkelighed af selvskaden og skaber en følelsesmæssig intensitet, som kan vække både chok og afsky, hvilket kan aktivere en følelsesmæssig involvering (Felski, 2008, s. 38).

Fortællerens valg af tavshed, afbryder ikke kun forbindelsen til omverdenen, men også til læseren, hvilket forstærker følelsen af isolation og distance. Jegets selvdestruktive adfærd og tavshed spejler en social isolation, hvor lidelsen bliver usynlig og uforståelig for andre. Mens den synlige smerte ved selvskaden kan skabe en forbindelse til læseren, forbliver jegets psykiske tilstand delvist skjult. Præsentationen af ekstreme emotionelle og fysiske oplevelser udfordrer læserens empati, ved at kræve forestillingsevne om det radikalt fremmede (Davis, 2013, s. 36).

Både Anna fra *Superskurk* og fortælleren i *Ungeenheden* kæmper med kontroltab og isolation. Anna skubber andre væk med kontrolleret destruktivitet og manipulation, mens fortælleren i *Ungeenheden* isolerer sig gennem kropslig nedbrydning og afkobling fra virkeligheden.

4.3.2 Selvopfattelse og sygdomsforståelse

Hovedpersonen, Anna, udfordrer konstant sin egen forståelse af diagnosen og vakler mellem at acceptere og afvise psykiatriens definition af hendes tilstand. Dette kan skabe en oplevelse af upålidelighed, hvor læseren inviteres til at reflektere over, hvordan psykisk sygdom kan påvirke ens perception af virkeligheden:

Jeg aflyste via e-mail, jeg afbestilte Refshaleøen og de 1000 pizzaer fra Frankies Pizza, og jeg brugte ordet "skizofren" som undskyldning, så de ikke blev alt for sure på mig. Jeg tænkte, at jeg måske kunne få depositummet tilbage, fordi "skizofren" som regel åbner alle døre. Der bliver aldrig stillet opfølgende spørgsmål, når man siger, at man er skizofren, måske fordi folk er bange for én, hvilket er fint nok. (Juul, 2023, s.109)

Diagnosen er ikke kun noget, hun selv lever med, men også noget, som samfundet projicerer bestemte forestillinger på. Skizofreni bliver associeret med en vis uforudsigelighed og frygt, hvilket giver Anna en form for magt over andres opfattelse af hende. Denne magt er imidlertid paradoksal, fordi den bygger på stigmatisering og fordomme, som hun bevidst udnytter. På denne måde bliver diagnoserne både en strategi for at navigere i verden og en uundgåelig byrde. Selvom Anna i visse situationer kan bruge diagnosen strategisk, er det samtidig tydeligt, at hun oplever den som en tung byrde, der i høj grad præger hendes selvforståelse. Hun kæmper med tvivl om, hvorvidt diagnosen er korrekt, hvilket peger på et underliggende problem i den måde, samfundet og sundhedsvæsenet arbejder med psykisk sygdom:

for jeg er under udredning igen hos en privatpraktiserende psykiater, fordi jeg slet ikke tror, at jeg er skizoaffektiv, faktisk, jeg tror bare, at jeg havde ja-hatten på, dengang en eller anden psykiater stillede mig nogle spørgsmål om min måde at tænke på. Ikke dermed sagt, at jeg har fakset mine psykoser, så god en skuespiller er jeg slet

ikke, men de kommer som regel i forbindelse med en mani eller en depression, hvilket får mig til at tro, at jeg er bipolar. (ibid.).

Diagnosen føles for Anna både vilkårlig og utilstrækkelig. Hendes tvivl om diagnosens gyldighed åbner op for en refleksion over, hvordan diagnoser fungerer som et samfundsmæssigt og institutionelt redskab. Hun føler sig fanget og begrænset af en diagnose, der muligvis slet ikke afspejler hendes reelle tilstand. Denne usikkerhed skaber en distance mellem fortælleren og det oplevende jeg, hvilket gør det vanskeligt for læseren at afgøre, hvad der er sandt. Hendes spekulationer om en mulig fejldiagnose, understøtter desuden hendes manglende tillid til det psykiatriske system. Læseren inviteres her til at forstå Anna, ikke blot ved at acceptere hendes version af sandheden, men ved at indleve sig i, hvordan hendes perception af verden ændres, gennem de maniske episoder og psykiske lidelser. Læserens opgave bliver derfor at træde ind i fortællerens sindstilstand og reflektere over, hvordan disse sindstilstande påvirker Annas opfattelse af virkeligheden.

Særligt i *Ungeenheden* er fortællerens refleksioner over sin sygdom om glemsel og fragmentering af jegets selvfortælling. Sygdommen bliver et filter, der afskærer jeget fra sin fortid og sit selv, hvilket forstærker følelsen af at være splittet. Fortælleren præsenterer sig selv som én, der er bevidst om hullerne i sin selvfortælling, der opstår på grund af både medicinsk behandling og traumer:

Men jeg undrer mig bare over glemslens årsag. Var det ECT-behandlingen? Var det den høje dosis benzodiazepiner, antipsykotisk depotmedicin, lykkepiller, indslumringspiller? Var det en traumeerfaring og glemslen en måde at overleve på? Var det selve sygdommens neurologiske og kognitive konsekvenser? (Gråbøl, 2021, s.118).

Her udtrykkes, at jeget mangler en klar forståelse af årsagerne, til sin glemsel og de mentale huller, der opstår. Hvilket skaber en følelse af, at jeget er usikker omkring pålideligheden af sin egen virkelighedsopfattelse, som i sidste end kan smitte af på læseren. Fortælleren reflekterer med en vis selvkritik over sin fragmenterede fortælling:

Jeg har ledt og læst i gamle journaler, men det er som at læse skønlitteratur, jeg genkender dette menneske, men det er ikke mig. [...] Tiden efter behandlingen er også blevet sløret, jeg husker i glimt og må anstrenge mig for at lave en logisk sammenhæng [...] (ibid., s.117-118).

Fortællerens brutale ærlighed om de manglende dele af sin historie, skaber et indtryk af oprigtighed, men også begrænsning, forårsaget af sygdom og behandlinger. Upålideligheden er ikke bevidst manipulation, men et resultat af en virkelighed, hvor sygdom og medicin påvirker hukommelse og selvforståelse. Jeget er fanget i en situation, hvor adgangen til sandheden er begrænset. Denne uvished skaber både empati og distance. Læseren kan føle empati for en fortæller, der kæmper for at forstå sig selv, men kan også opleve distance, fordi fortællingen mangler sammenhæng og stabilitet. Fortælleren forsøger at navigere i et net af behandlinger og diagnoser, og søger kontrol: "Jeg ved godt vi har talt om udtrapning af flunipam, men jeg er bange for at jeg ikke kan klare konsekvenserne lige nu, sådan siger jeg." (ibid., s. 54). Her viser jeget både en bevidsthed om de medicinske konsekvenser, og en frygt for at miste den smule stabilitet, som medicinen trods alt tilbyder. Fortælleren kæmper med at forstå og kontrollere sine symptomer og de behandlinger, jeget får:

Jeg tror det er derfor man siger at ECT er en relativ skånsom behandlingsform: Man ved ikke hvor hukommelsessvigtet kommer fra, eller det vil sige, det kan komme alle steder fra når man er psykisk syg." (ibid., s.118).

Denne konstante usikkerhed omkring sin sygdom og behandlingen, illustrerer en kamp for kontrol, som jeget i stigende grad indser, er uden for rækkevidde.

Tabet af kontrol er en central erfaring for hovedpersonen i *Ungeenheden*, der oplever, hvordan sygdommen dybt påvirker selvforståelsen. Fragmenteringen af identiteten viser sig gennem en flygtighed i erindringerne, hvor fortiden, der normalt ville fungere som en mere stabil del af selvet, langsomt opløses: "Jeg glemmer meget, som om erindringerne må ofres for nye erfaringer, som om der ikke gøres plads" (ibid., s. 25). Sygdommen påvirker ikke blot hovedpersonens tilstand her og nu, men underminerer også forholdet til sin egen historie, idet gamle erindringer fortrænges til fordel for en ustabil nutid. Selvets ustabilitet gør det svært for hovedpersonens at bevare en sammenhængende identitet, og sygdommen skaber en form for social isolation, da selvbilledet bliver usikkert og flygtigt.

Selvdestruktion i *Superskurk* og *Ungeenheden* udtrykker ikke blot karakterernes indre konflikter, men peger også på større strukturelle problemer i samfundets behandling af psykisk sygdom. I det følgende ser vi nærmere på, hvordan værkerne kritiserer psykiatriske institutioner og systemets tilgang til behandling. Vi analyserer, hvordan denne kritik skaber refleksion hos læseren og fremmer empati som en central del af læseoplevelsen.

4.4 Empati og systemet

4.1.1 Empati og affektiv genkendelse

I både *Superskurk* og *Ungeenheden* fungerer narrativerne som redskaber til personlig genkendelse, men også politisk anerkendelse. Læseren forstår ikke kun karakterernes oplevelser, men inviteres også til at reflektere over de samfundsmæssige strukturer, der påvirker synet på psykisk sygdom. Mod slutningen af sin historie cementerer Juul sit navn i fortællingen, og skaber en direkte forbindelse mellem sin virkelighed og værket: "Mit navn er Anna Juul, og jeg er psykisk syg" (Juul, 2023, s. 121). Denne sætning bekræfter hendes identitet og etablerer en klar kontakt til læseren. Hun minder os om, at bogen ikke kun er en fiktiv skildring, men en autentisk fortælling om sine egne oplevelser. Denne ærlighed giver en intens autenticitet, der gør det svært at adskille fortælleren fra personen bag. Gentagelsen fungerer som en narrativ strategi, der skaber en dialog mellem Anna som forfatter og læser, og bryder grænsen mellem tekst og læser:

Mit navn er Anna Juul, og jeg har skrevet Superskurk til dig, der er syg, og til dig, der har en lidelse [...] jeg har skrevet Superskurk til dig, der ligger derhjemme og ikke kan komme ud af din seng, jeg har skrevet Superskurk til dig, der er for syg til samfundet og derfor er indlagt, og til dig, der er for rask til at blive det. [...] jeg har skrevet Superskurk til dig, der er mørket, og til dig, der er bange for mørket, men alligevel er gået med ned i mit. [...] jeg har skrevet Superskurk til dig, der måske ikke selv er mørket, men kender nogen, der er, som du er nødt til at hjælpe, fordi velfærdsstaten ikke gør det. (ibid., s.122-123).

Ved at henvende sig direkte til forskellige læsergrupper skaber Juul en bred favnende fortælling, der rækker ud over sin egen oplevelse. Denne tilgang tvinger læseren til at reflektere over deres relation til psykisk sygdom, hvad enten de selv har oplevet det, set det på afstand, eller undgået at forholde sig til det. Hun skaber en form for personlig genkendelse, hvor læseren kan spejle sine egne følelser eller erfaringer i teksten. Ved at bryde den fjerde væg trækkes læseren

aktivt ind i værkets afslutning, og pålægges et ansvar, for at tage stilling til Annas fortælling og de strukturelle problemer, hun peger på. Mens *Superskurk* nedbryder distancen ved at engagere læseren direkte, inviterer *Ungeenheden* læseren til at opleve psykisk sygdom gennem institutionens kolde og distancerende blik. *Superskurk* udfordrer læseren til at reflektere over egne relationer og opfattelser, mens *Ungeenheden* spejler samfundets normer og kategoriseringer af psykisk sygdom.

I *Ungeenheden* reflekterer jeget over de uundgåelige følgere af psykisk lidelse: “Vi slipper ikke for hjem søgelserne selv hvis vores diagnose ikke er kronisk” (Gråbøl, 2021, s. 160) Psykiske lidelser efterlader spor, selv når de ikke er kroniske, og skaber en følelse af, at sygdommens skygger altid er til stede. Disse hjem søgelser bliver konkrete, når fortælleren oplever tidligere medpatienter som spøgelse. Sygdommens spor er ikke blot indre oplevelser; institutionaliseringen skaber en parallel virkelighed, der hjem søger dem uden for hospitalet. Psykisk sygdom er ikke længere kun en fysisk tilstand, men en psykologisk tilstedeværelse, der konstant genopstår i mødet med det normale samfund:

De mennesker jeg mødte på hospitalet, var som spøgelse i mere end én forstand: De var spøgelse fordi de kom igen, og man vidste aldrig hvornår, men det gjorde de. Derudover mødte man dem aldrig uden for hospitalet. Det var som om vi kun fandtes der, for hinanden, uden for afdelingerne fandtes vi så for nogle andre. En sjælden gang imellem møder jeg spøgelse som om der er gået hul på virkelighederne. Så står man i Netto med hver sin skammens indkøbskurv og prøver at undvige hinandens blikke [...] (ibid., s.81-82).

De genkender hinanden, men skammen gør dem gennemsigtige og kun virkelige inden for hospitalets rammer. Denne gennemsigthed symboliserer, hvordan institutionens blik fastholder deres identiteter, og gør dem usynlige i den offentlige sfære. Psykiske lidelser bliver en social identitetsmarkør, hvor mødet med det normale føles som to adskilte virkeligheder. Ifølge Erving Goffman (1990, s. 28) internaliserer stigmatiserede mennesker, de sociale fordomme de møder, hvilket fragmenterer deres selvopfattelse. Offentligt opretholder de en facade af normalitet, mens de kun føler sig hele inden for hospitalet. Denne fælles forståelse af deres spøgelses tilværelse, forankrer sygdommens vedvarende tilstedeværelse og skaber isolation.

4.1.2 Social kritik og psykisk sygdom

Mod slutningen af *Superskurk* retter Anna sit blik mod samfundets og det politiske systems utilstrækkelige håndtering af psykisk sygdom. Hun udtrykker frustration over brudte løfter om at løfte psykiatrien: “Jeg er pissesur, fordi I, og med 'I' mener jeg her konkret Socialdemokratiet, gik til valg på at løfte psykiatrien” (Juul, 2023, s. 129). Kritikken peger på et system, der prioriterer økonomisk effektivitet frem for empatisk støtte, og Anna bliver en stemme for dem, systemet har svigtet. Hendes dobbeltrolle som patient og kritiker tilføjer fortællingen en stærk socialkritisk dimension. Annas systemkritik når et højdepunkt i hendes kommentarer om psykiaterens fokus på medicin frem for terapi: “Jeg er pissesur, fordi jeg også har googlet mig frem til, at der bliver uddelt cirka fem gange så meget psykofarmaka, som der bliver bevilliget samtalerapi” (ibid., s. 93). Dette illustrerer hendes syn på et system, der ser hende som en diagnose, der skal stabiliseres, snarere end som et menneske, der har brug for at blive lyttet til og forstået.

Annas vrede over samfundets syn på og håndtering af psykisk sygdom og dets konsekvenser for hendes liv, fremgår tydeligt i hendes kritik af strukturel ulighed. Hun påpeger, hvordan 87 % af psykisk syge danskere skjuler deres lidelser af frygt for stigmatisering, og hvordan 43 % af befolkningen ser dem som farligere end andre (ibid.). Dette afslører, at psykisk sygdom ikke kun er en personlig kamp, men også en kamp mod stereotyper og social isolation. Annas ambivalens kan invitere til refleksion over læserens egne moralske positioner (Felski, 2020, s. 96). Hendes destruktive handlinger manifesterer indre lidelse, og er en bevidst modstand mod samfundets forventninger. Læseren tvinges til at overveje, om man kan føle empati for en karakter, der afviser hjælp og søger isolation. Annas destruktive adfærd spejler hendes frustration over normer, der forsøger at forme hende til noget, hun ikke er.

Lige som Anna i *Superskurk* oplever fortælleren i *Ungeenheden* også, en dyb følelse af ikke at blive set eller hørt på egne præmisser, men snarere reduceret til diagnoser og byrder i systemets blik. Som Gråbøl forklarer det, bliver diagnoser ofte en stærkt definerende faktor i individets selvforståelse, selvom de egentlig kun bør fungere som et værktøj for lægerne:

Diagnoser er et teoretisk værktøj til læger, det er ikke en betegnelse for hvem man er som menneske, men det kan være meget meget vanskeligt, når man lider af en psykisk lidelse, at adskille de to, og vanskeligere end hvis man får en somatisk diagnose (Hughes, 2022).

Diagnosticeringen bliver en form for symbolsk indespærring, hvor personlige egenskaber og identitet, risikerer at blive overset til fordel for en ensidig fokusering på sygdomskategorier. I *Ungeenheden* er fortælleren bevidst om den skam og skyld, der ofte følger med selvskade, samt de kritiske blikke fra sundhedspersonalet, der ser dem som en byrde i forhold til patienter der lider af fysisk sygdom. Fortællerens oplevelse af både at være en psykisk syg patient, der modtager hjælp, og samtidig føle sig uværdig til dette, skaber et komplekst narrativ, som giver læseren mulighed for at engagere sig dybt i den indre konflikt. Selvskade og følelsen af mindreværd bliver tydelige udtryk for fortællerens interne kamp mod systemets afvisende blik:

jeg kender det blik, det er også lægen på traumeafdelingens blik på endnu en selvskadende der kommer og tager tid fra de virkelig sårede, de virkelig syge, trafikuheldene og brandsårpatienterne. Vi behøver ikke tage på skadestuen [...] jeg sørger næsten altid for at snittene ikke er dybe nok til at de skal sys, jeg vil ikke på hospitalet igen. (Gråbøl, 2021, s.58-59).

Fortælleren er bevidst om kontaktpersonen, Thomas' og lægernes blik, et blik, der dømmer dem som mindre værdig til omsorg, sammenlignet med patienter med virkelig smerte. Følelsen af at være en byrde for systemet forstærker skammen og isolationen. For at tage kontrol sørger fortælleren for, at selvskaden ikke kræver lægehjælp, et udtryk for internaliseret stigmatisering. Diagnoser erstatter personlige træk og relationer, hvilket reducerer de unge til stereotype roller og fragmenterer deres selvopfattelse (Goffman, 1990, s. 28). Institutionens behandling skaber en følelse af fremmedgørelse og social afstand, hvor sygdommen reduceres til etiketter. Hvilket inviterer læseren til at reflektere over, hvordan stigmatisering former individets selvforståelse. For fortælleren bliver modstand, gennem selvskade eller afvisning af systemet, endnu en måde at genvinde kontrol over krop og sind. Selvdestruktive handlinger bliver en protest mod et institutionelt system, der ser jeget og de andre beboere, som en del af en effektiviseringsproces, frem for et menneske med individuelle behov: "Man forbinder ofte en effektiv institution med størrelsen på den; jo større, jo bedre" (Gråbøl, 2021, s. 23). Institutionen prioriterer effektivitet frem for omsorg, hvilket gør det svært for beboerne at tilpasse sig. Denne dehumaniserende struktur tilsidesætter sårbarheder, og skaber en atmosfære af normalisering frem for individuel forståelse.

Ovenstående analyse illustrerer, hvordan *Superskurk* og *Ungeenheden* udfordrer, både individuelle og samfundsmæssige forståelser af psykisk sygdom. Gennem skildringer af systemiske svigt og

personlige kampe reflekterer værkerne over stigmatisering og strukturelle uretfærdigheder, samtidig med at de giver stemme til de marginaliserede. Denne dobbelthed skaber en nuanceret forståelse af psykisk sygdom, der går ud over diagnoser og ind i sociale kontekster. I den næste del skifter fokus til læsernes oplevelser. Ved at inddrage informanternes læseoplevelser undersøger vi, hvordan værkernes stil, struktur og tematik fremmer identifikation, følelser og refleksion, og hvordan litteraturen drage paralleller mellem læsernes egen virkelighed og værkets.

5. Analyse del 2

Litterære læseoplevelser giver en unik mulighed for at spejle sig i andres erfaringer og udforske følelser og perspektiver. Denne analysedel undersøger, hvordan identifikation og genkendelse i *Ungeenheden* og *Superskurk* fremmer empatisk engagement. Gennem otte reallæseres oplevelser og data fra *Interpersonal Reactivity Index (IRI)*, belyses ændringer i empati før og efter læsning. Analysen fokuserer på narrative strategiers rolle i identifikation med karaktererne og refleksion over sygdomsfortællingerne, understøttet af Hauers fordybende læseakt, Felskis teorier om identifikation og genkendelse og Davis' litterære øjeblik. Afslutningsvis udforskes litteraturens potentiale til at fremme empati og udfordre et forenklet syn på psykisk sygdom.

5.1 På sporet af den fordybende læsning

Denne analysedel udforsker rammesætningen og motivations indvirkning på fordybelse i læsning. Analysen fremhæver, hvordan interne og eksterne faktorer fremmer eller hæmmer læserens engagement, og hvordan dette skaber grundlag for dybere emotionel involvering og dermed øget empatidannelse

5.1.1 Rammer for opmærksomhed og fordybelse

Ifølge Hauer (2020) kræver dybdelæsningen en kontinuerlig opmærksomhed, der let kan forstyrres af selv små afbrydelser. Rolige omgivelser er derfor essentielle, for at opretholde engagement og skabe optimale betingelser for fordybelse. Denne pointe blev understøttet af flere informanter, herunder Sara, som beskrev, hvordan støj fra hendes børn forhindrede hende i at opnå fordybelse: "Støj fra mine børn [...] Jeg endte med at opgive efter meget kort tid." Hun fremhævede senere, at rolige omgivelser som sengen, sofaen eller terrassen var afgørende for hendes læseoplevelse. Hendes erfaringer illustrerer, hvordan selv mindre forstyrrelser kan forhindre den nødvendige opmærksomhed for dybdelæsning.

Torben oplevede lignende udfordringer med forstyrrelser fra naboer og familie, som gjorde det svært at fordybe sig. Han beskrev behovet for længere uforstyrrede perioder:

så har jeg de her 2-3 timer. For ellers så kommer jeg ikke i gang. Og så bliver jeg afbrudt efter halvanden side, jamen så får den bare lov til at ligge, så kan jeg lige så godt lade være. Ja, der skal være ro.

Disse oplevelser understøtter Kuzmicovas idé om, at et roligt læsemiljø er centralt for at abstrahere fra omgivelserne og opnå det flow, der skaber en meningsfuld læsning (Hauer, 2020, s. 92). Uden kontinuitet i læsningen blev det svært for Torben at opnå engagement, fordybelse og skabe mentale billeder.

Torbens udfordringer med at engagere sig i *Superskurk* kan yderligere skyldes hans præference for spændingspræget litteratur som Stephen Kings værker. *Superskurk* repræsenterer en anden type fortælling, hvilket har været en barriere for ham: “Det er en genre jeg aldrig læser og regnede derfor ikke med at den ville fange mig” og “Det er svært at blive rørt når jeg læser den genre som jeg læser”. Kontrasten i genre og stil, kombineret med eksterne forstyrrelser og tekstens krav, begrænsede hans engagement og understreger, hvor vigtigt det er, at både læsemiljø og tekstens form understøtter læserens fordybelse.

Marie havde en anderledes læseoplevelse, hvor rammesætningen for læsningen viste sig at have en central rolle for hendes engagement og fordybelse i værket. Som en læser, der sjældent beskæftiger sig med skønlitteratur, havde hun brug for en ekstern struktur til at støtte og motivere sin læsning. Læsedagbogen fremstod som et essentielt instrument, der effektivt fremmede hendes koncentration og målrettedhed i læseprocessen:

Jeg tror, for mig var det godt, apropos det med at være lidt hovedpersonsagtig omkring sin læsning, fordi ellers kan jeg ikke tage mig sammen. [...] Det var nok det, der gjorde, at det var nemt at komme igennem også.

Dette antyder, at den strukturerede anvendelse af læsedagbogen muliggjorde et øget engagement og fokuseret indgang til teksten, som ellers kunne være svært at opnå.

Læsedagbogens rolle kan derfor ses som værende dobbelt: Dels styrkede den Maries evne til at opretholde en kontinuerlig og målrettet opmærksomhed under læsningen, dels fungerede den som en motivationsfaktor, der kompenserede for eventuel manglende drivkraft. Denne kombination af koncentration og motivation er afgørende, da den ikke kun styrker læseoplevelsen, men potentielt også kan fremme dybere empatisk engagement med litteraturen.

5.1.2 Formens betydning for engagement

Læseoplevelserne af *Superskurk* og *Ungeenheden* viser, hvordan teksternes form og stil påvirker læsernes engagement og fordybelse på vidt forskellige måder. For Maja og Kenneth var tekstens tilgængelighed og troværdighed en afgørende faktor, der skabte en flydende læsning. Majas beskrivelse af *Superskurk* som “generelt ret let” og “udpenslet [...] ret let forståeligt” gav hende mulighed for at engagere sig følelsesmæssigt, og reflektere over tekstens temaer, uden at blive hæmmet af sproglige eller stilistiske udfordringer. Den klare struktur og det lettilgængelige sprog tillod hende at skabe en dybere forbindelse til værket, understøttet af egne refleksioner. Kenneth oplevede på tilsvarende vis en flydende læseoplevelse med *Ungeenheden*, hvor den autobiografiske og virkelighedsnære stil skabte en troværdig og engagerende fortælling: “Det har faktisk rigtig meget at gøre med den måde, forfatteren skriver bogen på”. Hos Kenneth opstod en samklang med tekstens narrative teknikker, der gav ham mulighed for at fordybe sig i fortællingens verden og opnå *story world absorption*, hvor teksten ikke bare blev læst, men oplevet (Kuijpers et al., 2014). For Cecilie, Sara og Line derimod skabte *Ungeenhedens* fragmenterede struktur udfordringer. Cecilie beskrev læsningen som krævende, da hun skulle arbejde aktivt for at finde sammenhæng: “Man skulle lige holde tungen lige i munden”. Denne høje kognitive indsats, blev forværret af distancen forårsaget af manglende samklang, hvilket forstyrrede hendes mulighed for at opnå følelsesmæssig fordybelse. Dette resulterede i en observerende læsning. Line oplevede lignende udfordringer, hvor både tekstens kompleksitet og ydre forstyrrelser hæmmede hendes læseflow. Alligevel fandt Line en stærk personlig og professionel resonans i tekstens tematikker, som vækkede følelser og refleksion: “Jeg kan faktisk mærke, at jeg bliver berørt af at tale om den”. Hendes oplevelse illustrerer, hvordan engagement kan transcenderes af tekstens indhold, selv når formen skaber initiale barrierer (Hauer, 2020, s. 93). Lottes læsning af *Superskurk* fremhævede værkets refleksive kvaliteter, der matchede hendes præference for socialrealistisk litteratur og analytisk læsning. Hendes beskrivelse af læseoplevelsen som præget af “aha-oplevelser” vidner om, hvordan værkets struktur og temaer skabte refleksion og

forståelse. *Superskurks* skildring af psykisk sygdom og samfundets strukturer understøttede hendes interesse for sociale og psykologiske problemstillinger, hvilket resulterede i en meningsfuld og engagerende læseoplevelse, der både aktiverede hendes følelser og intellekt.

Sammenfattende illustrerer disse læseoplevelser, hvordan teksternes form og læsernes egne præferencer og forudsætninger i samspil skaber engagement og samklang. Tilgængelige strukturer kan fremme følelsesmæssig *absorption* og refleksion, mens mere komplekse og fragmenterede værker kan kræve en højere kognitiv indsats, der i nogle tilfælde skaber distance, men også åbner for dybere resonans. Dermed understreges formens afgørende rolle for læseoplevelsen og dens potentiale til at fremme eller hæmme læserens fordybelse.

5.2 Variabler i empatiforståelsen

De udfordringer og betingelser, som informanterne beskrev i deres læsemiljøer, påvirker ikke kun deres fordybelse, men også den måde, de engagerer sig følelsesmæssigt med sygdomsnarrativerne. For at få en dybere forståelse af, hvordan disse læsemiljøer og teksternes narrative strukturer påvirker empatisk engagement, kan vi inddrage resultaterne fra IRI-undersøgelserne. Disse målinger giver indsigt i læsernes evne til perspektivtagning, følelsesmæssig indlevelse og deres oplevelse af realistiske og fiktive elementer i værkerne:

Grafen illustrer de samlede ændringer i informanternes empatiske score før og efter læsningen af *Ungeenheden* og *Superskurk* som målt med IRI-spørgeskemaet. På gruppeniveau ses en tendens til, at *Ungeenheden* medfører en større stigning i *Empathic Concern* og en mere markant reduktion i *Fantasy Scale* sammenlignet med *Superskurk*. I modsætning hertil viser *Superskurk* mere moderate ændringer, hvor både *Perspective Taking* og *Empathic Concern* øges i en mere balanceret grad (Bilag 9.4). Derudover varierer standardafvigelse (SD) mellem de to bøger. For eksempel er variationen i *Empathic Concern* blandt læsere af *Ungeenheden* relativt høj (SD: 2.63) sammenlignet med *Superskurk* (SD: 1.00). Dette kan pege på større forskelle i, hvordan læserne oplever empati med karaktererne i de to værker. (Bilag 9.2, 9.3 & 9.4)

Disse tendenser viser, hvordan værkernes narrative strategier kan fremme forskellige former for empatisk engagement, afhængigt af både tekstens struktur og læsernes personlige baggrund. De individuelle og samlede tendenser vil løbende blive uddybet yderligere i den følgende analyse. Resultaterne fra IRI-undersøgelserne og udregningen af *mean* og standardafvigelsen viser tydeligt, hvordan de to værker skaber forskellige former for empatisk engagement og refleksion. Hvor *Superskurk* fremkalder en mere ensartet oplevelse af medfølelse gennem humor og introspektion, skaber *Ungeenheden* en mere fragmenteret og realistisk oplevelse, der udfordrer læserne til at reflektere over systemiske problematikker. Disse tendenser understreger betydningen af tekstens form og struktur, for læserens mulighed for at opnå fordybelse og følelsesmæssig involvering.

5.3 Følelsesmæssig involvering og distance i læsningen af sygdomsfortællinger

I forlængelse af den fordybende læseakt vil vi nu undersøge, hvordan følelsesmæssig involvering i sygdomsnarrativerne i *Ungeenheden* og *Superskurk* påvirker læsernes refleksioner og bidrager til en dybere forståelse af tematikkerne.

5.3.1 Distance og nøgternhed i *Ungeenheden*

I analysen af informanternes oplevelse med *Ungeenheden* fremgår det, at flere læsere oplevede følelsesmæssig distance til karaktererne. Som Davis påpeger, kan en læser beskrive en følelse uden faktisk at engagere sig i den, hvilket er det modsatte af, hvad litterært sprog burde fremkalde (Davis, 2020, s.310). Denne distance opstår, når narrative barrierer fremmer refleksion frem for umiddelbar indlevelse (ibid.). Tekstens fragmenterede struktur og nøgterne sprog udfordrede læsernes følelsesmæssige engagement, men åbnede samtidig for en mere kognitiv og reflekterende udforskning af temaerne. Lines læseoplevelse illustrerer denne balance mellem at opleve både

modstand og barrierer for samklang, men stadig opnå elementer af identifikation og anerkendelse. Hun beskrev, hvordan tekstens episodiske struktur forhindrer en kontinuerlig fordybelse og flow: "Hvis den var skrevet lidt mere krimiagtigt, så ville den jo være mega spændende.". Dette eksemplificerer, hvordan værkets form og stil, kan påvirke den samklang der opstår mellem teksten og læseren, og kan være med til enten at forstærke og forringe oplevelsen.

Cecilie oplevede lignende barrierer i sin læseoplevelse, dog med et særligt fokus på både medfølelse og distance. Hun beskrev en medlidenhed med hovedpersonen: "Jeg fik lidt ondt af hende, fordi hun tydeligvis havde problemer", men tilføjede: "Jeg føler jo ikke helt, at jeg forstod hende". Denne oplevelse afspejler en kombination af empatisk respons og følelsesmæssig distance, hvor Cecilie udviser medfølelse for hovedpersonens lidelse, men samtidig mangler en dybere indsigt i og forståelse for hendes indre liv. Denne komplekse oplevelse kan ses i sammenhæng med hendes ændring i *Fantasy Scale* (-1), der antyder en, om end meget lidt, svækket identifikation. Samtidigt viser hendes stigning i *Empathic Concern* (+5), at hun kan have udviklet en stærkere medfølelse for karakterens lidelser, selvom hun ikke opnåede en dybere forståelse (Bilag 9.1). Denne dynamik mellem medfølelse og distance synes tæt knyttet til tekstens fragmenterede struktur, hvor samklangen forhindrede hende i at opnå identifikation og genkendelse, hvilket frustrerede hende: "Nej, det er bare sådan, så skete det her, så skete det her.". Som Hauer (2020) fremhæver, kan tekstens form og stil både udfordre læserens umiddelbare indlevelse og skabe en reflektiv proces, hvor kognitiv bearbejdning fremmer en dybere forståelse af tekstens tematikker. For Cecilie forstærkede den fragmenterede narrative struktur hendes oplevelse af distance, hvilket betød at hun som læser, snarere betragtede end deltog aktivt i fortællingen.

Ligesom Cecilie oplevede Sara en distance til hovedpersonen, som hun især tilskrev tekstens nøgterne stil. Hendes refleksion tilføjer imidlertid et andet perspektiv på, hvordan denne distance påvirkede hendes samklang og engagement i fortællingen. Saras oplevelse reflekterede i særdeleshed den følelsesmæssige distance, som Cecilie også nævnte i forbindelse med sin læsning. Sara beskrev fortællingen som "følelseskold", hvilket hun mente var et bevidst valg fra forfatterens side, der skulle fungere som en spejling af hovedpersonens følelsesløshed og opbygning af en "skald" mod verden: "når man bor et sådan et sted, så er man nok sådan lidt numb.". Denne kølige fremstilling gjorde det udfordrende for Sara at opnå den medfølelse, hun normalt ville føle for en karakter med så store udfordringer. Dette adskiller sig fra hendes oplevelser med andre bøger, hvor hun ofte kan finde en almenmenneskelig forbindelse. Hun beskrev, hvordan manglen på adgang til karakterernes følelser og tanker skabte en distance: "Jeg følte det slet ikke, at jeg lærte dem at kende

[...] Det var bare en beskrivelse, der er den her person og den her person.". I sidste ende følte hun, at hovedpersonen var "lige gyldig" for hende.

Sara efterlyste en dybere indsigt i karakterernes indre liv og oplevede, at fortællingens struktur og stil begrænsede denne mulighed. Disse narrative valg hæmmede hendes samklang, og dermed evnen til at opnå følelsesmæssig indlevelse og genkendelse med hovedpersonen, hvilket udfordrede hendes læseoplevelse på et følelsesmæssigt niveau. Når hendes kvalitative observationer sammenholdes med data fra spørgeskemaet, fremstår den effekt, hun oplevede, endnu tydeligere: Stigningen i *Perspective Taking* (+4) kan indikere, at hendes evne til at forstå karakterernes tanker og handlinger blev styrket, mens den meget moderate stigning i *Empathic Concern* (+1) svagt kan indikere et lille øget følelsesmæssigt engagement i de personer, hun læste om, men samtidig ser vi et fald i *Personal Distress* (-2), som indikerer, at hendes følelsesmæssige reaktioner på andres lidelse blev mere distancerede (Bilag 9.1). Derfor er det yderligere svært at tillægge stigningen i *Empathic Concern* en signifikant betydning. Saras manglende dybde i forståelsen af karaktererne indikerer, at tekstens form og stil ikke fremmede den umiddelbare empatiske tilknytning, men i stedet aktiverede en kognitiv bearbejdning af tekstens tematikker, som hun kunne relatere til intellektuelt snarere end følelsesmæssigt.

Tekstens fragmentariske og episodiske stil kan, i modsætning til tidligere nævnte udfordringer, fremme den mentale billeddannelse ved at give læseren mulighed for selv at udfylde de tomme pladser, der skabes i fortællingen (Iser, 1978, s. 110-112). For Kenneth har læsningen af *Ungeenheden* været en aktiv proces, hvor han træder ind i et refleksivt rum, og integrerer sine personlige og professionelle erfaringer som lærer og plejeforælder for at skabe sammenhæng i fortællingen (Davis, 2020, s.28). Dette aktiverer hans forestillingsevne og gør det muligt for ham at danne billeder af karakterernes nuværende tilstand uden nødvendigvis at kende hele deres forhistorie:

[...] det lidt et blankt lærred på en eller anden måde, fordi vi ikke kender forhistorien. Selvmordsforsøg, okay, godt. Der er jeg kan sætte direkte ned over her. Jeg ved ikke, om det er seksuel misbrug eller noget andet. Eller er det en diagnose? Det ved vi ikke hele vejen hen. Så derfor er det jo nemmere at sætte de her ansigter på.

Ved at skabe sine egne mentale billeder af karakterernes situationer, opnår Kenneth identifikation ved at sidestille dem, med sin egen virkelighed. Hans evne til at sætte ansigter på karaktererne indikerer, at hans mentale billeddannelse gør dem mere konkrete og relaterbare. Dette aktiverer ikke kun hans forestillingsevne, men også hans evne til at forstå karakterernes situationer og tanker, hvilket kan sidestilles med hans stigning i *Perspective Taking* (+3) (Bilag 9.1). Teksten inviterer Kenneth til aktivt at udfylde de manglende detaljer med egne erfaringer og forestillinger. Den fungerer som et "blankt lærred" hvor han tolker karakterernes udfordringer ud fra deres nuværende situation. Denne tilgang gør det muligt for Kenneth at sætte egne erfaringer og forståelser i spil, når han fortolker karakterernes udfordringer, hvilket fordrer en processuel identifikation. Denne form for identifikation involverer en kontinuerlig vekselvirkning mellem læserens erfaringer og tekstens åbne struktur (Felski, 2020, s.81). Derudover kan stigningen i *Empathic Concern* (+3) antyde, at Kenneths engagement med teksten har bidraget til en øget medfølelse for karakterernes lidelser (Bilag 9.1). Den åbne struktur ser ud til at invitere ham til at reflektere over, både karakterernes individuelle oplevelser og over de bredere tematikker som traumer, diagnoser og social udsathed. Tekstens åbenhed bliver således ikke en begrænsning, men en styrke, der fremmer en personlig og refleksiv identifikation og understøtter en dybere forbindelse til både værket og de temaer, det udfolder. Her skiller Kenneth sig ud fra de øvrige informanter ved at have en mere positiv respons på *Ungeenhedens* åbne og fragmenterede struktur. Mens de fleste informanter oplevede fald i deres evne til at engagere sig i fiktive karakterer og viste tegn på følelsesmæssig distance, viste Kenneths resultater en stigning i både *Fantasy Scale*, *Perspective Taking* og *Empathic Concern* (ibid.).

5.3.2 Kontrol, kaos og ironi i *Superskurk*

I *Superskurk* skaber Annas introspektive fortællerstemme, kombineret med ironi og humor, et komplekst narrativt rum, hvor læserne både kan spejle sig i og distancere sig fra karakterens oplevelser. For nogle læsere fremmer disse træk en stærk genkendelse, mens andre oplever en mere observerende og reflekterende tilgang til teksten.

Majas læseoplevelse illustrerer, hvordan værkets udseende og stil kan påvirke identifikation og involvering. Allerede inden læsningen bliver forsiden en vigtig indgang til fortællingens univers. Hun bemærker, hvordan designet signalerer en leg med superhelte-genrekonventioner gennem typografi og farvevalg:

Forsiden er rød med ordet 'superskurk' stående i fremtrædende fed skrift, skrevet med en skrifttype, der er typisk for superheltefilm. Dette design signalerer en leg med genrekonventioner og peger på, at dele af fortællingen kan fremstå karikeret, som i det filmiske superhelteunivers.

Denne visuelle introduktion skaber en umiddelbar tilgængelighed og inviterer fra start Maja, til at engagere sig i tekstens univers. Som Hauer påpeger, kan mentale billeder, der aktiveres af parateksten og narrative greb, styrke læserens evne til at visualisere og forstå tekstens univers (Hauer, 2020, s. 92). For Maja etablerer forsiden begyndelsen på den karikerede og humoristiske tone, der bliver udgangspunkter for en balance mellem genkendelse og refleksion. Maja oplever en dobbelthed i sin relation til teksten. På den ene side genkender hun aspekter af sig selv i Anna, men på den anden side beskriver hun hende som en: "karikeret dårlig udgave" af sig selv, mens hun også finder hende "grineren" og "cool". Kombinationen af humor og stilistiske overdrivelser skaber en ironisk identifikation, hvor Maja kan spejle sig i Anna, samtidig med at hun opretholder en intellektuel distance. Felski beskriver denne proces som en måde at afsløre sprækkerne i de dominerende opfattelser (Felski, 2020, s. 114). Når Maja engagerer sig med Annas introspektive kamp, udfordrer hun indirekte de sociale normer, der stigmatiserer psykisk sygdom. I stedet for at stræbe efter en fuldstændig samhørighed med Anna, bruger Maja sin læsning til at dekonstruere konventionelle forståelser af, hvad det vil sige at være "normal" eller "velfungerende". Denne balance gør det muligt for Maja både at forstå og reflektere over Annas oplevelser uden at blive overvældet af dem:

Jeg har personligt kunne genkende mig selv i mange af jeg-fortællerens tanker, følelser og til dels beskrevne handlinger. [...] Dette mener jeg bidrog til, at jeg fik en flydende læseoplevelse, eftersom jeg let kunne sætte mig i jeg-fortællerens tankeunivers.

Majas engagement i Annas selvbevidsthed og refleksive kamp resulterer i en læseoplevelse præget af flow, hvor fortællingens humor og stilistiske distance gør det muligt for hende at tilgå komplekse følelser som vrede, afmagt og frustration på en tilgængelig måde. Hendes IRI-resultater kan bidrage til at belyse denne oplevelse. Stigningen i *Perspective Taking* (+2) antyder en forbedret evne til at forstå andres synspunkter, mens den mindre stigning i *Empathic Concern* (+1) peger på et let øget følelsesmæssigt engagement (Bilag 9.1).

Maja beskriver yderligere Annas introspektive fortælling som fremmedgørende, men samtidig relaterbar. Hun noterer, at Anna fremstår "selvbevidst" og reflekterer konstant over sin egen tilstand: "(...) hun tænker meget på sig selv, ikke på andre. Føler dog også dette er berettiget.". Denne introspektion ser Maja som nødvendig for Anna, der på grund af sin sygdom har været tvunget til at forholde sig til sit eget velbefindende. Felski argumenterer for, at en 'alliance af fremmede' opstår, når læser og karakterer deler en oplevelse af ikke at passe ind (Felski, 2020, s. 111-112). Denne form for identifikation giver Maja mulighed for at genkende nødvendigheden af Annas fokus på sig selv i en verden, hvor psykisk sygdom ofte fører til marginalisering. Majas refleksion over Annas situation skaber en forbindelse, der ikke nødvendigvis er bygget på lighed, men på en intellektuel og emotionel erkendelse af deres fælles distance til samfundet.

Denne balance mellem refleksion og identifikation ser vi også i Maries læseoplevelse. Juuls introspektive og tankestrømsorienterede fortællerstemme, forudsætter en samklang, der skaber en subjektiv nærhed, som Marie identificerer sig med: "Det læses nogle gange som mine egne tanker også ville kunne læses, hvis jeg skrev dem ned [...] og det gør det nemt at forstå". Identifikationen er dog aspektuel; Marie genkender bestemte dele af Annas sindstilstand og sproglige udtryk uden nødvendigvis at spejle sig i hele hendes væsen. Som fortællingens tone bliver mørkere, skifter Marie fra identifikation til en mere observerende tilgang: "Jeg får sværere ved at identificere mig med hende, fordi hun graver sig ned i et mørke". Denne reflektive distance gør det muligt for Marie at betragte Annas kampe uden selv at blive opslugt: "Og så når hun har det svært, så føler jeg også, at der var lidt afstand. Jeg fik behov for at lægge lidt afstand til hende i hvert fald". Maries IRI-score kan bidrage til at nuancere hendes oplevelse, især hendes skift fra identifikation til refleksion. Stigningen i *Perspective Taking* (+2) antyder en let øget evne til at forstå andres synspunkter, hvilket kan spejle hendes reflektive tilgang til Annas introspektive stil. Samtidigt kan stigning i *Personal Distress* (+3) pege på en intensiveret følelsesmæssig reaktion, som muligvis afspejler hendes engagement med tekstens svære tematikker, mens faldet i *Empathic Concern* (-1) indikerer en mindre grad af medfølelse, hvilket kan relateres til den distance, hun oplevede undervejs. Dette skift mellem identifikation og distance understreger, hvordan Annas bevidsthedsstrømme skaber plads til både empati og refleksion. For både Maja og Marie bliver læseoplevelsen en balanceret proces, hvor de kan spejle sig i Annas kamp og samtidig forholde sig kritisk til de temaer, teksten udfolder. Dette fremhæver tekstens potentiale til at udfordre læserne på både et emotionelt og kognitivt plan, og dermed skabe en nuanceret forståelse af marginalisering og indre konflikter (Bilag 9.1).

5.3.3 Mellem genkendelse og afstand i *Superskurk*

Læsernes oplevelser ligger i et spænd fra irritation og distance til aspektuel identifikation og genkendelse. Fælles for dem er, at Anna som fortæller udfordrer deres forståelse af empati, menneskelighed og psykens kompleksitet. Både Torben og Marie konfronteres med deres egne grænser for empati og forståelse i deres møde med Annas fortælling. Mens Torbens oplevelse primært udfordrer hans værdier og blinde vinkler, inviteres Marie til at overveje, hvordan genkendelse kan eksistere side om side med en nødvendig distance. For begge læsere bliver Annas fortælling en katalysator for refleksion over, hvad det vil sige at være menneske, både i forhold til egen og andres smerte.

For Torben vækker Annas manipulerende adfærd en stærk og umiddelbar reaktion: “Hun bruger mennesker [...] der er kun en vej, det er hendes [...] det er det, der rører sig i mig. Desværre.”. Denne irritation markerer starten på en opmærksom læseoplevelse (Hauer, 2020, s. 93). I Torbens tilfælde skaber irritationen en intens opmærksomhed, som fastholder hans koncentration og tvinger ham til at forholde sig til Annas adfærd. Dette giver Torben mulighed for at bevæge sig fra en umiddelbar følelsesmæssig reaktion, til en mere reflekteret forståelse af de bagvedliggende årsager til Annas handlinger. Hauer (2020, s. 95) beskriver, hvordan opmærksom læsning kan facilitere en sådan overgang, hvor irritation og modstand gradvist omdannes til refleksion. Dette taler ind i Davis’ pointe om, at de mest pålidelige indsigter ofte opstår gennem læserens umiddelbare følelser snarere end refleksive tanker (Davis, 2020, s.57). Denne reaktion bliver en indgang til en dybere forståelse af både teksten og hans egen oplevelse. For Torben markerer skiftet i hans opfattelse af Anna et vigtigt øjeblik af refleksion: “Da jeg så nåede lidt længere hen, fik jeg lidt større forståelse for, hvorfor hun er så røvrriterende. Fordi det er der jo selvfølgelig en grund til”. Ifølge Davis opstår sådanne gennembrud, når litteraturen fremkalder en stærk følelsesmæssig reaktion, der bringer skjulte følelser frem i lyset (2020, s. 110). Torbens irritation, som opstår “against all odds” (ibid.), åbner op for en dybere forståelse af Annas kompleksitet. Denne bevægelse mellem følelse og tanke skaber en vekselvirkning mellem genkendelse og fremmedgørelse, hvor Torben både irriteres over Anna og samtidig udvikler empati for hendes situation. Davis beskriver dette som en proces, hvor litteraturen fungerer som en bro mellem det ubevidste og det bevidste (ibid., s,105). For Torben bliver læseoplevelsen både krævende og berigende, fordi den udfordrer hans værdier og giver nye perspektiver på hans egne relationer og tidligere erfaringer. Denne refleksive proces illustrerer at litteraturens styrke ligger i dens evne til at aktivere både emotionelle og intellektuelle ressourcer. Ved at konfrontere sin irritation og forsøge at

forstå Anna, opnår Torben en dybere indsigt, der overskrider den umiddelbare reaktion, og åbner for selvrefleksion og personlig udvikling. Dette gør oplevelsen både krævende og berigende, og udfordrer hans værdier på en måde, der åbner for nye perspektiver på egne relationer og tidligere oplevelser. Hvordan denne proces konkret udfolder sig i hans læsning, vil vi uddybe i det efterfølgende afsnit.

Hertil oplever Lotte en aspektuel identifikation med hovedpersonen, hvor hun genkendte specifikke psykologiske elementer i karakterens oplevelse uden at omfavne hele karakteren (Felski, 2020, s. 82). Hun beskriver, hvordan Annas psykiske tilstand griber hende, mens andre aspekter af karakteren forbliver fremmede:

[...] det der fangede mig, det var sådan, spørgsmålet om pigen, spørgsmålet om hvordan hun havde det, når hun var i problemer, hendes psykiske tilstand, som var så gribende at læse om.

Denne indlevelse er præget af følelsesmæssig *absorption*, hvor Lotte engagerer sig i Annas kampe, men samtidigt oplever en vis distance (Hauer, 2020, s.94): ”Og der var nogle ting, jeg ikke forstod, hvor jeg ikke forstod hende. [...] Men der var noget, hvor jeg tænkte, men hvorfor det?”. Lottes fald i *Fantasy Scale* (-2) indikerer en mere observerende tilgang, hvor hun ikke ukritisk overtager Annas perspektiv, men i stedet fokuserer på de psykologiske problematikker, hun finder genkendelige og meningsfulde (Bilag 9.1). Dette stemmer overens med hendes refleksioner over Annas mentale tilstand og de nuancer, hun opfatter i karakterens oplevelser. Lotte forstår ikke alt ved Anna, men hun gør et aktivt forsøg på at begribe hendes tanker og motiver. Denne forbedrede kognitive empati understøtter den form for aspektuelle identifikation hun oplever.

Lottes læseoplevelse intensiveres, da hun indser, at Anna er baseret på forfatterens egen historie. Den biografiske dimension tilføjer autenticitet og gør karakteren mere nærværende: ”Bogens karakter bli’r mere interessant, jo mere jeg læser, og det går op for mig, at det ikke er en fiktiv person, der skrives om”. De fiktive og virkelige elementer smelter sammen og skaber en dybere forbindelse mellem læser og karakter. Lotte reflekterer over, hvordan Annas oplevelser både repræsenterer et menneske med en unik historie uden sygdoms fokus og en fremstilling af hvordan det er at leve med en psykisk lidelse:

Det havde ikke så meget med sygdommen at gøre i virkeligheden. Så man kan godt skelne det, selvom det var tæt sammen. Der var ligesom nogle ting, hvor jeg måske

tænkte, at mennesker er bare vidt forskellige. Og jeg tror, uanset om denne her person, hun havde været syg eller ikke syg, så tror jeg bare, hun var meget unik.

Denne tilgang understreger Lottes evne til at engagere sig i Anna som et portmanteau-væsen, hvor karakteren både repræsenterer en fiktiv figur, og et sammensat væsen inspireret af forfatterens eget liv og oplevelser (Felski, 2020, s.91). Dette perspektiv skaber en anerkendelse, der ikke kun handler om genkendelse af psykisk sygdom, men om en bredere forståelse af menneskers forskelligheder og kompleksitet. For Lotte bliver Anna således ikke blot en repræsentation af psykisk sygdom, men en person, der overskrider de forventninger, som ofte forbindes med sådanne narrativer. Annas fremstilling transcenderer således den enkeltes repræsentation af psykisk sygdom, og skaber en mere nuanceret forståelse af almenmenneskelige forskelligheder. Denne læseoplevelse peger på, hvordan litteraturen kan udfordre læserens forventninger til karakterens kompleksitet, og samtidig åbne for en refleksion over de bredere tematikker om menneskelighed og empati.

5.3.4 Når litteratur vækker minder og muligheder

På tværs af værkerne oplevede flere af læserne tankemylder under læsningen, fordi fortællingernes virkelighed ligger tæt op ad den virkelige verden. Dette kan forstås i lyset af, at empati i litteraturen kræver en kompleks kognitiv proces, hvor læseren forestiller sig karakterernes situationer og potentielle udfald, frem for blot at reagere spontant følelsesmæssigt (Burke et al., 2016, s.10). Når fortællingen er realistisk og flerstemmig, kræver det, at læseren anvender sin *Theory of Mind* og en deltagende læseform, hvor de aktivt engagerer sig med teksten og integrerer egne erfaringer (ibid., s.17; Koopman, 2016). Denne interaktion kan udfordre og intensivere empatiske reaktioner, da læseren navigerer mellem tekstens univers og sin egen livshistorie. Her blev Line stærkt påvirket af *Ungeenheden*, især karakterernes sårbare positioner:

Jeg kan fortælle, at jeg er blevet meget rørt. Og jeg er blevet meget irriteret, fordi det der med, at de bliver simpelthen så misforstået, de her unge mennesker. Så jeg bliver virkelig, åh jeg synes det er synd for dem.

Denne tendens kan yderligere understøttes med Lines fald i *Perspective Taking* (-3) der kan indikere, at læseoplevelsen blev præget af emotioner og personlige associationer, hvilket har kunne vanskeliggøre hendes evne til at træde ud af sine egne erfaringer og ind i karakterernes

perspektiver. Hendes fald i *Perspective Taking* kan i lyset heraf ses som et resultat af, at hendes læseoplevelse blev domineret af stærke følelsesmæssige associationer og beskytterinstinkt (Bilag 9.1). Litterær genkendelse er ikke blot en spejling af læsernes erfaring, men en kompleks dialog mellem tekstens og læserens livsverdener (Felski, 2008, s.29). Hertil reflekterede Line i stor grad over virkelighedens systemiske svigt og pædagogernes udfordringer: ”men jeg hører jo selvfølgelig historier, og man er tit en del af det her med at være ude med vores medlemmer. Og jeg ved jo, hvad de står med, hvor svært det er.”.

Line oplever en form for negativ anerkendelse, hvor teksten konfronterer hende med samfundets mangler og hendes egen frustration over de misforståelser, som sårbare unge oplever. Denne konfrontation fungerer som en katalysator for indsigt, hvilket Felski understreger ved at beskrive, hvordan anerkendelse ikke blot afslører læserens egne blinde vinkler, men også kan skabe dybere forståelse for større sociale strukturer (Felski, 2008, s. 48). Lines baggrund som fagprofessionel skabte en genkendelighed, der bragte hende tættere på karaktererne, samtidig med at afstanden til deres specifikke livssituationer blev opretholdt. Lines fald i *Fantasy Scale* (-7) skiller sig tydeligt ud fra de øvrige læsere af *Ungeenheden* (Kenneth: +1, Sara: 0, Cecilie: -1) (Bilag 9.1). Dette indikerer en mere distanceret tilgang til bogens fiktive aspekter. Hendes refleksioner understreger, hvordan værkets realistiske tone udfordrede hendes evne til imagiativ indlevelse, hvilket kan forklare den markante reduktion i hendes score:

Jeg kan godt mærke, at den her bog var virkelig en [...] Jeg ved ikke, hvor sund den var for mig at læse faktisk. Fordi den gik virkelig ind og ramte nogle sider af mig.

Litteraturen kan frigøre dybe følelser og skabe livfuldhed ved at aktivere læserens ubevidste tanker og følelser (Davis, 2020, s. 28), hvilket kommer til udtryk i Lines læsning, da hun oplever en form for emotionel *absorption* (Hauer, 2020, s. 48), hvor hendes opmærksomhed fastholdes i teksten, mens hendes refleksion udfordres af personlige associationer. Dette fører til en balance mellem følelsesmæssig bearbejdning og kognitiv udmattelse. For Line blev denne balance forskubbet, idet hendes stærke følelsesmæssige forbindelse gjorde læsningen intens og samtidig krævende. Hendes beskrivelse af læseoplevelsen som ”ikke sund” indikerer, at teksten har aktiveret drænende, men refleksionsskabende følelser. Line afslutter sin læsedagbog med ordene: "Tak for at få mine tanker udforsket og tænke på noget, som jeg ikke har gjort i et stykke tid.". Selvom læseoplevelsen har været emotionelt krævende, førte den til nye indsigter i både hendes professionelle og personlige

relationer. Det er netop denne livfuldhed litteraturen kan skabe, ikke fordi den nødvendigvis tilbyder glædelige indsigter, men fordi den frigør energi og følelser gennem læserens engagement med teksten (Davis, 2020, s.28).

I modsætning til Lines oplevelse, der var meget følelsesmæssigt engageret, var Kenneths læsning præget af en mere balanceret kombination af følelsesmæssig involvering og kognitiv refleksion. Denne reflektive læseoplevelse er formet af læserens baggrund, hvor tidligere erfaringer spiller en afgørende rolle i genkendelsen af tekstens tematikker. For Kenneth var refleksionen således forankret i hans professionelle erfaringer som lærer og plejeforælder, hvilket gav ham en anderledes genkendelse af tekstens tematikker (Felski, 2008, s. 29):

(...) både med at være lærer, hvor man har rigtig mange elever med alle mulige sjove diagnoser, og med familier, der har det [...] Så jeg tror, at det der med at kunne sætte sig ind i personalet, kunne jeg rigtig godt forstå, og også hvor hårdt det må være, når det er, at de ikke kan nå i mål med det de gerne vil.

Kenneth blev særligt påvirket af, hvordan pædagogerne blev skildret i bogen, som han kan sætte direkte i relation til sig egen rolle som lærer. Ligesom Line oplevede Kenneth også, at teksten skabte en forbindelse mellem værket og virkeligheden, idet læsningen fremkaldte billeder og minder om de elever, han har haft tæt inde på livet. Kenneths reflekterede over fortidens ansigter, dette påpeger Davis' er en af litteraturens forcer, da den aktiverer latente tanker og følelser (Davis, 2020, s.16). Denne aktivering af minder forklarer, hvordan Kenneths personlige og professionelle erfaringer forstærkede den emotionelle resonans og personlige genkendelse i hans læseoplevelse:

Jeg havde så mange ansigter, der bare kiggede på. Og på nogle af dem kunne man lidt kigge tilbage på og smile og sige, yes, den klarede vi. Men der er også nogle på den anden side, hvor jeg tænkte, jeg håber personen lever, og ikke er røget helt.

Kenneth oplever også en vis grad af *story world absorption* (Hauer, 2020), idet han reflekterer over karakterernes liv og deres relation til hans egne elever. For Kenneth synes denne *absorption* at understøtte en form for introspektiv bearbejdning, hvor tidligere erfaringer og tekstens tematikker væves sammen i læseoplevelsen. Her er identifikationen ikke en simpel spejling, men snarere en

aktiv og nuanceret proces, hvor Kenneth bruger karakterernes situationer til at forstå og bearbejde sin egen professionelle praksis. Denne form for identifikation går ud over en umiddelbar følelsesmæssig samhørighed, og bliver en mere intellektuel og etisk refleksion over de udfordringer, han møder i sit arbejde (Felski, 2020, s.81). Dette fremhæves yderligere i hans læsedagbog: "Pædagogernes hårde arbejde - at det er et kald og at man skal kunne tåle meget for at kunne arbejde sådan et sted."

Læsningen aktiverede minder om tab og genfortolkning af tidligere arbejds erfaringer, hvilket tydeligt manifesteres i hans refleksion over en tidligere elev. Dette vidner om litteraturens transformative kraft:

[...] som blev skudt derinde på Nørrebro. Vi vidste godt, hvor han var endt henne, i hvilket miljø og sådan nogle ting. Og der kiggede vi jo også tilbage, kunne vi have gjort mere?

Denne oplevelse kan forstås som en personlig genkendelse, hvor Kenneth i særdeleshed sætter sin egne erfaringer i spil i forhold til at forstå tekstens univers. Hans oplevelser bliver direkte interageret og fremkalder en dyb introspektion. For Kenneth resulterede dette i en kompleks, men meningsfuld læseoplevelse. På den ene side vækkede bogen håb og stolthed over de elever, der har klaret sig godt. På den anden side åbnede den op for en smertefuld refleksion over de unge, der ikke nåede igennem deres udfordringer, og de spørgsmål, der følger med.

Torbens læseoplevelse var præget af ubehag og intensitet, hvilket kan hæmme opnåelsen af flow (Hauer, 2020, s. 48). Han oplevede, at hans opmærksomhed ofte bliver trukket væk fra tekstens narrativ og over mod egne erfaringer. Dette kan tolkes som en konflikt mellem teksten og hans personlige virkelighed, der forhindrer en kontinuerlig fordybelse. Selvom han er i stand til at anerkende hovedpersonens udfordringer, resulterer det i en begrænset empatisk forbindelse, da hans egen fortolkning af karakterens adfærd fremkalder en dybere refleksion over egne erfaringer, hvilket skabte en følelse af afstand snarere end nærhed (Felski, 2020, s. 94). Dette peger på en kompleks form for samklang, hvor Torben får indsigt i karakterernes indre liv, men også oplever genkendelse på en måde, der forstærker hans egne konflikter og afstandtagen (Felski, 2008, s. 48). I interviewet reflekterer Torben over erfaringer med sin kones søn, Alexander, der har kæmpet med flere diagnoser, herunder autisme og ADHD. Disse refleksioner er ikke noget, der kommer til udtryk i hans læsedagbog, men noget der er faldet Torben ind efter endt læsning:

Jeg har jo kendt ham i nogle år, og det har været ekstremt. Virkelig. Det har fandeme ikke været sjovt [...] hun rør ved nogle ting, som jeg kan koble til Alexander også.

Blandt andet den her manglende empati over for andre mennesker.

Dette trækker Torben ind i en negativ genkendelse, som gør læsningen følelsesmæssigt intens og fysisk ubehagelig. Denne personlige forbindelse gør, at bogen rører dybt ved ham, men han finder det stadig svært at se læseoplevelsen som positiv:

Ja indtryk har det givet. Absolut. Men det har nok været koblingerne til mit eget liv. Men om det er decideret positivt? Nej, det tror jeg ikke. Det er det ikke. Fordi det rør ved nogle andre ting. Det gør det altså.

Hans genkendelse af fortællerens adfærd, i relation til sine egne oplevelser med Alexander, gør at han både føler med og imod hende. Som Felski fremhæver, er genkendelse ikke nødvendigvis en positiv oplevelse, den kan også bringe os ansigt til ansigt med vores egne mangler og de blinde vinkler, vi ellers overser (Felski, 2008, s. 48). Torbens fald i *Fantasy Scale* (-3) indikerer, at han har haft sværere ved at engagere sig i de imaginære situationer og den fiktive verden, hvilket også afspejles i hans beskrivelse af læseoplevelsen som ubehagelig. Han siger, at han har haft svært ved at relatere til hovedpersonen, især når hendes adfærd blev mere manipulativ. Selvom Torben oplever et fald i *Fantasy Scale*, viser hans resultat en markant stigning i *Empathic Concern* (+10) (Bilag 9.1). Dette adskiller sig væsentligt fra den gennemsnitlige stigning på +2.75 for læserne af *Superskurk*. Før læsningen var variationen i *Empathic Concern* relativt høj (SD = 3.95), men efter læsningen er svarene mere ensartede med en lav SD på 1.0 (Bilag 9.2 & 9.3). Dette indikerer, at gruppens respons blev relativt samlet efter læsningen, til trods for Torbens markante individuelle stigning, som ellers kunne forventes at trække variationen op. Hans oplevelse fremstår således særligt intens sammenlignet med de øvrige deltagere, hvis ændringer i *Empathic Concern* er mere moderate. Dette tyder på, at hans medfølelse for hovedpersonen kan være blevet betydeligt styrket, selvom han ikke nødvendigvis kunne identificere sig med hende på et dybere følelsesmæssigt niveau. Torben oplever en ambivalent følelse af både forståelse og irritation:

Jeg ved jo godt som menneske, at jeg burde have 100% forståelse og empati [...] når det begynder at blive manipulering for at få sin vilje, så er vi inde og krydse min grænse.

Torben oplever en modstridende genkendelse af Anna. Selvom han genkender aspekter af sin egen livserfaring, skaber hendes handlinger en afstand. Ifølge Felski kan sådanne uventede spejlinger, der vækker ubehag eller irritation, komplicere identifikationsprocessen (Felski, 2020, s. 80). Dette fører til en begrænset tilknytning hos Torben, trods en dybere forståelse for karakterens situationer. Han oplever derfor en negativ genkendelse, hvor hans erfaringer afspejles i handlingerne, men resulterer i en distanceret forståelse fremfor følelsesmæssig samhørighed.

Litteraturen giver ikke kun en flugt fra virkeligheden, men også en vej tilbage til den med fornyet styrke og indsigt (Davis, 2020, s.28). For Torben bliver Anna en katalysator for refleksion og empati, hvor læsningen muliggør en genovervejelse af sine egne erfaringer. Dette fører til personlig vækst, da Annas karakter fungerer som et spejl, der fremkalder en indre dialog og dybere indsigt i hans følelser og tanker. Hans irritation og efterfølgende forståelse for Anna skaber en refleksiv proces, der ikke kun handler om hende som karakter, men også om egne relationer og værdier. Denne dialog med teksten hjælper Torben med at afklare sit eget *idiom*, hans unikke måde at forstå og navigere i verden (Davis, 2020, s.104). For Torben har læsningen efterladt en vedvarende effekt, hvor Anna fortsat dukker op i hans tanker, selv efter han er færdig med bogen. Litterære figurer eksisterer ikke kun på de fysiske sider, men trænger sig ofte ind i læserens bevidsthed, og bliver en del af den følelsesmæssige og mentale verden, vi lever i en slags *umwelt*, der formes gennem relationer og oplevelser (Felski, 2020, s.88). For Torben manifesterer denne dynamik sig, når noget i hans hverdag vækker denne genkendelse, som papsønnens tilstedeværelse, der får Anna til at dukke op i hans tanker:

Men jeg tror måske, det har lidt med Alexander at gøre, fordi Tina er begyndt at snakke med ham igen [...] Jeg tror, det måske var derfor, at den lidt dukkede op i mine tanker igen.

Således bliver Annas karakter en integreret del af Torbens hverdag, hvor hun skaber en refleksiv forbindelse til Alexander og deres fælles oplevelser. Selv når der ikke er nogen åbenlys grund, kan Annas billede træde frem uventet: "et par gange har jeg fanget mig selv i at tænke på hende.". Litteraturen tilbyder derved læsere mulighed for at genoverveje, erfaringer og finde en måde at bearbejde selv fejlslagne forsøg på at leve (Davis, 2020, s.28). For Torben fungerer Annas karakter som en refleksiv ramme, der tillader ham at genbesøge sine erfaringer, især i relation til sin papsøn. Annas kamp med sine relationer og fremmedgørelse bliver en spejling, der giver Torben anledning

til at overveje sin egen rolle og relation til Alexander. Denne proces strækker sig ud over den irritation, han oplever under læsningen, som ellers skaber en barriere for fuld følelsesmæssig *absorption*. På trods af denne barriere intensiveres hans empati for Annas situation, og hendes fortsatte tilstedeværelse i hans tanker fungerer som en vedvarende invitation til selvrefleksion og bearbejdning af sine relationer.

5.4 Litteraturens transformative potentiale

5.4.1 Systemisk svigt

En tendens hos læserne var deres evne til at placere værkerne i en større socialt forankret kontekst, hvilket særligt kom til udtryk under interviewet, hvor det eftertryk værkerne havde efterladt, især var fokuseret på systemernes svigt af de unge hovedpersoner. Den institutionelle tilstedeværelse og mangel på samme, og hvordan dette var med til at opretholde stigmatiserende tilgange, blev et centralt tema. Flere læsere udtrykte, hvad der kan forstås som politisk anerkendelse (Felski, 2008, s.29), en erkendelse af de sociale og strukturelle uretfærdigheder, der påvirker de unges liv, og et potentiale for at forstå og ændre disse forhold. Denne form for politisk anerkendelse synliggør ikke kun de unges sårbarheder, men også systemernes ansvar for at forbedre vilkårene for dem. Lighederne blandt læserne viser en bred enighed om, at litteraturen kan fungere som en refleksion over samfundets mangler og en platform for politisk og social forandring. Samtidig illustrerer forskellene, hvordan læsernes baggrunde og erfaringer former deres fokus, på forskelligvis.

Litteraturen kan hjælpe læseren med at opdage nye måder at tænke på, som går ud over en overfladisk behandling af et emne (Davis, 2020, s. 26). Hos både Line og Kenneth opstår en stærk tilknytning, da de reflekterer over samfundets behandling af unge med psykiske sygdomme og udtrykker frustration over, hvordan stigmatiseringen ofte reducerer de unge til problematiske individer.

Line ser de unges adfærd i *Ungeenheden*, som et desperat råb om hjælp. Hun påpeger, at samfundet ofte undlader, eller ikke formår, at se bag facaden: “Når de laver ballade og de her ting, så bliver de misforstået som, at de bare er nogle møgunger, i stedet for at de faktisk er nogen, der beder om hjælp.”.

Her kan Lines markante fald i *Fantasy Scale* (-7) skyldes, at bogens realistiske og socialkritiske tone udfordrede hendes imaginære indlevelse i karaktererne (Bilag 9.1). Dette kan have givet hende en ny forståelse af, hvordan hun reagerer som læser, når hun møder komplekse, systemiske fortællinger som *Ungeenheden*. Manglen på følelsesmæssig indlevelse tyder på, at hun

ser karaktererne som repræsentanter for strukturelle problemer snarere end individuelle skæbner. Hendes fald i *Perspective Taking* (-3) afspejler muligvis, at værket's komplekse struktur ikke levede op til hendes forventninger om tydeligt motiverede karakterer, formet af hendes erfaring med krimigenren. Alligevel viser hendes score i *Empathic Concern* (+1), at medfølelsen stadig var til stede efter læsningen, om end den snarere blev intensiveret end forandret. Stigningen i *Personal Distress* (Bilag 9.1) indikerer en øget følelsesmæssig reaktion, der også afspejler hendes politiske anerkendelse af karakterernes situation som ofre for systemiske svigt. Når Line bliver følelsesmæssigt berørt af de unges lidelser, skyldes det ikke kun deres individuelle problemer, men også fordi der opstår en tilknytning, der viser sig som en erkendelse af de systemiske svigt og samfundets manglende støtte. Hendes følelsesmæssige reaktion bliver en drivkraft for politisk handling, hvor hun ikke ser de unge som passive ofre, men som individer, der fortjener systemiske ændringer. Line håber at intentionen med *Ungeenheden* har været at synliggøre psykiatriens mangler og skabe grundlag for forandring: "Det håber jeg har været [for] at synliggøre, hvor dårlig vores psykiatri er, og hvor svært det er for de unge mennesker.". Gennem sin refleksive læsning fortolker Line tekstens dybere budskaber og identificerer dens implicite kritik af samfundet, hvilket inspirerer hende til at søge politisk mobilisering. På denne måde bliver litteraturen et redskab for både personlig indsigt og en katalysator for samfundsmæssig forandring, hvor Line tilknytningen til teksten, aktivt arbejder mod at understøtte de unge mere effektivt og empatisk.

Kenneth fokuserer mere på de sociale og strukturelle svigt, som han ser som de egentlige årsager til stigmatiseringen. Han ser ikke psykisk sygdom og diagnoser, som den primære drivkraft for de unges problemer, men understreger, hvordan samfundet overser de dybereliggende problematikker, ved at reducere de unge til deres adfærd. Dette gør hans læsning særligt refleksiv og forudsætter en etisk tilknytning. For Kenneth bliver spørgsmålet om psykisk sygdom og diagnose sekundært, det afgørende for ham er, hvordan samfundet kan hjælpe de unge med deres menneskelige behov:

Men det er, hvordan bearbejder vi dem, og hvordan får vi hjælp. Så derfor tror jeg egentlig, for mig var diagnosen og sygdommen den er ikke er lige så vigtig. Det er mere, hvad kan vi gøre for at hjælpe dem?

Han kritiserer samfundet for ofte stempler de unge, uden at tage højde for de underliggende faktorer, der driver deres adfærd. Samt hvordan stigmaet ikke kun er et resultat af individuelle fordomme, men også er forankret i systematiske svigt, såsom manglende ressourcer og støtte:

at det samfund vi har i Danmark er bedre til at hjælpe de svage i vores samfund. Hvordan vi bare kan losse dem ind på et opholdssted, og så tænke, så er det ikke vores problem mere.

Kenneth opfordrer her til, at vi ser de unge som mennesker med unikke behov, fremfor kun at reducere dem til deres kliniske diagnoser, og problemer der skal løses. Kenneths perspektiv rummer således politisk anerkendelse, men med særlig vægt på de systemiske forhold, der skaber og opretholder stigmatiseringen. I sin tilknytning ser Kenneth behovet for en grundlæggende ændring i samfundets tilgang til de unge og understreger, hvordan de sociale institutioner svigter ved ikke at adressere de unges underliggende behov. Ændringerne i Kenneths empatieresultater viser hertil en positiv udvikling på flere dimensioner. Han oplever en stigning i *Fantasy Scale* (+1), *Perspective Taking* (+3) og *Empathic Concern* (+3), hvilket indikerer en øget evne til både at engagere sig på et imaginært plan og forstå andres perspektiver. Endvidere ses en stigning i *Personal Distress* (+2), hvilket kan tolkes som at han har oplevet en større følelsesmæssig reaktion på de unges lidelser. Denne samlede udvikling tyder på, at Kenneth i højere grad har engageret sig både kognitivt og følelsesmæssigt i de unges problemer, samtidig med at han anerkender de systemiske forhold, der opretholder deres stigmatisering (Bilag 9.1).

5.4.2 Selvstigmatisering og samfundets skabeloner

Værkerne belyser to væsentlige tendenser: For det første udfordrer de, stigmatisering ved at give et indblik i, hvordan samfundets skabeloner og misforståelser omkring psykisk sygdom, internaliseres af den enkelte og former deres selvopfattelse. For det andet fremhæver værkerne de større strukturelle og politiske problemer, der fastholder personer med psykiske lidelser i en marginaliseret position, ved at pege på systemernes svigt og manglende støtte.

Flere læsere opfatter, hvordan værkerne ikke blot giver indsigt i et personligt sygdomsnarrativ, men også fungerer som et spejl for samfundets syn på psykisk sygdom. Lotte tolker bogen som en “social diagnose” (Felski, 2008, 36), der tydeliggør de barrierer og uligheder, som personer med psykiske lidelser står overfor. Hos Lotte opstår en identifikation i form af tilknytning, da hun reflekterer over, hvor begrænsede mulighederne for hjælp er. Dette afspejler de svigtende

strukturer, der fastholder personer som Anna i en marginaliseret position: “Og det jeg har tænkt over, det er jo også, hvilke muligheder der er, for at få hjælp i sådan nogle situationer, som den pige var i. Hvor jeg synes, de er ret begrænsede”. Lottes ændring i IRI-score, med en stigning i *Fantasy Scale* (+2) og et fald i *Perspective Taking* (-1) og *Empathic Concern* (-1), kan afspejle en styrket evne til imaginær empati og samtidig en lidt distanceret tilgang til Annas situation (Bilag 9.1). Dette kan være relateret til en anerkendelse af, at de unges problemer ofte er forbundet med systemiske svigt. Lotte fortolker værket sidste del som et politisk manifest: “Slutningen af bogen har, mener jeg, i modsætning til det første, karakter af politisk manifest.”. Hendes læsning illustrerer, hvordan litteratur kan være en kraftfuld mediator for politisk og social erkendelse. Ved at tolke Annas lidelser som en del af bredere kulturelle og strukturelle problemer, omfavner hun en politisk anerkendelse. Anerkendelse i en politisk kontekst er afgørende for at belyse og diskutere forskelle, som køn, race, seksualitet og i dette tilfælde psykisk sygdom, ikke blot som individuelle variationer, men som kulturelt og socialt betingede forskelle, der kræver opmærksomhed, respekt og inkorporering i det offentlige rum (Felski, 2008, s.30). Hun udvider hermed sin læseoplevelse fra en empatisk identifikation med Anna til en etisk og politisk opfordring, til at reformere de samfundsmæssige vilkår, der skaber ulighed og marginalisering.

Denne politiske anerkendelse kommer også til udtryk hos Maja, der fokuserer på, hvordan Anna internaliserer samfundets syn på psykisk sygdom, hvor værket bliver et “ufiltreret indblik” i fortællerens frustrationer, med samfundets manglende forståelse af psykisk sygdom. Hendes identifikation af fortællingen skaber en tilknytning, som forstærkes af den frustration, hun selv føler over samfundets misforståelser af psykisk sygdom. Maja ser, hvordan Anna reagerer på de skabeloner, som samfundet har sat op for hende, og hvordan disse eksterne opfattelser af hende bliver en del af hendes selvforståelse:

Der var en del beskrevne ting, både i forhold til folks misopfattelse eller misforståelser af folk med psykiske udfordringer og også hvordan samfundet griber det an, som også frustrerer mig i virkeligheden.

Maja bliver konfronteret med de problemer, der ligger i systemets behandling af psykisk sygdom, og hvordan disse problemer ikke kun handler om individet, men også om de større samfundsmæssige strukturer, der har indflydelse på sygdomsforståelse. Hun identificerer sig med Annas frustration over at blive reduceret til sin diagnose, en oplevelse, der spejler stigmaets sociale

dimension. Litteraturen giver her mulighed for at forstå, hvordan selvstigmatisering kan påvirke en persons selvopfattelse og relationer (Rasmussen et al., 2023, s.42). Denne identifikation er ikke blot en simpel følelsesmæssig genkendelse, men bliver en invitation til at forstå de større strukturelle problemer, som psykisk syge oplever i samfundet. Maja har altid været bevidst om de problemer, der knytter sig til samfundets behandling af psykisk sygdom, men hun føler, at bogen fremhæver og illustrerer disse udfordringer. For Maja bliver læsningen ikke kun en måde at identificere sig med Anna på, men også en katalysator for en etisk tilknytning, hvor hun reflekterer over de større samfundsmæssige problemer, som bogen adresserer (Felski, 2020, s. 96):

Det er jo virkeligheden, eller et virkeligt problem, og der er mange mennesker, der overhovedet ikke har en forståelse for folk, der har visse psykiske udfordringer, og det synes jeg kan være enormt frustrerende.

For Maja bliver læsningen en måde at konfrontere de misforståelser og den stigmatisering, der er forbundet med psykisk sygdom, et emne som, gennem Anna, bliver konkret og håndgribeligt. Dette understreger, hvordan litteraturen kan vække refleksioner om sociale og politiske problemstillinger, som Maja tidligere måske har været opmærksom på, men som nu fremstår mere påtrængende og nærværende gennem bogen (Davis, 2020, s. 16).

5.4.3 Sygdomsfortællingens kompleksitet

Forståelsen og modtagelsen af sygdomsfortællingerne varierer fra læser til læser, hvor flere både ydre og indre faktorer har påvirket helhedsopfattelsen af fortællingen. Disse narrativer udforsker forskellige dimensioner af psykisk sygdom og bliver på hver deres måde omdrejningspunkt for fortællingen. Lighederne blandt læserne ligger i deres anerkendelse af værkernes evne, til at udfordre stigmatisering, og skabe forståelse for psykisk sygdom, på både individuelt og samfundsmæssigt niveau. Majas lille stigning på 1 i *Empathic Concern* og *Personal Distress* peger på en emotionel intensitet i læseoplevelsen, hvor hun bliver mere følelsesmæssigt påvirket af Annas lidelse, hvilket viser hvordan litteraturen kan åbne for en horisontudvidende anerkendelse (Bilag 9.1):

Alle er jo uafhængig af sygdomme eller diagnose, ens tankegang behøver ikke nødvendigvis være ens. Så derfor så er det jo, det udvider jo ens horisont at få indblik i en persons tanker med en bestemt sygdom.

Psykisk sygdom kan være en del af en kompleks menneskelig oplevelse, men ikke nødvendigvis den eneste eller dominerende faktor i en persons liv. Maja oplever en anerkendelse, der transcenderer det personlige. Læsningen giver hende adgang til en større kompleksitet i menneskelige erfaringer og udfordrer en forenklet forståelse af psykisk sygdom.

I Lottes læsning af *Superskurk* balancerer hendes forståelse af Anna mellem at se sygdommen som definerende og anerkende Annas individualitet. Denne spænding afspejler en affektiv anerkendelse, hvor følelser og sygdomserfaringer smelter sammen. Hendes oplevelse afspejler, hvordan sygdommen bliver et centralt element i forståelsen af hovedpersonen og frigør dybere følelser og refleksioner (Davis, 2020, s. 42). Lottes stigning på 2 i *Fantasy Scale* antyder, at hun har udviklet en stærkere evne til at engagere sig i fiktionens verden (Bilag 9.1). Denne øgede imaginære empati hjælper hende med at leve sig ind i Annas oplevelse af sygdom som en altomfattende del af livet: "Forståelsen af karakteren og sygdommen, det synes jeg, det hang ligesom sammen, fordi det var jo det hele, det handlede om for hende i den bog.". Bogen skildrer sygdommen som en integreret del af Annas liv og relationer, hvilket gør det svært for Lotte at adskille de to. Sygdommen definerer ikke blot Annas liv, men gennemsyrrer hele fortællingen og giver et indblik i, hvordan det er at leve med en psykisk sygdom. For Lotte bliver dette et redskab til at forstå sygdommen som både en byrde og en del af den menneskelige erfaring. Hendes refleksion udvikler sig fra en snæver identifikation med Annas problemer til en bredere forståelse af og tilknytning til hende, som et komplekst individ. Dette muliggør en helhedsorienteret læsning, hvor karakteren hverken reduceres til sin sygdom eller løsriver sig helt fra den.

Hos Marie opstår en række anderledes overvejelser. For Marie bliver Annas maniske perioder en kilde til en negativ anerkendelse (Felski, 2008, s.46). Dette stemmer igen overens med faldet på 1 i *Empathic Concern*, da det kan skildre en let nedgang i hendes medfølelse for karakteren. Dette kan yderligere hænge sammen med hendes stigning på 3 i *Personal Distress* (Bilag 9.1), da dette tyder på, at hun bliver mere følelsesmæssigt påvirket af Annas lidelse, men kan have svært ved at håndtere denne. Hun peger på, hvordan psykisk sygdom kan gøre følelsesmæssige reaktioner mere intense eller ekstreme, og hvordan dette kan føre til, at en person opfatter eller beskriver deres situation på en måde, der måske ikke altid afspejler virkeligheden

præcist, men snarere gennem et filter af emotionel ustabilitet: "Når man har sådan en diagnose, som hun har, så tror jeg også måske, at man kan pynte på nogle ting." Denne erkendelse vækker ubehag hos Marie, fordi den udfordrer hendes opfattelse af en stabil og objektiv virkelighed. Anna tvinger hende til at konfrontere den subjektive og ofte uforudsigelige måde, psykisk sygdom påvirker individets oplevelse af verden på. I stedet for at kunne identificere sig direkte med Anna, oplever Marie en fremmedgørelse, en erkendelse af noget, der ikke umiddelbart lader sig indfange i sin egen forståelseshorisont. Denne form for negativ anerkendelse fungerer som en udfordring af læserens empati (Felski, 2008, s.48). Negativ anerkendelse indebærer en vilje til at anerkende det fremmedartede eller ubehagelige i andre menneskers erfaringer, selv når det skaber distance. Psykisk sygdom påvirker ikke kun de objektive symptomer, men også den enkeltes oplevelse af verden. For personer som Anna med personlighedsforstyrrelse kan følelsesmæssige reaktioner være intense og uforudsigelige, hvilket fører til, at hun overdriber eller nedtoner sine oplevelser afhængigt af sindstilstanden. Hendes perspektiv bliver forvrænget af sygdommen, ikke som løgn, men som et resultat af emotionel ustabilitet, hvilket gør neutralitet vanskelig. Denne indsigt hjælper læseren med at forstå, hvordan psykisk sygdom kan påvirke oplevelsen af verden. Det er netop dette Marie reflekterer over: "det var tydeligt, at hun var manisk i den periode, hvor hun skriver.". Marie ser ikke blot sygdommen som en objektiv realitet, men også som en subjektiv oplevelse, hvor karakteren selv kan opfatte og beskrive sin tilstand forskelligt, afhængigt af sin mentale og emotionelle status. Anna bærer en diagnose, der ikke nødvendigvis er synlig for omverdenen, men som påvirker hendes indre liv på måder, der bliver tydelige gennem hendes maniske beskrivelser. Marie anerkender, at der er perioder i bogen, hvor Anna virker at have det "okay" men at der er en underliggende følelse af, at hendes situation langsomt udvikler sig mod en intens krise: "man kunne godt fornemme, at det skulle gå en retning med det.". Sygdommens eskalering præsenteres ikke som en dramatisk hændelse, men som en gradvis opbygning af følelsesmæssige udfordringer.

Psykisk sygdom er en kompleks og uforudsigelig proces, der kan føre til forvrængede opfattelser af virkeligheden. Dette perspektiv hjælper med at nedbryde stigma ved at vise, at det ikke kun er de synlige symptomer, der betyder noget, men også, hvordan sygdommen opleves og udtrykkes af den ramte (Rasmussen et al., 2023, s. 42). Maries refleksioner bevidner, at sygdommen kan være noget, der forvrænger virkeligheden, men at dette ikke nødvendigvis betyder, at personen er ude af kontrol eller lyver, det kan være et resultat af sygdommens natur og de følelsesmæssige reaktioner, som følger med den.

I *Ungeenheden* belyser Saras læseoplevelse hendes forståelse af at være begrænset, i sin evne til at føle empati med hovedpersonens situation, da hun aldrig selv har oplevet psykisk sygdom på den måde. Saras læseoplevelse viser hvad der kan tolkes som en tydelig forbedring i hendes *Perspective Taking* med en stigning på 4 (Bilag 9.1). Dette afspejler sig i hendes refleksion over, at hun kan forstå hovedpersonens situation på et analytisk plan, selvom hun ikke fuldt ud kan identificere sig med oplevelsen:

hvis jeg ligesom går i metaperspektiv og tænker, okay hun er psykisk syg, (..) så kan jeg jo godt forstå det. Men hvis jeg bare skal direkte, så kan jeg jo ikke forstå det. Men det er jo fordi, jeg nok ikke kan sætte mig ind i, hvordan hun egentlig har det. For det har jeg aldrig selv prøvet.

Dette udsagn understreger en vigtig dimension af Felskis begreb om personlig genkendelse, hvor læseren får indsigt i en anden persons oplevelse, men kun inden for de rammer, som læserens egen erfaring tillader (Felski, 2008, 34). Sara erkender, at hun ikke fuldt ud kan forstå hovedpersonens handlinger, fordi hun ikke deler de samme erfaringer. Alligevel viser hendes refleksion, at hun gør en aktiv indsats for at sætte sig i hovedpersonens sted og relatere sig til jegets oplevelser. Dette skaber en form for intellektuel, men ikke nødvendigvis følelsesmæssig, forbindelse til hovedpersonen. Saras begrænsede empati kommer særligt til udtryk, når hun reflekterer over hovedpersonens handlinger:

Jeg prøvede jo at forklare hendes handlinger med hendes sygdom. Fordi jeg tænker det der med, at jeg ville nok have handlede anderledes i mange af situationerne selv. Og jeg ville jo også egentlig gerne have hende til at handle anderledes, men det tænker jeg, at det kan hun jo ikke i den situation, hun er i.

Denne refleksion rummer en etisk dimension, hvor Sara anerkender, at psykisk sygdom kan påvirke, hvordan en person reagerer i en given situation, og hun ser nødvendigheden af at have forståelse for disse handlinger. Det er her, hendes tilknytning kommer til udtryk, hvor Sara reflekterer over, hvordan bogen giver hende indsigt i de sociale og systemiske aspekter af psykisk sygdom, som hun måske ikke havde været opmærksom på tidligere.

5.4.4 Litteratur som indsigtfuldt værktøj

Informanternes refleksioner fremhæver en central pointe; at værkernes styrke ligger i deres evne til at fungere som målrettede værktøjer til indsigt og refleksion, men de mangler en universel tiltrækningskraft. For Sara, Cecilie og Line er *Ungeenheden* ikke umiddelbart anbefalelsesværdig som bredt tilgængelig litteratur, men snarere som et specialiseret redskab til bestemte målgrupper, især dem med interesse i samfundsproblemer eller analytisk læsning: “Der vil jeg jo ikke anbefale den til nogle andre typer, eller netop nogen, der godt vil have lidt indblik ind i noget fra samfundsdebatten nu.”. For flere læsere forstås bøgerne som nicheprægede og de vurderer, at de primært vil ræsonnere med læsere, der er særligt interesserede i emner som systemkritik, samfundsdebat og psykisk sygdom. Bøgernes værdi ligger i deres evne til at skabe forståelse for komplekse problematikker, men de opfattes samtidig som mindre velegnede til generel anbefaling. Særligt Kenneth og Torben oplever værkerne, som katalysatorer for refleksion og dialog med et mere handlingsorienteret potentiale.

For Kenneth skaber *Ungeenheden* en dialog om, hvordan samfundet kan tilrettelægge en mere støttende tilgang til psykisk syge unge. Politisk anerkendelse rummer ikke blot en erkendelse af uretfærdigheder, men også et potentiale for handling og dialog (Felski, 2008, 29). Kenneths refleksion viser netop denne form for anerkendelse. Læsningen giver ham en indsigt i de strukturelle faktorer, der påvirker de unge, og hvordan kendskab til deres livsbaggrund kan ændre samfundets syn på dem. For Kenneth bliver bogen derfor ikke blot en historie, men et redskab til at fremme dialog og empati, både blandt unge og voksne:

For at give også en bedre forståelse af nogle af ens klassekammerater, eller nogen man kender, som ender i misbrug, eller som ender på nogle af de opholdssteder. Fordi det er nemt at pege fingre, og bare sige, det er bare sådan et opholdssted [...]

Han ser litteraturen som en mulighed for at belyse de sociale og psykologiske faktorer, der former de unges liv, og derigennem fremme en dybere indsigt i, hvordan strukturelle problemer påvirker deres hverdag. Kenneths IRI-resultater (Bilag 9.1), understøtter hans tilknytning til og syn på bogens potentiale som et pædagogisk værktøj. Hans øgede evne til at tage andres perspektiv og føle med deres situation gør det muligt for ham at forstå de strukturelle problemer, der påvirker psykisk syge unge. Det forklarer også hans ønske om at bruge bogen til at skabe dialog med elever i udskolingen. Efter en samtale med en elev med selvmordstanker, opstod idéen om at introducere bogen til ældre elever i udskolingen, som et middel til at invitere til samtale om svære emner:

[...] jeg tror faktisk godt, at man kunne bruge den i nogle udskolingsklasser, start gymnasie [...] måske prøve den til næste år og se, om det har en betydning, og der kommer en dialog ud af den

Kenneth ser litteraturens potentiale som en bro mellem fiktion og virkelighed, der kunne være med til at give eleverne mulighed for at identificere sig med karaktererne og deres situationer. For Kenneth åbner bogen for en refleksion over, hvordan stigmatisering og systemsvigt hænger sammen, og hvordan litteratur kan være med til at synliggøre disse udfordringer på en håndgribelige og relevante måde (Davis, 2020, s.191).

For Torben har hele projektet sat rammer, der har inviteret ham til en anderledes læsesituation end den han plejer. For det første adskiller værket sig markant fra Torbens sædvanlige genre og stil. For det andet har opgaven med at føre en læsedagbog udfordret hans vante tilgang til læsning. Hans umiddelbare tanker var i første omgang kortfattede og begrænsede, men i forbindelse med interviewet begyndte bogens indhold gradvist at skabe en dybere forståelse. Denne proces har bidraget til en udvikling i Torbens ellers enkle opfattelse af *Superskurk* og Anna. Blandt læserne af *Superskurk* var der en generel tendens til, at en styrket medfølelse for karakterernes lidelser kunne opstå, selv når den imaginære indlevelse var begrænset. For flere læsere var stigningen i *Empathic Concern* moderat, samtidig med at deres *Fantasy Scale* enten steg let eller forblev uændret. Torben skiller sig ud med en markant stigning i *Empathic Concern* (+10), selvom hans *Fantasy Scale* falder (-3) (Bilag 9.1). Dette tyder på, at bogens form begrænsede hans imaginære indlevelse, men alligevel formåede Annas erfaringer at påvirke hans forståelse af empati. Hans øgede medfølelse kan således være et resultat af en mere direkte, emotionel forbindelse til karakterens oplevelser snarere end en fantasibaseret indlevelse. Denne reaktion understreges af Torbens tilgang til værket, som en værdifuld ressource for pårørende, der ønsker indsigt i psykisk sygdom, selv når identificering med de fiktive elementer er vanskelige:

Til forældre af børn med diagnoser, ja det vil jeg faktisk. Der tror jeg, at den kunne være en hjælp. I og med, at der bliver flere og flere børn med diagnoser, fordi der er flere og flere, der bliver udredt. Jeg tror altid, at diagnoserne har været det. Men jeg tror, at det kan give forældrene en større forståelse for, hvad der egentlig sker inde i de her mennesker. For det er svært, selvom det er ens egne børn. Det er det sgu så. Ja, det vil jeg faktisk. Selvom jeg synes, hun er irriteret, så vil jeg anbefale den.

Litteraturen kan skabe forbindelser, ikke kun mellem læserens egne følelser og tanker, men også til andre mennesker, hvis oplevelser ellers kan være svære at forstå. Torben anerkender værket styrke til at åbne et refleksivt rum, hvor læseren kan forestille sig, hvordan det føles at leve med en psykisk lidelse. Litteraturen skaber mulighed for dialog mellem det bevidste og det ubevidste, og kan hjælpe læseren med at forstå ikke kun sig selv, men også andre, på en mere nuanceret måde (Davis, 2020, s.57). Torben bevæger sig fra en kortfattet negativ beskrivelse i sin læsedagbog, til at han blot få uger efter endt læsning, får resoneret sig frem til, hvorfor og hvad, der måske har bidraget til denne oplevelse, hvilket har åbnet op for en masse nye refleksioner. Hans perspektiv på, hvordan sygdommen påvirker Anna, understøtter ideen om, at litteraturen ikke kun handler om personlig genkendelse, men også om social og politisk anerkendelse (Felski, 2008, s. 29). For Torben bliver læseoplevelsen en mulighed for at udfordre og nuancere sin egen opfattelse af psykisk sygdom, en opfattelse, som han erkender, kan være svær at begribe, selv for de nærmeste familiemedlemmer: "Egentlig ville jeg måske have ønsket, at jeg havde læst bogen før jeg lærte Alexander at kende.". Litteraturen giver ham mulighed for at reflektere over større eksistentielle og sociale spørgsmål, som han ikke nødvendigvis havde tænkt på før. Psykisk sygdom kan, både være svært at forstå og håndtere, men i denne sammenhæng kan læsning ses som en refleksiv proces, hvor han opnår en dybere indsigt i både sig selv og de sociale udfordringer, der er forbundet med sygdommen (Davis, 2020, s.28). Selv om Torbens læseoplevelse starter med en opmærksom læsning, fordrer den stadig følelsesmæssige reaktioner, og i sidste ende udvikler den sig til et refleksivt værktøj.

Begge værker, *Superskurk* og *Ungeenheden*, fungerer som platforme for at udfordre stigma og skabe en dybere forståelse af psykisk sygdom. Gennem læsernes refleksioner bliver det tydeligt, hvordan litteratur kan fungere som en bro mellem individet og samfundet, og hvordan den kan fremhæve både personlige oplevelser og strukturelle problemer. Disse læseoplevelser fremhæver litteraturens potentiale til at skabe både personlig indsigt og politisk bevidsthed, idet værkerne inviterer læseren til at reflektere over værdighed, støtte og social retfærdighed.

6. Diskussion

I diskussionen vil vi dykke ned i, hvordan *Ungeenheden* og *Superskurk* skaber følelsesmæssigt engagement, kognitiv refleksion og social resonans gennem læsernes oplevelser. Samtidig problematiseres de metodiske og teoretiske antagelser om måling og fortolkning af empati og litterær indlevelse. Selvom undersøgelsen kombinerer kvalitative og kvantitative metoder med litteraturteori, rummer den metodiske begrænsninger, der kan påvirke dataindsamling og fortolkning. Diskussionen fremhæver styrker og svagheder ved undersøgelsen og reflekterer over, hvordan narrative greb, læserpræferencer og rammerne for dataindsamling påvirker værkernes evne til at aktivere empati og forståelse af komplekse menneskelige erfaringer.

6.1 Undersøgelsens design

Bias er en uundgåelig del af enhver humanistisk undersøgelse, da forforståelser og teoretiske rammer altid vil præge undersøgelsens design og fortolkning af data. I denne undersøgelse har vores fokus på receptionsæstetik og narrativ medicin, påvirket både spørgsmålene til informanterne og analysen af deres svar. Dette skaber en risiko for at bekræfte eksisterende teorier frem for at lade data tale for sig selv. I stedet for at forsøge at eliminere bias kan det ses som en dynamisk kraft, der former og interagerer med vores dataforståelse. Dette afsnit diskuterer derfor, hvordan vores teoretiske og metodiske refleksioner har påvirket undersøgelsens design, og hvilken betydning det har for resultaternes validitet og fortolkning.

En væsentlig begrænsning ved nærlæsningen af værkerne, er dens fokus på tekstens interne strukturer og detaljer, hvor vi søger at bekræfte værkernes betydning inden for specifikke teoretiske rammer. En anden udfordring er balancen mellem den akademiske nærlæsning og informanternes oplevelser. Den akademiske tilgang afdækker komplekse narrative strategier, som kan være utilgængelige for ikke-akademiske læsere og virke fjern fra deres umiddelbare oplevelse. Ingen af tilgangene giver alene et fuldstændigt billede af værkernes potentiale, men ved at kombinere nærlæsningens analytiske dybde med informanternes oplevelser, kan vi opnå en mere helhedsorienteret forståelse af værkerne.

Formålet med de korte værker var at gøre læsningen overskuelig for informanterne. Dog kan værkernes længde have begrænset informanternes mulighed for dyb refleksion og længerevarende følelsesmæssige indtryk, da de havde kort tid til at engagere sig med karaktererne og tematikkerne. Dette kan påvirke resultaterne, da litteraturens fulde virkning muligvis ikke indfanges. Dertil gav brugen af læsedagbøger værdifulde indsigter i spontane tanker, men kan have

øget informanternes selvbevidsthed og skabt en kunstig refleksion. Som Markham og Couldry (2007) påpeger, kan sådanne metoder fremme overrefleksion og udfordre datamaterialets autenticitet.

Endnu en faktor, der kan have påvirket informanternes refleksioner, er tidsforskellen mellem læsning og interview, som varierede fra 20 dage til 2 måneder. Dette skyldtes, at læsningen var planlagt til sommerferien for at give deltagerne tid til fordybelse, men det medførte, at flere først kunne interviewes i september. Tidsafstanden gav informanterne mulighed for dybere refleksion, men nogle detaljer kan være gået tabt, og efterrationalisering kan have farvet deres oplevelser. Dette er dog ikke nødvendigvis negativt, da det kan afspejle litteraturens vedvarende indtryk og læserens bearbejdning over tid.

Samplingen af informanter var udfordret af begrænset respons i de indledende forsøg. Derfor blev *convenience sampling* anvendt, hvilket sikrede en vis diversitet, men også introducerede risiko for bias. Informanterne blev primært rekrutteret gennem bekendte, hvilket kun delvist reducerede risikoen for relationsbias. Derudover kan netværkets sociale og kulturelle ligheder (Creswell & Poth, 2018) have påvirket resultaternes generaliserbarhed. Da informanterne hovedsageligt var litteraturinteresserede læsere, afspejler deres refleksive og følelsesmæssige engagement deres særlige læsepraksis og forforståelser. Dette betyder, at resultaterne er forankret i en specifik læsergruppe og ikke nødvendigvis repræsenterer oplevelsen hos mindre analytiske eller mere neutrale læsere. For at reducere selektionsbias i fremtidige undersøgelser kunne en mere systematisk rekruttering overvejes med deltagere, der har varierende grader af læseerfaring og litterær interesse. Tilstedeværelsen af bias er dog ikke, nødvendigvis en begrænsning i dette projekt, men er med til at skabe et mere nuanceret billede af læseoplevelser. Trods begrænsningerne ved *convenience sampling* inkluderede undersøgelsen informanter med forskellige baggrunde. Dette styrkede undersøgelsens troværdighed ved at muliggøre analyser af, hvordan forskellige læserprofiler engagerer sig med teksterne, og oplever litteraturens potentiale for empati og refleksion.

Et tredje opfølgende spørgeskema med fokus på værkernes længerevarende eftertryk (Balling & Grøn, 2012, s. 8), kunne nuancere analysen yderligere ved at afdække, om og hvordan teksterne skabte vedvarende refleksioner eller ændrede deltagernes perspektiver. Mens de nuværende metoder gav et detaljeret indblik i informanternes umiddelbare reaktioner, kunne en længere tidsramme bidrage til en dybere forståelse af litteraturens langsigtede effekt, og afhjælpe nogle af de begrænsninger, der følger af selektionsbias. Det er desuden vigtigt at bemærke, at

undersøgelsen kun inkluderede otte informanter, hvilket begrænser muligheden for statistisk signifikante konklusioner. Derfor bør resultaterne fra IRI-spørgeskemaerne ses som indikative snarere end definitive. Informanternes oplevelser giver værdifulde indsigter, men repræsenterer et begrænset udsnit af læsere og kan ikke generaliseres med samme sikkerhed som større undersøgelser.

6.2 Empatiskabende potentiale i *Ungeenheden* og *Superskurk*

IRI-spørgeskemaet, der blev anvendt til at måle ændringer i læsernes empati, afslørede interessante forskelle mellem *Ungeenheden* og *Superskurk*. Den indsamlede data gav indsigt i, hvordan værkernes narrative stil og tematik kan påvirke forskellige dimensioner af empati, såsom kognitiv og følelsesmæssig empati samt indlevelse i fiktive narrativer.

Resultaterne fra RSD og *paired t-tests* rejser spørgsmål om, hvordan værkernes narrative strategier påvirker læseoplevelsen. Den høje RSD for *Ungeenheden* tyder på en varieret og polariserende effekt, muligvis grundet værkets fragmenterede struktur og nøgterne stil, der åbner for individuel fortolkning. Omvendt viser den lave RSD for *Superskurk* en mere ensartet følelsesmæssig respons, sandsynligvis fremmet af værkets humor og introspektion. *Paired t-tests* indikerer, at *Ungeenheden* styrker *Perspective Taking*, hvilket kan skyldes værkets realistiske narrativ og tematik. Manglen på signifikante ændringer for *Superskurk* antyder, at humor og introspektion påvirker refleksion og empati forskelligt. Disse kvantitative fund, sammen med de kvalitative indsigter, viser, hvordan narrative greb fremmer forskellige læseoplevelser. Metodiske faktorer som bias i selvrapportering og eksterne forhold kan dog påvirke målingerne, hvilket understreger behovet for at kombinere kvantitative og kvalitative analyser for en nuanceret forståelse af litteraturens effekt på empati. (Bilag 9.6)

Samtidig rejser resultaterne metodiske spørgsmål om fortolkning og bias. En udfordring ved selvrapporteringsværktøjer som IRI-spørgeskemaet er *desirability bias*, hvor deltagerne rapporterer det, de anser som socialt ønskværdigt (Schwartz et al., 1991). Dette kan især påvirke målinger af *Empathic Concern*, da ønsket om at fremstå omsorgsfuld kan føre til overrapportering, mens *Perspective Taking* kan være mindre påvirket, da det handler om kognitive færdigheder. Derudover kan gentagne målinger skabe en "test-retest effekt", hvor deltagere føler sig pressede til at vise forbedringer eller konsistens i deres svar (Campbell & Stanley, 1963). Dette kan føre til kunstigt forhøjede eller reducerede scorere, der ikke nødvendigvis afspejler reelle ændringer i empati. Som Thourangeau et al. (2000) påpeger, er dette en generel udfordring ved selvrapportering, hvor svar

påvirkes af deltagernes opfattelse af studiets formål eller deres sociale selvbillede. IRI-spørgeskemaerne giver indsigt i empatiændringer, suppleret af informanternes oplevelser. Den akademiske læsning af værkernes narrative greb tilføjer en analytisk dimension, som sammen med informanternes refleksioner, giver et nuanceret billede af litteraturens evne til at skabe empati og refleksion. For at reducere bias blev deltagerne informeret om, at der ikke var “rigtige” eller “forkerte” svar, og undersøgelsen blev præsenteret som et studie i læsevaner frem for empatidannelse (Podsakoff et al., 2003). Hertil kunne en kontrolgruppe have styrket validiteten ved at isolere læseoplevelsens effekt fra eksterne faktorer (Podsakoff et al., 2003; Bryman, 2016).

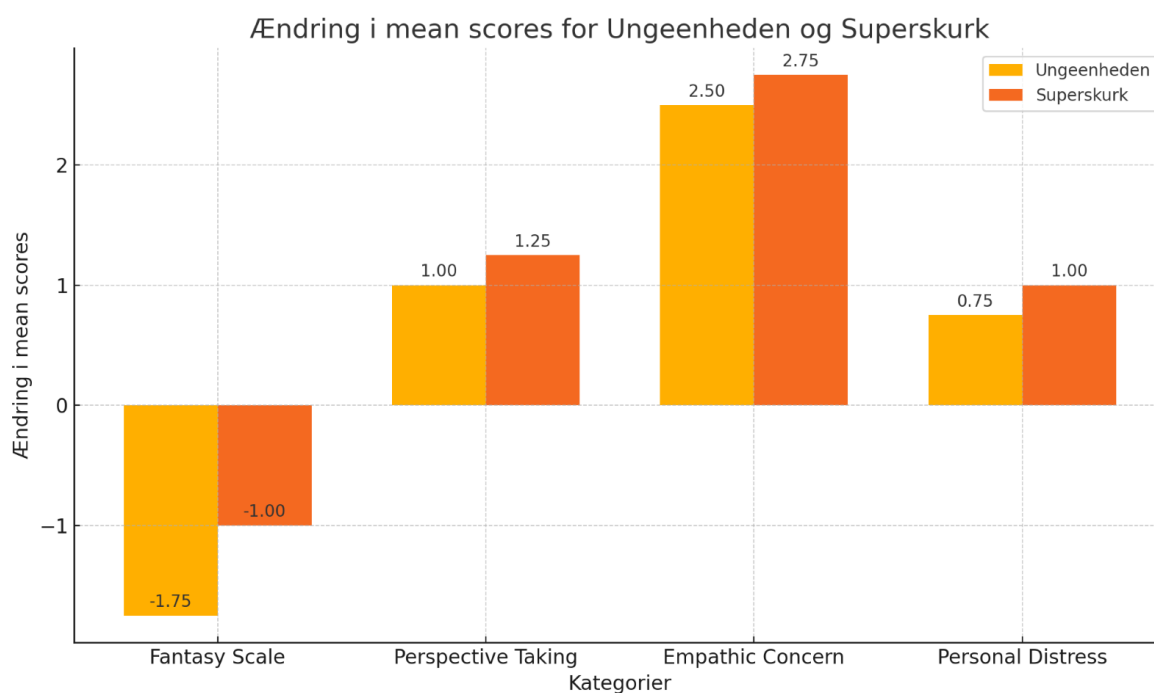
En væsentlig metodisk udfordring er risikoen for påvirkning fra eksterne faktorer i informanternes hverdag mellem de to målepunkter. Ændringer i empati kan skyldes personlige oplevelser, der ikke er relateret til læsningen (Cook & Campbell, 1979). For eksempel kan en følelsesmæssig hændelse påvirke empatiniveauet, og dermed udfordre en direkte kobling mellem læsning og resultater. Dette problem med konfunderende variabler fremhæver behovet for *longitudinale* design med større kontrol over eksterne faktorer (Bryman, 2016). I denne undersøgelse hjælper læsedagbøger med at adressere nogle af disse udfordringer ved at give indsigt i læsemiljø, koncentration og refleksioner. For eksempel viste nogle informanter med høj fordybelse også højere *Perspective Taking*-scorer efter læsning, hvilket kan indikere en sammenhæng mellem dyb refleksion og kognitiv empati. Disse data styrker analysens validitet ved at kombinere kvantitative og kvalitative fund. Læsedagbøger gør det muligt at identificere, hvordan eksterne faktorer som afbrydelser eller tidsmangel påvirkede læseengagementet, og de giver indsigt i, hvordan deltagerne reflekterede over og bearbejdede teksterne. Ved at kombinere IRI-data med dagbogsrefleksioner styrkes resultaternes validitet, da de kvalitative data nuancerer de kvantitative målinger og reducerer risikoen for fejltolkning. Fremtidige studier kunne forbedres ved at anvende hyppigere målepunkter eller triangulere med adfærdsdata for et mere detaljeret billede af empatiudviklingen. Interviewdata fra denne undersøgelse viser dog, at flere informanter oplevede eftertænkksomhed og genklang i ugerne efter læsningen. Dette stemmer overens med teorier fra narrativ medicin (Charon, 2001), der fremhæver litteraturens potentiale til at fremme selvrefleksion og perspektivudvidelse hos læserne.

Undersøgelsen viste at læsernes kontekst og miljø påvirkede deres engagement og empati. Deltagere, der læste under optimale forhold til få forstyrrelser, fordybede sig lettere og rapporterede højere empatiniveauer end dem, der læste under pres. Disse forskelle kan skyldes ydre omstændigheder snarere end værkernes indhold. En standardiseret tilgang med kontrollerede

læsesessioner kunne reducere bias og gøre data mere sammenlignelige. Dog har en fuldstændig eliminering af bias ikke været målet. Læseoplevelser er subjektive og formet af kontekst, hvilket er en central del af litteraturens værdi. Bias kan derfor berige analysen med nuancerede tolkninger frem for at være en svaghed.

Forskellige tolkninger af *Likert*-skalaen kan have udfordret konsistensen i deltageres svar. Da skalaen er subjektiv, kan én deltager opfatte en score på "4" som stærk overensstemmelse, mens en anden ser det som middelmådig. Denne subjektivitet gør det vanskeligt at sammenligne data på tværs af deltagere. Fremtidige studier kunne overveje at bruge en visuel analog skala (VAS), som er lettere at forstå og mere intuitiv. Alternativt kunne træningssessioner eller eksempler øge deltageres fortrolighed med skalaen og forbedre datapålideligheden. En kombination af standardiserede læseforhold og forbedret målemetode vil reducere bias, og bidrage til en mere robust undersøgelse af sammenhængen mellem læseoplevelse og empatiudvikling.

Trods de identificerede biasfaktorer og metodiske udfordringer fremhæver resultaterne tydelige forskelle i værkernes empathiske potentiale. For at uddybe, hvordan værkernes narrative strategier påvirkede læsernes empati, giver de kvantitative resultater fra IRI-spørgeskemaerne en værdifuld indsigt:

*Grafen viser ændringen i gennemsnitlige score før og efter læsning for hver kategori, fordelt på de to bøger

Læserne af *Superskurk* oplever en større stigning i *Empathic Concern* (2,75) sammenlignet med *Ungeenheden* (2,5). Denne forskel kan skyldes værkets brug af humor, ironi og den tætte skildring

af Annas oplevelser, som skaber en stærkere følelsesmæssig forbindelse. Dog påvirker Torbens individuelle stigning på +10 gennemsnittet markant og kan give et skævt billede af den samlede effekt. *Ungeenheden* nøgterne og kliniske tone synes i højere grad at fremme en reflekteret respons end en følelsesmæssig respons. For *Perspective Taking* er der en positiv stigning for begge værker (*Ungeenheden*: 1,0; *Superskurk*: 1,25). *Ungeenheden*'s realistiske fremstilling inviterer til kognitiv refleksion over karakterernes oplevelser, mens *Superskurk* balancerer refleksiv forståelse og følelsesmæssig involvering via sin ironiske stil. På *Fantasy Scale* oplever læserne af *Ungeenheden* et markant fald (-1,75), hvilket tyder på, at værkets realistiske tone hæmmer fordybelse i fiktionen. Hertil oplevede Line et drastisk fald på -7, hvilket er udslagsgivende på det samlede gennemsnit, hvilket illustreres i SD efter endt læsning (Bilag 9.4). Til sammenligning er faldet mindre for *Superskurk* (-1,0), hvilket indikerer, at værkets humoristiske og kreative stil bedre understøtter en vedvarende forbindelse til fortællingen.

Endelig ses en mindre stigning i *Personal Distress* for begge værker (*Ungeenheden*: 0,75; *Superskurk*: 1,0), hvilket tyder på, at læserne påvirkes af temaerne uden at føle sig overvældet. Denne balance mellem emotionel påvirkning og refleksiv distance muliggør et nuanceret engagement med værkernes tematikker. *Superskurk* synes at fremme følelsesmæssigt engagement, mens *Ungeenheden* i højere grad inviterer til refleksiv bearbejdning. De to værker aktiverer forskellige aspekter af empati gennem deres narrative greb og stilistiske valg. *Ungeenheden* ser ud til at styrke kognitiv empati og refleksion, mens *Superskurk* kombinerer følelsesmæssig involvering med en intellektuel tilgang. Dette understøttes af interviewdata, hvor flere læsere beskrev refleksioner, der fortsatte efter læsningen. Selvom ændringer i empati ikke entydigt kan tilskrives værkerne alene, har læseoplevelsen haft betydning for deltagernes refleksioner og forståelse. Undersøgelsen viser, at begge værker fremmer forskellige aspekter af empati. Resultaterne bør dog tolkes med forsigtighed på grund af metodiske begrænsninger. Ved at adressere disse begrænsninger kan fremtidige undersøgelser bedre udforske, hvordan litterære værker bidrager til empatiens komplekse dynamik.

6.3 Litteraturens form og funktion

Resultaterne fra IRI-spørgeskemaerne viser, hvordan værkernes åbne og lukkede struktur former læseoplevelsen. *Ungeenheden* udfordrer læseren med sin fragmenterede form og nøgterne stil, der inviterer til refleksion, mens *Superskurk* tilbyder en mere tilgængelig følelsesmæssig rejse gennem humor, ironi og introspektion. Begge værker skaber identifikation, genkendelse og anerkendelse,

men gør det på forskellige måder, der afspejler deres narrative greb og tematiske fokus på livet med psykisk sygdom.

Nærlæsningen af *Ungeenheden* viser, hvordan de korte, fragmenterede beskrivelser af trivielle hverdagsaktiviteter skaber en følelse af opløsning og isolation. Fragmenteringen spejler psykiatriens reduktion af individet til diagnoser og symptomer, hvilket gør identiteten ustabil og skaber afstand mellem fortælleren, hendes følelser og læseren. Analysen fremhæver disse narrative strategier som bevidste greb, der understreger værkets tematik om dehumanisering og systemisk svigt, en indsigt, der forklarer informanternes oplevelse af distancen som en del af tekstens intention.

Informanternes læsninger af *Ungeenheden* giver en praksisnær og emotionel forståelse af værkets åbne struktur. Den fragmenterede stil og nøgterne tone overlader fortolkningen til læseren, hvor deres egne erfaringer spiller en central rolle. For Kenneth og Line skabte dette rum for refleksion, hvor Kenneth så systemiske svigt, mens Line genkendte sine erfaringer med sårbare unge. For andre, som Sara og Cecilie, virkede den manglende narrative styring distancerende og vanskelig at engagere sig i. Dette viser, at en åben struktur kan kræve mere af læseren og for nogle blive en barriere for emotionel indlevelse.

I modsætning hertil tilbyder *Superskurk* en mere styret læseoplevelse, hvor strukturen og den introspektive jeg-fortæller guider læserens forståelse og respons. Annas brug af humor og ironi skaber både kontrol og distance, mens hendes skiftende følelsesmæssige register afspejler indre kaos og ustabilitet. Den akademiske analyse viste, hvordan denne kompleksitet veksler mellem at invitere til og forhindre identifikation. For læsere som Maja, Lotte og Marie blev Annas stemme genkendelig og reflekterende, mens Torben oplevede ambivalens over hendes kompleksitet. Forskellen i de to værkers struktur er central: *Ungeenheden* åbner for fortolkning og refleksion, mens *Superskurk* skaber en mere umiddelbar følelsesmæssig forbindelse.

Der opstår således et spørgsmål om genrer og tilgængelighed: Er visse typer litteratur bedre til at fremme narrativ medicins mål? Komplex skønlitteratur med flertydige strukturer giver dybe fortolkningsmuligheder, men kræver ofte større læseindsats, mens værker med en mere direkte fortællestil lettere skaber følelsesmæssig resonans og identificering hos en bredere læserskare. Dette understreger, at litteraturens form og genre påvirker dens evne til at skabe mening og resonans, og at både værkets struktur og læserens baggrund bør overvejes i denne sammenhæng.

Ved at sætte den akademiske analyse i modspil til informanternes oplevelser opstår en dynamik, hvor analytisk dybde og praksisnær indsigt supplerer hinanden. Nærlæsningen afdækker tekstens strukturelle og stilistiske virkemidler, der giver en kritisk forståelse af, hvordan værkerne

formidler distancering og spejler karakterernes oplevelse af psykiatrien. Informanternes refleksioner viser derimod, hvordan disse greb opleves i praksis, hvor de skaber rum for emotionel respons og kognitiv bearbejdning. I kombination giver de to tilgange en helhedsorienteret forståelse af, hvordan værkernes narrative strategier påvirker forskellige læsere og fremmer refleksion og empati.

6.4 Ikke-akademiske læsere: Mødet mellem teori og praksis

Davis fremhæver litteraturens rolle som en praktisk og meningsskabende kraft i hverdagslivet. Ved at inddrage ikke-akademiske læsers oplevelser viser han, hvordan folk spontant relaterer til litteratur, hvilket supplerer hans fokus på tekstens struktur og sprog. Almindelige læsers reaktioner afslører, hvilke aspekter af teksten der taler til deres liv og erfaringer, og hvordan litteratur skaber emotionelle og kognitive respons. Dette perspektiv understøtter Davis' forståelse af, at litteratur forbinder mennesker med dybe og ofte usagte tanker og følelser, og fremhæver dens følelsesmæssige og eksistentielle betydning ud over æstetiske og intellektuelle værdier.

Felski tilbyder her begreber som identifikation, anerkendelse og genkendelse, der indsigtfuldt beskriver, hvordan litteraturen engagerer læsere følelsesmæssigt og intellektuelt. Hendes teoretiske arbejde giver en nuanceret forståelse af ikke-akademiske læsers interaktion med tekster, og fremhæver litteraturens potentiale til at skabe mening uden for det akademiske rum. Vores metode bygger videre på Felskis fundament ved at kombinere hendes teoretiske indsigter med Davis' empiriske tilgang. Hvor Felski belyser de generelle processer bag læsernes engagement, dokumenterer vi, hvordan disse processer udspiller sig i praksis. Ved at inddrage faktiske læsere giver vi konkrete eksempler på, hvordan identifikation, anerkendelse og genkendelse kommer til udtryk i autentiske læseoplevelser. På denne måde komplementerer vores undersøgelse Felskis arbejde og viser, hvordan hendes begreber finder resonans i læsernes umiddelbare og ofte emotionelle reaktioner.

Ved at kombinere Felskis teori med Davis' metode skaber vi en dialog mellem det akademiske og hverdagslivet. Dette giver en dybere forståelse af, hvordan litteratur påvirker læsernes følelser, identitet og verdenssyn. Vi viser, at litteratur ikke kun er et objekt for analyse, men et levende redskab til refleksion og empati. Felskis teoretiske begreber beriges af vores empiriske arbejde med faktiske læsere, hvilket nuancerer forståelsen af, hvordan forskellige læsere engagerer sig med teksterne og opfatter psykisk sygdom. Ved at forbinde Felskis teori med Davis' praksis, dokumenterer vi læseroplevelser i realtid og operationaliserer teoretiske perspektiver. Dette

styrker argumentet for litteraturens rolle, som katalysator for empati og refleksion og viser, hvordan teori kan omsættes i praksis.

6.5 Empatiens kompleksitet

De forskellige perspektiver i diskussionen viser både værkernes og metodens potentiale og begrænsninger. Fra undersøgelsens praktiske udførelse til læseoplevelser og narrative strategier fremgår det, at empati er kompleks og afhænger af tekst, læser og kontekst. Dette åbner for en refleksion over udfordringerne ved at forstå og måle empati som en litterær effekt. Undersøgelsens design bygger på receptionsæstetik og narrativ medicin, men hviler også på antagelser om litteraturens evne til at fremme empati. Disse antagelser bør diskuteres kritisk, da de peger på begrænsninger ved at måle empati som en direkte effekt af litterær læsning.

Ann Jurecic beskriver empati som en kompleks praksis, der udvikles over tid gennem opmærksomhed, nysgerrighed og fleksibilitet (Jurecic, 2021, s. 27). Dette står i kontrast til reduktive metoder, der måler kortsigtede effekter, som Kidd og Castanos studier af øget *Theory of Mind* efter læsning af korte tekster. Kritikken er, at sådanne studier forenkler både empatiens natur og litteraturens virkning, ved at reducere læsning til en instrumentel handling med målbare resultater (ibid.). I undersøgelsen af læseoplevelser er der lignende risiko for forenkling, hvis empatiens kompleksitet ikke anerkendes. Selvrapporterede data som IRI-spørgeskemaer kan reducere empati til målbare elementer, og overse de underliggende sociale og affektive processer. Jurecic påpeger, at mekanistiske tilgange i sundhedsuddannelser fokuserer på observerbar adfærd, frem for de mentale vaner, der skaber dybere empati. Som hun understreger, fremmer litterær læsning ikke automatisk empati, det afhænger nemlig af teksten, læseren og konteksten (ibid.). Undersøgelsens metodologi kan kritiseres for at fokusere på litteraturens øjeblikkelige effekter, og ikke undersøge de potentielt langsigtede resultater af empatidannelse. Flere informanter rapporterede om følelsesmæssig involvering og refleksion, men disse oplevelser kan ikke direkte kobles til en varig styrkelse af empati. Dette perspektiv understreger vigtigheden af at kombinere analytisk dybde med praksisnære indsigter.

Denne undersøgelse balancerer kvalitative og kvantitative fund, for at skabe en helhedsforståelse af empatiudvikling gennem læsning. Informanternes refleksioner gav indsigt i deres personlige oplevelse, mens analyser som relativ standardafvigelse (RSD) og *paired t-tests* belyste mønstre og variationer på tværs af deltagere og værker. Den *paired t-tests* viser, at *Ungeenheden* påvirker specifikke empatidimensioner som *Perspective Taking* og *Empathic*

Concern, mens *Superskurk* primært skaber umiddelbar følelsesmæssig respons. Hvilket understreger behovet for at kombinere kvalitative og kvantitative analyser for at forstå litteraturens komplekse indvirkning på empati.

Den akademiske tilgang afdækker tekstens strukturelle og tematiske kompleksitet samt narrative intentioner, som kan forblive usynlige i umiddelbare læseoplevelser. Informanternes oplevelser gav til gengæld indsigt i, hvordan disse strukturer faktisk påvirker læserens empathiske og refleksive processer i hverdagen. Sammen skabte de to tilgange et mere nuanceret og dynamisk billede, af empatiens udvikling gennem litterær læsning. Selvom denne kombination styrker vores forståelse af værkernes potentiale, fanger undersøgelsen ikke nødvendigvis litteraturens fulde og langsigtede effekt

Dette rejser tvivl om, hvorvidt undersøgelsen indkapsler hele litteraturens potentiale for social og affektiv resonans. For at imødegå disse begrænsninger bør fremtidige studier tage højde for empatiens kompleksitet og undgå reduktive tilgange. Længere tidsrammer med opfølgende interviews eller observationer kan belyse, hvordan læseoplevelser påvirker læserens sociale og emotionelle praksis over tid. Det er ligeledes vigtigt at reflektere over balancen mellem teori og praksis i undersøgelsen. Inspireret af Davis' arbejde bør læseoplevelsen forstås som en reel og hverdagslig praksis (Davis, 2020, s. 27), der ikke altid kan måles eller konceptualiseres gennem teoretiske rammer (ibid., s. 18). Dette kræver en metodologi, der fokuserer på både effekter og de processer samt kontekster, hvor empati og refleksion udvikles.

Diskussionen rejser således spørgsmål om litteraturens rolle i empatidannelse og udfordringer ved at undersøge læseoplevelser. Den kvalitative tilgang fanger læsningens kompleksitet, men begrænser generaliserbarheden. Alligevel giver undersøgelsen værdifulde indsigter i de to værkers empathiske potentiale. Foreløbige konklusioner kan danne grundlag for fremtidige studier med flere deltagere og længere tidsrammer, der kan uddybe forståelsen af litteraturens indvirkning på empati og refleksion.

7. Konklusion

I dette speciale har vi gennem en kombination af kvalitative og kvantitative data undersøgt, hvordan skønlitterære sygdomsnarrativer kan påvirke empati-dannelsen og hermed opfattelsen af psykisk sygdom. Ved at kombinere en litterær analyse af værkerne *Superskurk* af Anna Juul og *Ungeenheden* af Fine Gråbøl, med en empirisk undersøgelse af otte informanternes læseoplevelser,

har specialet søgt at besvare problemformuleringen: *Hvordan kan litterære sygdomsfortællinger være med til at påvirke empati-dannelsen hos ikke-akademiske læsere?* Specialet har belyst, hvordan skønlitterære sygdomsfortællinger kan agere som effektive rammer til at udforske de komplekse dynamikker mellem tekst, læser og empati. Ved at skabe en balance mellem identificerende nærhed og reflektiv distance kan de narrative teknikker, der benyttes i værkerne, fremme empatisk engagement og samtidig udfordre stereotype forestillinger om psykisk sygdom.

Hertil har vi søgt at besvare følgende underspørgsmål: *Hvordan kan narrative strategier i Superskurk og Ungeenheden påvirke ikke-akademiske læsers mulighed for identifikation, genkendelse og anerkendelse, og hvordan kan den akademiske nærlæsning bidrage til at afdække disse strategier?*

Gennem nærlæsningen er det blevet fremhævet, hvordan *Superskurk* benytter en introspektiv jeg-fortæller, hvor ironi og humor spiller en central rolle, i at skabe en ambivalent forbindelse mellem læseren og fortælleren Anna. Denne kombination fremmer en oplevelse af nærhed, hvor læseren kan identificere sig med Annas følelser af frustration, sårbarhed og selvbeskyttelse. Samtidig fungerer humoren som en form for distance, der muliggør refleksion og åbner for en kritisk genkendelse af egne og andres forsvarsmekanismer, i mødet med psykisk sygdom. Den akademiske nærlæsning afslører, hvordan disse narrative greb skaber en kompleks identitetsfremstilling, hvor Anna konstant veksler mellem kontrol og kaos. Ved at analysere sproglige virkemidler som sarkasme og brudt tankestrømme, bliver det tydeligt, hvordan Anna navigerer sin sygdom gennem en blanding af åbenbaring og skjul. Denne indsigt hjælper med at forklare, hvorfor ikke-akademiske læsere kan opleve både dyb identifikation og kritisk distance i mødet med teksten.

I modsætning hertil benytter *Ungeenheden* en åben og fragmenteret narrativ struktur, der kræver aktiv deltagelse fra læserens side. Denne form for læseoplevelse, understøttet af en klinisk og nøgtern tone, skaber en distance, der hindrer direkte affektiv identifikation. Distancen inviterer dog til analytisk refleksion over de systemiske og strukturelle problematikker, som karaktererne oplever, og over samfundets behandling af psykisk sygdom. Denne tilgang muliggør en forståelse, der rækker ud over det individuelle niveau, og belyser de samfundsmæssige mekanismer, der kan reducere mennesker til diagnoser og symptomer. Den akademiske nærlæsning afdækker, hvordan fragmenteringen og den kliniske terminologi spejler institutionens dehumaniserende effekt på karaktererne. Denne analyse giver en dybere forståelse af, hvordan værket bevidst skaber en følelse

af isolation og opløsning af identitet. For ikke-akademiske læsere kan dette opleves som en barriere for identifikation, hvor nærlæsningen viser, hvordan denne distance åbner for en anerkendelse af strukturelle svigt og samfundsmæssige udfordringer.

De empiriske fund understøtter de litterære analyser og viser, hvordan læsernes oplevelser af de to værker, varierede afhængigt af deres personlige og professionelle baggrunde. Informanter med personlige erfaringer med psykisk sygdom fandt større genkendelse i *Superskurk*, mens *Ungeenheden* i højere grad udfordrede læsernes reflektive evner og fremmede analytisk forståelse. Disse reaktioner afspejler værkernes evne til at aktivere både affektive og kognitive dimensioner af empati. Ved at kombinere akademisk nærlæsning med ikke-akademiske læsninger opnås en nuanceret forståelse af, hvordan narrative strategier påvirker identifikation, genkendelse og anerkendelse. Nærlæsningen afdækker de subtile måder, hvorpå teksten former læserens oplevelse, mens de ikke-akademiske læsere giver indblik i, hvordan disse strategier faktisk fungerer i praksis. Dette samspil viser, hvordan litteraturen kan skabe både emotionel resonans og reflektiv distance, hvilket bidrager til en dybere forståelse af psykisk sygdom.

Hvordan dette kommer til udtryk i læseoplevelsen, har vi søgt at afdække i anden analysedel, i form af de empiriske undersøgelser, hvor vi har ønsket at besvare følgende underspørgsmål: *Hvordan oplever ikke-akademiske læsere de narrative strategiers virkning på deres forståelse af psykisk sygdom, og hvordan kommer dette til udtryk gennem engagement og distance?*

Ungeenheden indbyder med sin form til reflektiv distance snarere end affektiv identifikation. Den fragmenterede struktur og nøgterne tone kan gøre det udfordrende at opnå en tæt følelsesmæssig forbindelse med karaktererne. I stedet præges læseoplevelsen af en anerkendelse af de strukturelle svigt og systemiske udfordringer, som karaktererne står overfor. Alligevel viste nogle læsere, hvordan deres personlige og professionelle erfaringer muliggjorde både identifikation, anerkendelse og genkendelse, selv når værkets form var udfordrende. Dette skabte en reflektiv dialog mellem teksten og læserens egen virkelighed, hvor litteraturen blev en kilde til indsigt, refleksion og dybere forståelse. Læserne spejlede sig således i karakterernes oplevelser, tanker og sproglige udtryk. Denne spejling kan skabe en følelse af genkendelse og samhørighed, men også føre til en reflektiv distance, når de mørkere og mere komplekse aspekter af psykisk sygdom intensiveres. Dette resulterer i mere individuelle og varierede reaktioner, hvilket afspejles i en stigning i *Empathic Concern* på +2.5 med en reduktion i SD på -1.23, hvilket indikerer en mere ensartet oplevelse af medfølelse blandt læserne efter læsningen.

Samtidig ses et fald i *Fantasy Scale* på -1.75 med en stigning i SD på +3.21, hvilket viser, at læserne engagerede sig mindre i det fiktive univers, og at reaktionerne blev mere spredte. Dette tyder på, at værkets realistiske aspekter skabte en større variation i, hvordan læserne forholdt sig til dets indhold. Identifikation sker ikke kun gennem direkte spejling men også gennem mere ambivalente og ironiske forbindelser, der udfordrer læserens selvforståelse og oplevelser. Gennem karakterernes oplevelser af social marginalisering og interne konflikter, konfronteres læseren med de ofte oversete eller forvrængede perspektiver på psykisk sygdom. Her opstår en mulighed for læseren til at reflektere kritisk over samfundets behandling af psykisk sygdom og egne potentielle fordomme om, hvad det vil sige at lide af psykisk sygdom, men også hvordan virkeligheden ser ud i mødet med samfundet.

Begge værker førte til en stigning i *Perspective Taking*, hvilket indikerer en forbedret evne til at forstå karakterernes synspunkter. For *Superskurk* steg *Perspective Taking* med +1.25 fra et gennemsnit på 25.75 til 27.0. Samtidig steg variationen (SD) fra 2.63 til 3.37, hvilket viser, at forbedringen ikke var helt ensartet blandt læserne. Denne stigning kan tilskrives bogens narrative struktur, hvor humoren og ironien giver læserne en ramme til at forstå Annas komplekse selvbillede og psykologiske kamp. Desuden steg *Empathic Concern* markant med +2.75, fra 26.75 til 29.5, mens variationen (SD) faldt fra 3.95 til 1.0. Den markante reduktion i SD indikerer en mere ensartet oplevelse af medfølelse, hvor læserne i højere grad samles i deres forståelse og følelsesmæssige respons på Annas sygdom og oplevelser. I modsætning hertil var ændringerne i *Fantasy Scale* mere moderate med et fald på -1.0, fra 24.0 til 23.0, samtidig med at variationen steg fra 5.1 til 6.63. Dette tyder på, at nogle læsere engagerede sig mindre i det fiktive univers, mens andre stadig formåede at relatere sig imaginært til karakteren.

For *Ungeenheden* var stigningen i *Perspective Taking* på +1.0, men med større variation blandt informanterne (SD steg med +0.98). Dette indikerer, at bogens fragmenterede struktur krævede mere aktiv deltagelse og kognitiv bearbejdning, hvilket førte til forskellige grader af perspektivtagning. Informanternes refleksioner viser, at deres professionelle og personlige baggrunde påvirkede, hvordan de håndterede denne udfordring.

Engagement og distance opstod altså i et komplekst samspil mellem tekstens form, læsernes baggrunde og deres læsemiljøer. Hvor nogle læsere fandt en flydende og absorberende læseoplevelse, oplevede andre fremmedgørelse og fragmentering, der fordrede en mere analytisk tilgang. Begge tilgange viste sig dog at have potentiale til at nuancere læsernes forståelse af psykisk

sygdom og udfordre, eksisterende stigma og fordomme, ved at opmuntrer læserne til at reflektere over samfundets behandling af psykisk sygdom.

Den kvalitative tilgang med læsedagbøger og interviews har givet et omfavnende indblik i de unikke læseoplevelsers kompleksitet, mens de kvantitative data fra IRI-spørgeskemaer har bidraget med et overblik over læsernes empati-tendenser før og efter læsningen. Selvom resultaterne indikerer, at sygdomsnarrativer kan påvirke empatidannelsen, skal de metodiske begrænsninger tages i betragtning. Disse faktorer kan begrænse generaliserbarheden af konklusionerne, som derfor bør opfattes som indikativ snarere definitive. Dette kræver en forsigtig fortolkning, og understreger behovet for yderligere forskning for at bekræfte og udbygge disse resultater.

Denne undersøgelse har således eksemplificeret, hvordan skønlitterære sygdomsnarrativer som *Superskurk* af Anna Juul og *Ungeenheden* af Fine Gråbøl kan fremme empati og skabe et mere nuanceret helhedsbillede af psykisk sygdoms virkelighed. Mens akademisk nærlæsning udvider forståelsen af litteraturens intentioner og teknikker, åbner ikke-akademiske læsninger for, hvordan litteraturen tolkes og anvendes i konkrete livssituationer. Dette samspil mellem form og modtagelse udvider forståelsesrammerne for litteraturens betydning. Litteraturen fungerer dermed ikke blot som en æstetisk oplevelse, men også som et vigtigt redskab til indsigt og refleksion.

For at forstå, hvordan skønlitteraturen påvirker empati-dannelse, har vores undersøgelse identificeret tre centrale elementer: identifikation og genkendelse, udfordring af stigma samt refleksion. Disse elementer, belyser de forskellige måder, hvorpå læserens møde med narrativerne skaber rum for både følelsesmæssig forbindelse og kritisk tænkning.

Det første element, identifikation og genkendelse, handler om hvordan læserne spejler sig i karakterernes oplevelser af sårbarhed og frustration. Gennem narrative strukturer, der skildrer indre kampe, skabes en følelsesmæssig forbindelse, som giver en dybere indsigt i psykisk sygdom. Det andet element er udfordring af stigma. Fortællingernes balance mellem nærhed og distance bryder med stereotype opfattelser af psykisk sygdom. Denne balance skaber en nuanceret forståelse, hvor læseren både engagerer sig følelsesmæssigt og reflekterer over de samfundsmæssige strukturer, der former opfattelsen og behandlingen af psykiske lidelser. Værkerne åbner dermed op for nye perspektiver og nedbryder eksisterende fordomme. Det tredje element er refleksion. De stilistiske greb som humor, ironi og fragmenterede narrativer, inviterer læseren til kritisk tænkning om både personlige og sociale aspekter af sygdom. Denne refleksion skaber en dybere indsigt i forholdet mellem individ, samfund og sygdomserfaring og rækker ud over den umiddelbare

læseoplevelse. Gennem kombinationen af kvalitative refleksioner og kvantitative data har dette speciale vist, at skønlitterære sygdomsfortællinger ikke kun er æstetiske oplevelser, men også redskaber til at fremme empati, nedbryde stigma og skabe social dialog. Disse narrativer giver en kompleks forståelse af psykiske lidelser, hvor personlige erfaringer og samfundsmæssige perspektiver udfordres. Dette speciale understreger dermed litteraturens potentiale til at berige vores opfattelser af psykisk sygdom og bidrage til en mere inkluderende forståelse af dens komplekse relationer til individ og samfund.

Litteraturliste

Balling, Gitte & Grøn, R. (2012). "Formidling af læseoplevelser". Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling, 1(3). Institut for Informationsstudier, Københavns Universitet.

Brinkmann, S., & Kvale, S. (2015). Interview: Introduktion til et håndværk (3. udgave). Hans Reitzels Forlag.

Bryman, A. (2016). Social Research Methods (5th ed.). Oxford University Press.

Burke, M., Kuzmičová, A., Mangen, A., & Schilhab, T. S. S. (2016). "Empathy at the confluence of neuroscience and empirical literary studies". Scientific Study of Literature, 6(1), 6–41.

Campbell, D. T., & Stanley, J. C. (1963). Experimental and quasi-experimental designs for research. Houghton Mifflin.

Charon, R. (2001). Narrative Medicine: A Model for Empathy, Reflection, Profession, and Trust. JAMA.

Cook, T. D., & Campbell, D. T. (1979). Quasi-Experimentation: Design and Analysis Issues for Field Settings. Houghton Mifflin. Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches (4th ed.). Sage Publications.

Davis, M. H. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology, 10, 85.

Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. Journal of Personality and Social Psychology, 44(1), 113-126.

Davis, M. H. (1996). Empathy: A social psychological approach. Westview Press.

Davis, P. (2020). Reading for life. Oxford University Press.

- Davis, P. (2013) *Reading and the reader: the literary agenda*. Oxford University Press.
- Darko, P. (2021). Det nye diagnosesystem: Hvad nu? Hentet d. 11. december, 2024, fra: <https://www.dp.dk/p-psykologernes-fagmagasin/artikler/det-nye-diagnosesystem-hvad-nu/>.
- Dansk Sprognævn & Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. (n.d.). Satan. Den Danske Ordbog. Hentet 03/11-2024, fra <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=satan>
- Field, A. (2018). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics (5th ed.)*. Sage Publications.
- Felski, R. (2008). *Uses of literature*. Blackwell Publishing.
- Felski, R. (2020). *Hooked: Art and attachment*. The University of Chicago Press.
- Goffman, E. (1990). *The presentation of self in everyday life*. Penguin.
- Gråbøl, F. (2021). *Ungeenheden (1. udgave)*. Gads Forlag.
- Hauer, K. (2020). *Den litterære dybdelæsning: En guide til litterær fordybelse i en digital tid*. Aarhus Universitetsforlag.
- Hughes, A. (vært). (2017-Nu). Mangler vi sprog for psykisk sygdom? [Podcast episode]. Klog på Sprog, P1, DR LYD. Retrieved from <https://www.dr.dk/lyd/p1/klog-paa-sprog/klog-paa-sprog-2022/klog-paa-sprog-mangler-vi-sprog-for-psykisk-sygdom-11032207045>.
- Iser, W. (1978). *The act of reading: A theory of aesthetic response*. Johns Hopkins University Press.
- Jurecic, A. (2021): "Er det muligt at lære studerende empati?" *Narrativ medicin i uddannelse og praksis*. Gads Forlag. 27-40.
- Juul, A. (2023). *Superskurk (1. udgave)*. Lindhardt og Ringhof.

Kuijpers, M. M., Hakemulder, F., Tan, E. S., & Doicaru, M. M. (2014). Exploring absorbing reading experiences: Developing and validating a self-report scale to measure story world absorption. *Scientific Study of Literature*, 4(1), 89-122.

Kuzmičová, A. (2016). "Does it matter where you read? Situating narrative in physical environment" *Communication Theory* 26 (3), 290-308.

Markham, A., & Couldry, N. (2007). Tracking new media practices: A call for qualitative methods. *International Journal of Communication*, 1, 10-12.

Nussbaum, M. C. (2016). *Litteraturens etik: Følelser og forestillingsevne*. Pax Forlag.

Rasmussen, A. J., Mai, A.-M., & Hansen, H. P. (2021). *Narrativ medicin: I uddannelse og praksis* (1. udgave). Gads Forlag.

Rasmussen, A. J., Mai, A.-M., & Hansen, H. P. (2023). "Narrativ medicin som modvægt til stigma og selvstigma: Om læse- og skriveværkstederne ved Odense Universitetshospital." *Bibliotek for Læger*, 1. 40-59.

Schreier, M. (2014). *Qualitative Content Analysis in Practice*. Sage Publications.

Schwarz, N., Bless, H., Strack, F., Klumpp, G., Rittenauer-Schatka, H., & Simons, A. (1991). Ease of retrieval as information: Another look at the availability heuristic. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 195–202. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.2.195>

Steffensen, B. (2008). "Receptionsæstetik". I Fibiger, J., Lütken, G. & Mølgaard, N. (2001). *Litteraturens tilgange – metodiske angrebsvinkler*. København: Gads Forlag.

Tourangeau, R., Rips, L. J., & Rasinski, K. (Eds.). (2000). *The psychology of survey response*. Cambridge University Press

Pedersen, J. S. (2019). "Min mor var så ondskabsfuld og uberegnelig. Det ene øjeblik sød og kærlig, det næste helt modsat". Politiken. Hentet d. 11 december 2024 fra:
<https://politiken.dk/kultur/boger/art7271526/%C2%BBMin-mor-var-s%C3%A5-ondskabsfuld-og-uberegnelig.-Det-ene-%C3%B8jeblik-s%C3%B8d-og-k%C3%A6rlig-det-n%C3%A6ste-helt-modsat%C2%AB?shareToken=EqziFbAAE-ow>.

Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J.-Y., & Podsakoff, N. P. (2003). "Common method biases in behavioral research: A critical review of the literature and recommended remedies". *Journal of Applied Psychology*, 88(5), 879–903.

Olsen, R. F.; Mertz Poulsen, A.; Vendsborg, P.; Knudsen, L.; Tranberg, E. (red.) (2023). Tal og fakta om psykisk sygdom i Danmark. Hentet d. 5 december 2024 fra:
https://psykiatrifonden.dk/files/media/document/Tal_og_fakta_om_psykisk_sygdom_i_Danmark_2023.pdf.

World Health Organization (2022). Mental disorders. Hentet d. 11 December 2024 fra:
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-disorders>.

Drisko, J. W., & Maschi, T. (2015). *Content Analysis*. Oxford University Press.

Indholdsfortegnelse

BILAG 1: OVERSIGT OVER ARBEJDSFORDELING	2
BILAG 2: INFORMANTOVERSIGT	4
BILAG 3: DAGBOGSDESIGN OG GUIDE TIL DAGBOGSSKRIVNINGEN	5
BILAG 3A: GUIDE TIL DAGBOGSKRIVNING – FÆLLES	5
BILAG 2B: LÆSEDAGBOG - UNGEENHEDEN	6
BILAG 3C: LÆSEDAGBOG - SUPERSKURK	8
BILAG 4: LÆSEDAGBØGER	10
BILAG 5: TRANSSKRIBERINGER AF INTERVIEWS.....	11
BILAG 6: KVALITATIVE INTERVIEWS	12
BILAG 6.1: INTERVIEWGUIDE	12
BILAG 7: KODNINGSKEMAER: INTERVIEW OG LÆSEDAGBØGER.....	14
BILAG 8: SPØRGSMÅL IRI.....	18
BILAG 9: GRAFER OG UDREGNINGER	20
BILAG 9.1: TABEL OVER ÆNDRINGER I SVAR FØR OG EFTER LÆSNING PR. INFORMANT OG UNDERKATEGORI (FS, PT, EC OG PD)	20
9.2 UNGEENHEDEN – GENNEMSNITLIGE ÆNDRINGER OG STANDARDAFVIGELSER FØR OG EFTER LÆSNING.....	21
9.3 SUPERSKURK – GENNEMSNITLIGE ÆNDRINGER OG STANDARDAFVIGELSER FØR OG EFTER LÆSNING	22
9.4 GRAF OVER GENNEMSNIT OG STANDARDAFVIGELSER FØR OG EFTER LÆSNING FOR HVER SKALA	23
9.5 RSD INDIVIDUELT – ALLE TAL ER I %.....	24
9.6 RSD PR. EMPATI-SKALA FORDELT PR. BOG.....	25
9.6 PAIRED T-TEST OG P-VÆRDIER.....	26

Bilag 1: Oversigt over arbejdsfordeling

1. Indledning – Malou og Nadia

2. Teori - Nadia

- a. Felski – Malou
- b. Davis – Nadia

3. Metode – Nadia

- c. Metodiske overvejelser – Malou
- d. Litterær dybdelæsning som rammesætning - Nadia
- e. Læsedagbogen - Malou
- f. Udvælgelse af værk - Nadia
- g. Sampling af informanter – Nadia
- h. Teoretisk ramme: Lægmandslæseren - Malou
- i. Ethiske overvejelser og informanttilladelser – Nadia
- j. Semistruktureret interview – Malou
- k. Transkribering – Nadia
- l. Kodning – Malou
- m. Databehandling af IRI – Nadia
  - i. Skala og scoring - Nadia
  - ii. Dataanalyse - Nadia

3. Analyse del 1 - Malou

- a. Præsentation af værk
  - i. Superskurk - Nadia
  - ii. Ungeenheden - Malou
- b. Struktur og identitet – Nadia og Malou
  - i. Narrativ struktur og identitet
  - ii. Ironisk identifikation og klinisk distance
- c. Selvdestruktion og sygdomsforståelse – Nadia og Malou
  - i. Selvdestruktiv adfærd
  - ii. Selvopfattelse og sygdomsforståelse
- d. Empati og systemet – Nadia og Malou
  - i. Empati og affektiv genkendelse

ii.Social kritik og psykisk sygdom

4. Analyse del 2 - Nadia

- a. På sporet af den fordybede læsning – Nadia og Malou
  - i.Ramme for opmærksomhed og fordybelse
  - ii.Formens betydning for engagement
- b. Variabler i empatiforståelsen – Nadia og Malou
- c. Følelsesmæssig involvering og distance i læsningen – Nadia og Malou
  - i.Distance og nøgternhed i Ungeenheden
  - ii.Kontrol, kaos og ironi i Superskurk
  - iii.Mellem genkendelse og afstand i Superskurk
  - iv.Når litteraturen vækker minder og skaber mulighedsrum?
- d. Litteraturens transformative potentiale – Nadia og Malou
  - i.Systemisk svigt
  - ii.Selvstigmatisering og samfundets skabeloner
  - iii.Sygdomsnarrativets kompleksitet
  - iv.Litteraturen som indsigtsfuldt værktøj

5. Diskussion - Nadia

- a. Undersøgelsens design - Nadia
- b. Empatiskabende potentiale i Ungeenheden og Superskurk - Nadia
- c. Litteraturens form og funktion - Malou
- d. Lægmandslæseren: Mødet mellem teori og praksis - Malou
- e. Empatiens kompleksitet – Malou

6. Konklusion – Nadia og Malou

Bilag 2: Informantoversigt

Navn	Køn	Alder	Uddannelse	Job	Bog
Cecilie	Kvinde	22 år	Gymnasie, STX	Pædagogmedhjælper	Ungeenheden
Kenneth	Mand	35 år	Udannet folkeskolelærer	Folkeskolelærer i matematik, historie og kristendomskundskab	
Sara	Kvinde	43 år	Cand. Scient. Adm, sociolog	Udviklingskonsulent, Red Barnet	
Line	Kvinde	58 år	Kontor og lederuddannelse	Afdelingsleder for intern service hos socialpædagogerne	
Maja	Kvinde	25 år	Jurastuderende ved Københavns Universitet	N/A	Superskurk
Torben	Mand	50 år	Slagteriskolen Roskilde	Kulinarisk udvikler ved Rigshospitalet	
Marie	Kvinde	28 år	Cand.soc, i Management of Creative Business Processes	Arbejdsløs	
Lotte	Kvinde	69 år	Cand. Scient. Pol. Og uddannet pædagog	Pensionist	

Bilag 3: Dagbogsdesign og guide til dagbogsskrivningen

Bilag 3A: Guide til dagbogsskrivning – Fælles

Kære xxxx

endnu engang tak for din interesse i vores projekt, nu er det ved at være tid til sommerferielæsningen, og i denne mail finder du alle informationer du skal bruge, samt de dokumenter, som du skal udfylde før, under og efter læsningen.

Undersøgelsen består af fire dele. Et spørgeskema der skal udfyldes inden læsning. En læsedagbog der skal udfyldes under læsningen. Endnu et spørgeskema der skal udfyldes efter endt læsning (dette tilsendes i slutningen af august), samt et efterinterview.

Læs mailen og de vedhæftede dokumenter grundigt, inden du svarer på følgende spørgeskema. Link til spørgeskema, der skal udfyldes inden læsningen påbegyndes:

<https://forms.office.com/r/7z8G54TXVU>

Vedhæftet finder du selve læsedagbogen, som bliver din guide gennem læsningen. Derudover er der en informanttilladelse, som skal underskrives for at bekræfte, at vi må anvende de oplysninger, du giver os.

Du bedes venligst udfylde og opbevare læsedagbogen og tilladelsen, indtil de indsamles sammen med bogen mellem d. 13-20. august 2024.

Da vi ved, at nogle stadig kan være på ferie i den periode, kan vi godt strække indhentelsen af materialet. Information herom, gives i det ovenstående spørgeskema.

Hvis du har spørgsmål eller brug for yderligere information, er du velkommen til at kontakte os på mail: fordybelsesspeciale@outlook.dk.

På forhånd tusind tak for din deltagelse og hjælp.

Vedhæftes mailen:

- Læsedagbogen
- Samtykkeerklæringen

Bilag 2B: Læsedagbog - Ungeenheden

Læseoplevelsesdagbog:

Du skal læse romanen *Ungeenheden* af Fine Gråbøl. Under læsningen skal du nedskrive dine tanker, overvejelser og læsesituationer i henhold til den vedhæftede dagbogsskabelon.

Det er vigtigt, at du læser læseguiden grundigt igennem, inden du går i gang med læsningen og besvarelsen af dagbogen.

Inden læsningen:

I det følgende dokument finder du en guide til læsningen af værket, samt det skema du skal bruge til din dagbogsskrivning. Hvis du foretrækker at skrive din dagbog på andet end computer, er der rig mulighed for, at du noterer dine observationer på enten papir, noter på mobilen eller noget helt tredje. Det vigtigste er bare, at dagbogen er let tilgængelig under læsesituationen, og at du følger de opstillede kategorier fra skemaet.

Inden påbegyndt læsning skal du notere dine forventninger til læsesituationen og den roman du skal til at læse.

Hvordan skriver jeg en læseoplevelsesdagbog?

Det er vigtigt, at dagbogsskrivningen er systematisk, og du skal derfor nedskrive din læseoplevelse, hver gang du har læst i romanen. Det er derfor en god idé, at du altid har din dagbog lige ved hånden, når du læser.

Dagbogen kan udfyldes, lige på den måde man ønsker det, så længe at hver kategori bliver besvaret, hvis du finder det relevant for din læsning.

OBS! Der er ikke noget facit og derfor ikke en rigtig eller forkert måde at skrive dagbog, det vigtigste er, at du skriver dine observationer ned.

Definition af skalaen for måling af koncentrationsniveau:

- 1: Meget koncentreret - Ingen forstyrrelser
- 2: Koncentreret - Få forstyrrende elementer og enkelte ophold i teksten
- 3: Lettere koncentreret - Flere forstyrrelser og enkelte større ophold hvor du skal finde tilbage til teksten.
- 4: Lettere ukoncentreret - Svært ved at bevare fokus. Usammenhængende læseoplevelse. Mange forstyrrelser.
- 5: Ukoncentreret - Ingen sammenhæng i læsningen. Mange ophold. Læser det samme flere gange. Evt. fralæggelse af bogen.

Efter endt læsning:

Efter endt læsning af romanen skal du notere din samlede læseoplevelse. Som det sidste afleveres din læseoplevelsesdagbog til os.

Anonymitet:

De indsamlede data vil blive inkluderet i et speciale i dansk. Projektet vil ikke ligge tilgængeligt til eksternt brug, og dit navn og dine personlige data vil i henhold til persondataloven, være anonymiseret. Derfor skal vi også bede dig om at underskrive den vedhæftede tilladelse om dataanvendelse.

Tusinde tak for din medvirken.

Inden læsning: Hvad er dine læseforventninger til læsesituationen og læseoplevelsen?

--

Kategoriene der skal udfyldes ved hver læsning:

Dato	Tid (start- og sluttidspunkt)	Sted (læsesituation eks. derhjemme, i toget, i parken etc.)	Koncentrationsniveau fra 1-5	Hvis du blev distraheret, hvilke distraherende elementer oplevede du så under læsesituationen? (støj, tankemylder etc.?)	Var der noget, du lagde særligt mærke til i din læsning?	Evt. observationer om karaktererne
-------------	--------------------------------------	---	--	--	--	---

Efter endt læsning: Hvordan var din samlede læseoplevelse?

Bilag 3C: Læsedagbog - Superskurk

Læseoplevelsesdagbog:

Du skal læse romanen *Superskurk* af Anna Juul. Under læsningen skal du nedskrive dine tanker, overvejelser og læsesituationer i henhold til den vedhæftede dagbogsskabelon.

Det er vigtigt, at du læser læseguiden grundigt igennem, inden du går i gang med læsningen og besvarelsen af dagbogen.

Inden læsningen:

I det følgende dokument finder du en guide til læsningen af værket, samt det skema du skal bruge til din dagbogsskrivning. Hvis du foretrækker at skrive din dagbog på andet end computer, er der rig mulighed for, at du noterer dine observationer på enten papir, noter på mobilen eller noget helt tredje. Det vigtigste er bare, at dagbogen er let tilgængelig under læsesituationen, og at du følger de opstillede kategorier fra skemaet.

Inden påbegyndt læsning skal du notere dine forventninger til læsesituationen og den roman du skal til at læse.

Hvordan skriver jeg en læseoplevelsesdagbog?

Det er vigtigt, at dagbogsskrivningen er systematisk, og du skal derfor nedskrive din læseoplevelse, hver gang du har læst i romanen. Det er derfor en god idé, at du altid har din dagbog lige ved hånden, når du læser.

Dagbogen kan udfyldes, lige på den måde man ønsker det, så længe at hver kategori bliver besvaret, hvis du finder det relevant for din læsning.

OBS! Der er ikke noget facit og derfor ikke en rigtig eller forkert måde at skrive dagbog, det vigtigste er, at du skriver dine observationer ned.

Definition af skalaen for måling af koncentrationsniveau:

- 1: Meget koncentreret - Ingen forstyrrelser
- 2: Koncentreret - Få forstyrrende elementer og enkelte ophold i teksten
- 3: Lettere koncentreret - Flere forstyrrelser og enkelte større ophold hvor du skal finde tilbage til teksten.
- 4: Lettere ukoncentreret - Svært ved at bevare fokus. Usammenhængende læseoplevelse. Mange forstyrrelser.
- 5: Ukoncentreret - Ingen sammenhæng i læsningen. Mange ophold. Læser det samme flere gange. Evt. fralæggelse af bogen.

Efter endt læsning:

Efter endt læsning af romanen skal du notere din samlede læseoplevelse. Som det sidste afleveres din læseoplevelsesdagbog til os.

Anonymitet:

De indsamlede data vil blive inkluderet i et speciale i dansk. Projektet vil ikke ligge tilgængeligt til eksternt brug, og dit navn og dine personlige data vil i henhold til persondataloven, være anonymiseret. Derfor skal vi også bede dig om at underskrive den vedhæftede tilladelse om dataanvendelse.

Tusinde tak for din medvirken.

Inden læsning: Hvad er dine læseforventninger til læsesituationen og læseoplevelsen?

--

Kategoriene der skal udfyldes ved hver læsning:

Dato	Tid (start- og sluttidspunkt)	Sted (læsesituation eks. derhjemme, i toget, i parken etc.)	Koncentrationsniveau fra 1-5	Hvis du blev distraheret, hvilke distraherende elementer oplevede du så under læsesituationen? (støj, tankemylder etc.?)	Var der noget, du lagde særligt mærke til i din læsning?	Evt. observationer om karaktererne
-------------	--------------------------------------	---	--	--	--	---

Efter endt læsning: Hvordan var din samlede læseoplevelse?

Bilag 4: Læsedagbøger

Vores informanter bidrog sammenlagt med 25.241 anslags observationer om deres læseoplevelser.

Disse kan fremsendes ved forespørges.

Bilag 5: Transskriberinger af interviews

Vi har transskriberet 4 timers interview bestående af i alt 181.321 anslag. Dette kan fremsendes ved forespørges.

Bilag 6: Kvalitative interviews

Bilag 6.1: Interviewguide

Velkomst:

- Præsentation af os, samt formål med interviewet
  - At vi er nysgerrige på deres læseoplevelse og derfor gerne vil have en snak om det.
  - Men vi er selvfølgelig bevidste over at det er noget tid siden læsningen.
  - Interviewet kommer til at fokusere på dine oplevelser og refleksioner omkring læsningen.
  - Der er ingen rigtige eller forkerte svar.
- Informationer om samtykke og fortrolighed
  - Alt er anonymiseret

Indledende spørgsmål:

- Hvad definerer en god læseoplevelse for dig?
  - Hvor meget læser du i din hverdag?
  - Hvilken type litteratur læser du primært?
  - Er der en bog eller fortælling du særligt husker at have læst? Hvorfor?
  - Ville du selv sige, at du bliver rørt af litteratur? Hvorfor?
- Har du bemærket om du læser bedre nogle steder end andre?
- Kan du kort fortælle om din generelle oplevelse med at læse bogen?
- Hvad fangede din opmærksomhed mest ved bogen?
  - Hvilke følelser skabte det?/bragte det op?
- Kan du beskrive noget fra bogen, som du fandt særligt bemærkelsesværdigt eller tankevækkende?
- Har du tænkt på bogen og eller fortællingen siden endt læsning? Hvorfor tror du?

Hovedtemaer:

- Tematikker i bogen:
  - Hvis du skulle sætte ord på hvad bogen for dig, omhandler og hvilke tematikker der er omdrejningspunktet, hvad ville det så være?
- Form og fortællestil
  - Hvordan oplevede du bogens opbygning med de korte kapitler og sætninger?
  - Hvad tror du, forfatterens intention kan have været med at vælge denne form
    - Synes du, at den fragmenterede struktur hjalp eller hæmmede din forståelse og oplevelse af historien? Hvorfor?
- Karakterer:
  - Hvad synes du om hovedpersonen? Hvorfor?
  - Har du haft svært eller nemt ved at forstå hovedpersonens motivationer/holdninger/handlinger?
Hvis svært, hvorfor?
Hvis nemt, hvorfor?
Og hvornår?
Og har det skiftet igennem læsningen?

- Har det hjulpet dig til at forstå hovedpersonen, at man får direkte indblik i karakterens tanker og følelser?
- Bemærkede du nogen følelsesmæssige reaktioner på de situationer eller karakterer, der blev præsenteret i bogen? Hvorfor?
- Sygdom:
  - Hvordan spillede hovedpersonens sygdom ind på din forståelse af karakteren? Hvis ikke, hvorfor?
    - Gav det dig nogle refleksioner over folk med psykisk sygdom?
- Konkrete refleksioner:
  - I din læsedagbog nævnte du [specifik passage]. Kan du uddybe, hvad du mente/tænkte/følte?
- Ang. *Superskurks* form
  - Mod slutningen af bogen sker der et skifte, har du nogle særlige overvejelser om dette skift?

Afsluttende bemærkninger:

- Var der noget ved læseoplevelsen, der fik dig til at genoverveje eller reflektere over dine egne opfattelser?
- Hvordan var det at skulle skrive en læsedagbog?
- Var der nogen forskelle i, hvordan du engagerede dig med denne bog sammenlignet med andre bøger, du plejer at læse?
- Ville du anbefale bogen til dine venner?

Bilag 7: Kodningskemaer: interview og læsedagbøger

Læsedagbøger:

Tema	Under-tema	Kode	Beskrivelse af tema	Eksempel på tema
Forventninger	Læseforventninger	LF1	Læsernes forventninger til oplevelsen, fx ro eller indsigt i temaer.	"Jeg glæder mig til at kunne læse uforstyrret."
	Læsehastighed	LH1	Forventninger om tempo og hvor hurtigt bogen kan læses igennem.	"Jeg forventer, at jeg læser den hurtigt."
	Indsigt i temaer	IT1	Forventninger om indsigt i sygdom, sociale temaer eller nye perspektiver.	"Jeg håber at få indsigt i, hvordan unge kan have det i livet."
Loka-tion	Hjemme	H1	Læsningen foregår i rolige omgivelser som hjemme.	"Jeg læser bedst i sofaen derhjemme."
	Sommer-hus eller natur	S1	Læsningen i afslappende omgivelser som sommerhus eller udendørs.	"Jeg læser ofte på terrassen eller i haven."
Koncentration	Eksterne forstyrrelser	EF1	Forstyrrelser fra omgivelser som støj eller andre aktiviteter.	"Støj fra naboens græsslåning gjorde det svært at koncentrere mig."
	Indre forstyrrelser	IF1	Tankemylder eller distraktioner forhindrer fokus på læsningen.	"Jeg blev distraheret af mine egne tanker og dagdrømme."
Følelses-mæssig Respons	Irritation	IR1	Negative emotionelle reaktioner som	"Jeg blev irriteret over måden, bogen

			frustration over bogens stil.	var skrevet på."
	Refleksion og empati	RE1	Positive emotionelle reaktioner, hvor læserne reflekterer og føler med karaktererne.	"Bogen gav mig en ny forståelse for karakterernes udfordringer."
Fordybelse	Engagement	EN1	Når læserne bliver fanget af bogen og læseoplevelsen.	"Jeg blev opslugt af bogen og kunne ikke slippe den."
	Distractioner	D1	Læsningen afbrydes eller forstyrres nemmere end normalt.	"Jeg føler, at denne bog lettere distraherer mig end andre bøger."
	Tekst-struktur	TS1	Tekniske udfordringer i læsningen, fx manglende kapitelinddeling.	"Manglende kapitelopdeling gjorde det svært at finde rytmen."
Fortolkning	Bogens struktur	BS1	Fokus på, hvordan bogens stil kræver opmærksomhed og fortolkning.	"Bogen krævede ekstra opmærksomhed på grund af dens opbygning."
	Temaer	T1	Sociale eller samfundskritiske temaer, der reflekteres over.	"Historien har en stærk socialkritisk undertone."
	Karakter-refleksion	KR1	Fortolkning af karakterers handlinger og tanker.	"Jeg blev udfordret til selv at tolke karakterernes historier."

Interview:

Tema	Undertema	Kode	Beskrivelse af tema	Eksempel på tema
Læseoplevelse	Aha-oplevelser	LO1	Øjeblikke, hvor læseren fik nye perspektiver gennem bogen.	"Når der er nogle aha-oplevelser, hvor jeg tænker, sådan kan man også se på det."
	Flydende læsning	LO2	En god læseoplevelse, hvor handlingen flyder naturligt.	"En flydende læseoplevelse."
	Svær begyndelse	LO3	Læserne skulle bruge tid på at blive fanget ind i handlingen.	"Jeg skulle lige fanges ind i den."
	Vedholdenhed	LO4	Ønsket om at læse bogen færdig trods udfordringer.	"Jeg ville under alle omstændigheder have læst den færdig."
	Letforståelig	LO5	Beskriver bogen som letlæselig og nem at forstå.	"Generelt ret let. Hun udpensler det jo også ret let forståeligt."
Egen Opfattelse	Refleksion over tematikker	EO1	Bogen giver anledning til refleksioner over sygdom og psykiatri.	"Der er noget med psykiske udfordringer og psykiatrien generelt"
	Superskurk	EO2	Hovedpersonens sygdom opfattes gennem en "superskurkelinse".	"Hun ser alt igennem superskurkelinsen, og det påvirker handlingerne."
	Frustration	EO3	Beskriver frustrationer over samfundet, som bogen belyser.	"Hun har nogle stærke frustrationer over for samfundet, og det er berettiget."

Læsesituation	Rolige omgivelser	LS1	Læsningen beskrives som bedst i rolige og uforstyrrede omgivelser	"Jeg læser bedst i rolige omgivelser"
	Fokus på læsedagbogen	LS2	Læsedagbogen ændrede læserens tilgang til bogen og fokuserede læsningen.	"Jeg havde hele tiden fokus på, at jeg skulle skrive en læsedagbog."
Identifikation	Relaterbare oplevelser	ID1	Læserne genkender sig selv i karakterens oplevelser.	"Jeg kunne genkende mig selv i nogle af oplevelserne."
	Spejling	ID2	Følelsen af at spejle sig i bogen og blive en del af dens univers.	"Jeg følte, at jeg var en del af universet i bogen."
Stigmatisering	Samfundsmæssige problemer	ST1	Kritisk refleksion over samfundets håndtering af psykiske udfordringer.	"Folk har ikke en forståelse for psykiske udfordringer."
	Psykiatriens rolle	ST2	Problemer i psykiatrien og manglen på ressourcer belyses i bogen.	"Der er store problemer i psykiatrien generelt."
Sygdomsnarrativ	Indblik i tankeverden	SN1	Bogen giver indsigt i, hvordan sygdommen påvirker hovedpersonens tankeverden.	"Man ser det i konteksten af sygdommen."
	Sygdommens sekundære rolle	SN2	Sygdommen opfattes som en baggrundsfaktor, der understøtter forståelsen af fortællingen.	"Sygdommen gjorde egentlig ikke så meget."

Bilag 8: Spørgsmål IRI

Link til den forms, vores informanter udfyldte: <https://forms.office.com/r/7z8G54TXVU>

De følgende udsagn spørger ind til dine tanker og følelser i forskellige situationer. For hvert udsagn skal du angive, hvor godt det beskriver dig ved at vælge det passende bogstav på skalaen øverst på siden: A, B, C, D eller E.

Når du har besluttet dig for dit svar, skal du udfylde bogstavet på besvarelsesarket ud for det tilsvarende nummer.

LÆS HVERT UDSAGN GRUNDIGT, FØR DU SVARER.

Svar så ærligt som du kan. Tak.

SVARSKALA:	A	B	C	D	E
BESKRIVER MIG MEGET GODT					BESKRIVER MIG IKKE SÆRLIG GODT

1. Jeg dagdrømmer og fantaserer jævnligt om ting, der kunne ske for mig. (FS)
2. Jeg føler ofte medlidenhed og bekymring for mennesker, der ikke er lige så heldige som mig. (EC)
3. Jeg finder det nogle gange svært at se tingene fra "den andens" synspunkt. (PT) (-)
4. Nogle gange føler jeg ikke særlig meget medlidenhed med andre mennesker, når de har problemer. (EC) (-)
5. Jeg bliver virkelig engageret i følelserne hos karaktererne i en roman. (FS)
6. I nødsituationer føler jeg mig bekymret og utilpas. (PD)
7. Når jeg ser en film eller et skuespil, forholder jeg mig normalt objektivt og bliver sjældent helt opslugt af det. (FS) (-)
8. Jeg prøver at se alle sider af en uoverensstemmelse, før jeg træffer en beslutning. (PT)
9. Når jeg ser nogen blive udnyttet, får jeg lyst til at beskytte dem. (EC)
10. Jeg føler mig nogle gange hjælpeløs, når jeg er midt i en meget følelsesladet situation. (PD)
11. Jeg prøver nogle gange at forstå mine venner bedre ved at forestille mig, hvordan tingene ser ud fra deres perspektiv. (PT)

12. At blive ekstremt involveret i en god bog eller film sker sjældent for mig. (FS) (-)
13. Når jeg ser nogen komme til skade, forbliver jeg rolig. (PD) (-)
14. Andre menneskers ulykker forstyrrer mig som regel ikke særlig meget. (EC) (-)
15. Hvis jeg er sikker på, at jeg har ret omkring noget, bruger jeg ikke meget tid på at lytte til andres argumenter. (PT) (-)
16. Efter at have set et skuespil eller en film har jeg følt, at jeg var en af karaktererne. (FS)
17. At være i en anspændt følelsesladet situation skræmmer mig. (PD)
18. Når jeg ser nogen blive uretfærdigt behandlet, føler jeg ofte ikke meget medlidenhed med dem. (EC) (-)
19. Jeg er som regel ret effektiv til at håndtere nødsituationer. (PD) (-)
20. Jeg bliver ofte ret berørt af ting, jeg ser ske. (EC)
21. Jeg tror på, at der er to sider af hver sag og prøver at se på dem begge. (PT)
22. Jeg vil beskrive mig selv som en ret blød person. (EC)
23. Når jeg ser en god film, kan jeg meget let sætte mig i hovedpersonens sted. (FS)
24. Jeg har en tendens til at miste kontrollen under nødsituationer. (PD)
25. Når jeg er vred på nogen, prøver jeg som regel at "sætte mig i deres sko" i et stykke tid. (PT)
26. Når jeg læser en interessant historie eller roman, forestiller jeg mig, hvordan jeg ville føle, hvis begivenhederne i historien skete for mig. (FS)
27. Når jeg ser nogen, der virkelig har brug for hjælp i en nødsituation, bliver jeg følelsesmæssigt overvældet. (PD)
28. Før jeg kritiserer nogen, prøver jeg at forestille mig, hvordan jeg ville føle, hvis jeg var i deres sted. (PT)

Bilag 9: Grafer og udregninger

Bilag 9.1: Tabel over ændringer i svar før og efter læsning pr. informant og underkategori (FS, PT, EC og PD)

Infor-mant	FS før	FS efter	Δ FS	PT før	PT efter	Δ PT	EC før	EC efter	Δ EC	PD før	PD efter	Δ PD
Line	20	13	-7	26	23	-3	30	31	+1	10	8	-2
Kenneth	27	28	+1	27	30	+3	32	35	+3	11	13	+2
Sara	33	33	0	23	27	+4	34	35	+1	25	23	-2
Cecilie	27	26	-1	27	27	0	25	30	+5	13	18	+5
Lotte	24	22	-2	28	29	+1	28	29	+1	19	19	0
Maja	31	32	+1	27	29	+2	28	29	+1	23	24	+1
Torben	19	16	-3	22	22	0	21	31	+10	16	16	0
Marie	22	22	0	26	28	+2	30	29	-1	15	18	+3

9.2 Ungeenheden – Gennemsnitlige ændringer og standardafvigelser før og efter læsning

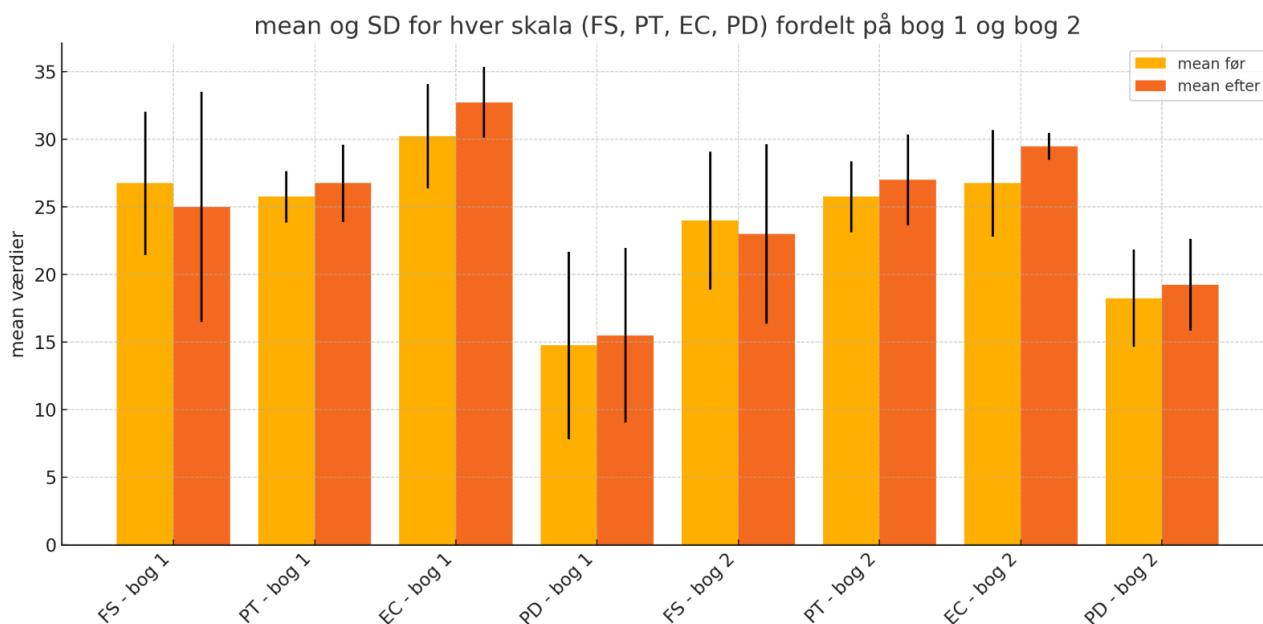
	Mean før	Mean efter	SD før	SD efter
FS før	26.75		5.32	
FS efter		25.0		8.52
PT før	25.75		1.89	
PT efter		26.75		2.87
EC før	30.25		3.86	
EC efter		32.75		2.63
PD før	14.75		6.95	
PD efter		15.5		6.45

9.3 Superskurk – Gennemsnitlige ændringer og standardafvigelser før og efter læsning

	Mean før	Mean efter	SD før	SD efter
FS før	24.0		5.1	
FS efter		23.0		6.63
PT før	25.75		2.63	
PT efter		27.0		3.37
EC før	26.75		3.95	
EC efter		29.5		1.0
PD før	18.25		3.59	
PD efter		19.25		3.4

9.4 Graf over gennemsnit og standardafvigelser før og efter læsning for hver skala

Grafen viser **mean** før og efter læsning for hver skala (**FS, PT, EC, PD**) med **SD** som fejlstolper:

Data er opdelt i to grupper: **bog 1** (*Ungeenheden*) og **bog 2** (*Superskurk*). Grafen giver et visuelt overblik over ændringer i gennemsnitlige scores samt variationen (**SD**) for hver gruppe på tværs af de fire målte skalaer.

Fejlstolperne, illustreret ved de tynde sorte streger i midten af søjlerne, indikerer variation i svarene inden for hver skala og for hver informantgruppe. Længden på fejlstolperne viser, hvor meget svarene varierer omkring gennemsnittet:

- **Lange fejlstolper** indikerer større spredning i informanternes svar, hvilket betyder, at deltagerne har reageret forskelligt.
- **Korte fejlstolper** betyder mindre variation, hvilket tyder på mere ensartede svar blandt deltagerne.

Sammenligning af fejlstolper før og efter læsning kan give indsigt i, om svarene er blevet mere konsistente eller varierede efter læseoplevelsen. Forskelle mellem bog 1 og bog 2 i fejlstolpernes længde kan desuden vise, om én gruppe har oplevet større variation i respons end den anden.

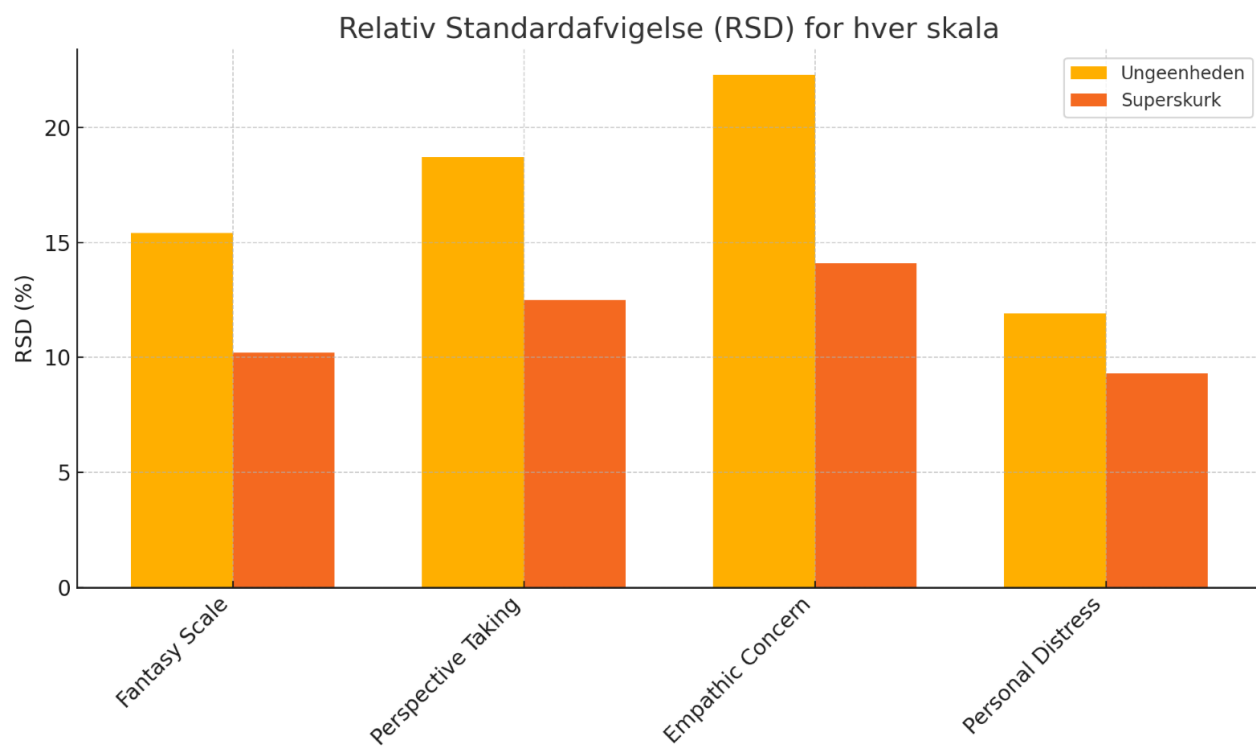
9.5 RSD individuelt – alle tal er i %

Informanter	FS RSD Før	FS RSD Efter	PT RSD Før	PT RSD Efter	EC RSD Før	EC RSD Efter	PD RSD Før	PD RSD Efter
Line	6,45	14,74	9,78	6,33	14,83	6,69	12,67	11,81
Kenneth	9,07	10,27	6,43	5,75	7,03	6,36	14,89	13,06
Clara	12,89	5,99	14,12	8,61	6,62	6,46	6,76	6,32
Cecilie	5,01	11,96	12,07	6,34	6,91	11,98	10	5,52
Lotte	10,99	13,9	13,69	13,39	11,41	10,07	11,75	6,04
Maja	12,45	9,94	14,96	14,87	12,5	5,43	6,89	12,4
Torben	6,08	5,75	5,49	8	10,59	7,39	11,3	9,23
Marie	13,58	12,53	5,02	13,87	13,62	6,47	7,88	10,51

9.6 RSD pr. empati-skala fordelt pr. bog

Skala	Ungeenheden RSD (%)	Superskurk RSD (%)
Fantasy Scale	15,4	10,2
Perspective Taking	18,7	12,5
Empathic Concern	22,3	14,1
Personal Distress	11,9	9,3

Visualisering af de samme tal:

9.6 paired t-test og p-værdier

Scale	t-value (Ungeenheden)	p-value (Ungeenheden)	t-value (Superskurk)	p-value (Superskurk)
Fantasy Scale	2,31	0,04	1,12	0,31
Perspective Taking	1,87	0,07	1,45	0,18
Empathic Concern	2,45	0,03	1,22	0,28
Personal Distress	1,15	0,27	1,05	0,34

Visualisering af de ovenstående tal:

